

Pratarmė

Kiekvienas žmogus pasaulyje turi savo svajonių žemę, savo saulę, savo dangų. Kitaip nebūtų džiaugsmo, tikėjimo laime, nepakartojamų rytmečių ir saulėlydžių. Nebūtų meilės žemei, tėviškei. Nebūtų meilės tam gimtajam kampeliui, kur žolė žaliausia, sniegas balčiausias, o šulinio vanduo tyriausias. Juk nuo gimtųjų namų slenksčio prasideda mūsų kelias į pasaulį. Kelias pro baltus pakelės beržus, pro pageltusių javų lauką, pro gimtojo kaimo sodybas...

Budraičiai nėra mano gimtinė, bet čia prabėgo daug mano gražių ir prasmingų metų, todėl noriu apie šį kaimą papasakoti, ką žinau pats, ką surinkau iš istorinių šaltinių, spaudos, ką išgirdau iš vietos gyventojų.

Poetas ir istorijos tyrinėtojas Vladislavas Sirakomlė rašė: „Didžiu tyrinėtoju gali nebūti, tačiau didžiausia gėda nepažinti žemės, kurioje gyveni, arba dar blogiau – svetimą kraštą pažinti geriau negu savą“.

Dėkoju Budraičių kaimo žmonėms, kurie geranoriškai dalijosi su manimi atsiminimais bei leido susipažinti su asmeninių archyvų medžiaga. Už tai tariau nuoširdžiausią ačiū Pranciškai Bukantienei-Samušienei, Janinai Taparauskienei, Vaclovui ir Marijai Burboms, Vladui Puidokui, Kazimierai Bukantienei, Stasiui ir Elenai Vaičiuliams, Onai Zinkevičienei, Vladai Dangelienei, Stasei Šilinskienei, Aldonai Vaičiulienei ir kitiems, padėjusiems išsamiau papasakoti Budraičių kaimo istoriją.

Dėkoju Justinai Viržintienei, kuri surinko daug vertingos medžiagos apie Budraičių žmones, ir mokytojai, aktyviai visuomenininkei Virginijai Žurbenkienei, kuri peržiūrėjo pirminį rankraščio variantą, nurodė netikslumus, dalijosi savo žiniomis, savanoriškai kompiuteriu atliko rankraščio redagavimo, maketavimo, apipavidalinimo ir iliustravimo darbą, rūpinosi leidyba.

Autorius

Enciklopediniai duomenys apie Budraičius

Gražios gamtos prieglobstyje įsikūręs Tytuvėnų miestelis. O už 3 km į šiaurės rytus nuo jo yra Budraičių kaimas. Tarp Tytuvėnų ir Budraičių yra senas Kuršių kaimas, kuris su Budraičių laukais ribojasi iš pietvakarių ir vakarų pusės. Budraičių šiaurės vakarų pusėje yra Tolučiai, šiaurėje – Aukštiškiai, šiaurės rytuose – Pivoraičiai, o rytuose – Miknaičiai. Tarp Budraičių ir Miknaičių įsitvirtinęs nedidelis, dabar vėtrų ir žmonių gerokai išretintas miškas. Neliko ir Miknaičių kaimo pavadinimo. Dabar tai - Trainaičių kaimo dalis, nors vietos žmonės tą kaimą tebevadina Miknaičiais.

Budraičių kaimo šiaurės rytuose yra nedidelis eglynas, už jo dabar jau nusausta pelkė. Joje auga karklai, alksniai, beržai bei vienas kitas kitoks medelis. Anksčiau tas eglynas su prie jo buvusia Vaičiulių sodyba buvo vadinamas Kadagyne, nes jame augo labai daug kadagių. Dabar jų nei vieno neliko.

Kaimo laukai pietuose atsiremia į miškapelkę, kuri tebėra nusausta. Be to, kaimo pietinę dalį skyrė dabar jau nusausta ir paversta kultūrine pieva pelkė. Iš šios pelkės išteka Nuonupio upelis, kuris už vieno kilometro savo šaltiniuotą vandenį atiduoda Apušio ežerui. Per nusaustą pelkę apie 1950 metus buvo nutiesta siaurojo geležinkelio atšaka. Dabar ja eina Tytuvėnų regioninio parko riba.

Pagal „Lietuvos TSR administracinio – teritorinio suskirstymo žinyno“ II dalį („Mintis“, Vilnius, 1976) Lietuvoje buvo 4 Budraičių kaimai šiose apylinkėse ir rajonuose:

1. Skaistgirio ap. Jonišio r.
2. Pakražančio ap. Kelmės r.
3. Tytuvėnų ap. Kelmės r.
4. Ilgižių ap. Raseinių r. (42 p.)

„Lietuviškosios enciklopedijos“ II tomas („Spaudos fondas“, Kaunas, 1936) 937 skiltyje apie Budraičių kaimus pateikia šiuos duomenis:

- Budraičiai: 1) Raseinių aps. Betygalos val. k., 1923 31 gyv., 18 km nuo Raseinių;
2) Raseinių aps. Kražių val. k., 1923 17 ūkių, 117 gyv., 8 km nuo Kražių;
3) Raseinių aps. Tytuvėnų val. vns., 1923 52 gyv., 3 km nuo Tytuvėnų;
4) Šiaulių aps. Skaistgalio val. k., 1923 36 ūkiai, 182 gyv., 1 km nuo Skaistgirio.

„Tarybų Lietuvos enciklopedijos“ (VER, Vilnius, 1985) I tomo 293 puslapyje yra duomenys tik apie vieną Budraičių kaimą: „Budraičiai, kaimas Kelmės raj., Tytuvėnų apyl., 3 km į š. r. nuo Tytuvėnų; Tytuvėnų taryb. ūkio pagalbinė gyvenvietė. 923 gyv. (1984) Felčerių ir akušerių punktas, 88-oji profesinė technikos mokykla, pr. m-la, kult. namai, biblioteka. Kaimo pietvakariuose yra kalva, vadinama Gyže. Jos pietiniame šlaite rasta V-VI a. kapas, pavienių to laikotarpio dirbinių, keturi XVI-XVII a. kapai. 1923 buvo 52, 1959 – 68, 1970 – 56, 1979 – 276 gyv.”

„Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ (Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius, 2003) III tomo 559 p. rašoma: „Budraičiai, kaimas Kelmės r. s-bės teritorijoje, Tytuvėnų apylinkių s-joje, 3 km į š. r. nuo Tytuvėnų. 306 gyv. (2002). Med. punktas, pr. m-la. Kaimo p. v. dalyje yra kalva, vadinama Gyže. Jos p. šlaite rasta 5-6 a. kapas, pavienių to laikotarpio dirbinių, keturi 16-17 a. kapai. 1923 buvo 52, 1959 – 68, 1979 – 276, 1989 – 663 gyv.”

Enciklopedijose 1984 ir 1989 metų gyventojų skaičius yra labai didelis. Matyt, prie nuolat čia gyvenančiųjų skaičiaus buvo pridėti ir profesinės technikos mokyklos moksleiviai, nors jie čia gyveno ir mokėsi laikinai. O gal čia buvo priskaičiuoti ir visi tuometinio Tytuvėnų tarybinio ūkio gyventojai?

Kaimo pavadinimo kilmė

Budraičių kaimo pavadinimas yra kilęs iš apeliatyvinio (nusakančio įvardijamo žmogaus individualius bruožus) senovinio lietuvių tautinio vardo Budrys, vėliau virtusio pavarde. Budrus žmogus – tai greitai pabundantis, akylas, atsargus, apdairus (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius, 1972). 1537 m., praėjus daugiau kaip 100 metų po krikšto, sudarytame žemaičių valstiečių prievolių sąrašė iš 3300 jame suminėtų didžiajam kunigaikščiui priklausančių valsčių apie 31% asmenų šalia krikščioniškų vardų turi tautinius vardus, tarp kurių minimas ir Budrys. Budrio vaikai buvo vadinami Budraičiais, o ir jų gyvenama vietovė tapo Budraičiais.

Tytuvėnų bažnyčios 1616-1635 metų santuokų registracijos knygoje yra įrašas, kad 1627 metais susituokė Paulius Budraitis iš Paraskalnio su Ona (jos mergautinė pavardė sunkiai įskaitoma) iš Šiluvos. Tas Budraitis galėjo būti kilęs iš kaimyninio Budraičių kaimo, kuriame Budraičių vyriška šaka jau buvo užsibaigusi, o netoli buvusiam Paraskalnio kaime išliko. Nors šiuo metu ir ten asmenų Budraičių pavardė nėra.

Asmenvardinę kaimo pavadinimo kilmę patvirtina ir Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriaus vadovas dr. Laimutis Bilkis. Jis savo laiške autoriui rašo: „Kaimo vardas Budraičiai neabejotinai yra asmenvardinės kilmės, kilęs iš asmenvardžio Budraitis. Vadinasi, čia kažkada gyveno šią pavardę turėję žmonės. Tokią galimybę paremia aplinkybė, jog ir dabar Budraičiai gyvena (ar neseniai gyveno) apie Kelmę, Šiluvą, Užventį, Vaiguva, t.y. netolimose vietovėse (Lietuvių pavardžių žodyno duomenys). Žinoma, nustatyti, ar tikrai jų gyventa ir Budraičiuose, gali tik išsamūs istorijos dokumentų tyrimai”.

1798 metais Tytuvėnų bažnyčios „Gimimų, santuokų ir mirimų registracijos knygoje“ parapijos kaimų pavadinimai rašomi lenkiškai, pvz. Cítpwiany, Szadbary, Uzpelkie, Aukstyski, Kurse, Pagryzow ir t. t. Taip pat lenkiškai rašomi ir Budraycie. 19 a. rusų kalba rašytuose dokumentuose Budraičiai rašomi Будрайце (Budraice).

Archeologiniai radiniai Budraičių apylinkėse

Tytuvėnų apylinkėse žmonių gyventa labai seniai. Seniausio Kelmės rajone akmens amžiaus stovykla yra netoli Budraičių, Šukiškiuose, „Rūžos“ pylimo zonoje, Gauštvinio ežero pakrantėje. Ji priskiriama viduriniajam akmens amžiui – mezolitui (VIII-IV tūkstantmetis prieš Kristų). Kultūros istorikas Bušinskis 1874 m. išleistoje knygoje „Istorinis-statistinis Raseinių apskrities aprašymas“ pažymėjo, kad „Rūžos“ pylimo arba volo zonoje randama gausiai titnago dirbinių.

Čia 1945 m. Šimšos miške, kvartale Nr. 24, ant pakilesnės vietos įrengiant daigyną, rasta apie 50 titnago dirbinių: kirvukas, žeberklo ašmenys, pailgi gremžtukai, retušuotos skiltės, gramdukas ir nuoskalos. Titnago kirvukas nežinia kur dingo, o kitus radinius saugojo miškininkas kraštotyrininkas P.Jagminas (1899-1971). 1999m. jo giminaičiai radinius padovanojo Tytuvėnų urėdijos muziejui (dabar – Tytuvėnų regioninio parko Gamtos muziejus).

Tytuvėnėliuose P. Jagminas atrado net dvi akmens amžiaus žmonių gyvenvietes. Apušio ežero šiaurės vakarų pakrantėje ariamoje dirvoje jis aptiko stovyklos pėdsakus ir gausius radinius: pailgus gremžtukus, gramdukus ir nuoskalas. Antrąją stovyklą P. Jagminas surado Gryžuvos upelio dešinėje pakrantėje taip pat ariamoje dirvoje. Čia surinkta keramikos su grūsto granito priemaišomis šukių, gremžtukų, grandukų, skelčių. Visus šiuos radinius saugojo pats P. Jagminas. Atrado, kad po P.Jagmino mirties jie perduoti Kauno Vytauto Didžiojo Karo muziejui (tada Kauno valstybinis istorinis muziejus).

Archeologas prof. Mykolas Michelbertas mano, kad šios abi stovyklos yra neolito (IV-II tūkstantmečio prieš Kristų) laikotarpio. Kauno Vytauto Didžiojo Karo muziejuje saugomas neolito (vėlyvojo akmens amžiaus laikotarpio) keturkampio pjūvio titnago kirvis.

Dar arčiau Budraičių ar pačiuose Budraičiuose yra geležies amžiaus archeologiniai paminklai. Apie tai ryškiai kalba Kuršių kaimo pilkapynas, esantis į rytus nuo Giliaus ežero. 1887 m. šį pilkapyną tyrinėjo vienas pirmųjų lietuvių archeologų Tadas Daugirdas. Prof. M. Michelbertas straipsnyje „III a. po Kristaus radiniai Kuršių pilkapyje“ (Bičiulis, 2002-01-12) rašo: „Jis aptiko pavienių senojo geležies amžiaus (I-IV a) daiktų, dar keletą daiktų gavo iš vietinių gyventojų. Šiuo metu daiktai yra saugomi Kauno Vytauto Didžiojo Karo muziejaus Archeologijos skyriuje. Radinių tarpe yra žalvarinė antkaklė, kelios žalvarinės segės ir smeigtukai, geležinis įmovinis kirvis. Vertingiausias radinys – sidabrinė, labai profiliuota segė, kuri į Lietuvos teritoriją pateko iš Romos imperijos Padunijos provincijų, greičiausiai vadinamuoju Gintaro keliu. Minėti radiniai kalba apie tai, kad Kuršių pilkapyje buvo laidota jau I-II amžiais po Kristaus”.

Kuršių pilkapyno labai sužaloto pilkapio likučius 2004 m. vasarą tyrinėjo archeologinė ekspedicija. Kaip nurodo ekspedicijos vadovas prof. M. Michelbertas, buvo rastos kelios žalvarinės apyrankės, žalvarinė įvija, geležiniai ietgaliai ir kt. Mirusieji buvo laidojami nedeginant, nes rasti kaulų likučiai. Įdomi laidojimo detalė – į kai kuriuos vyrų kapus šalia mirusiojo buvo guldamos dvi ietys. Šios ekspedicijos rasti daiktai perduoti Kelmės krašto muziejui.

Viduriniojo geležies amžiaus kapinyną Budraičiuose pirmasis surado kraštotyrininkas P. Jagminas. Jį mini ir prof. M. Michelbertas straipsnyje „Seniausia Kelmės krašto praeitis“ (Kelmės kraštas, Vilnius, 1997).

Šį kapinyną tyrinęjusių archeologų ekspedicijos vadovas Juozas Markelevičius straipsnyje „Kai kraustėsi tautos“ (Komunistinis žodis, 1985.10.05) rašo: „Senkapis yra netoli Tytuvėnų tarybinio ūkio-technikumo centro 22x20 m dydžio ir 2 aukščio kalvelėje prie pelkės, apie 0,7 km į pietus nuo Stasio Burbos sodybos. Kita panaši kalvelė, kurią žmonės ir laikė senoviniu kapinynu, buvo arčiau sodybos, apie 0,5 km į šiaurę nuo minėtosios. Šis kapinynas iki mūsų dienų neišliko. Kalva buvo nustumdyta buldozeriu, melioruojant žemę.

Nuo kalvos viršūnės iki papėdės pietinėje pusėje iškasėme 12x2 m dydžio perkasą. Jau nuėmus velėną, pasirodė pirmieji žmonių griaučiai ir radinių dalys. Aiškiai buvo matyti, kad kapai suardyti, daugelis radinių sulaužyti. (...) Paaiškėjo, kad kalvoje kapinynas įrengtas V m. e. a. Po ilgos 800 metų pertraukos, XVII a. buvusiame kapinyne vėl buvo laidojami žmonės. Tai rodo ir 1,5 – 2 m gylyje aptikti to amžiaus kapai, kuriuose rasta Jono Kazimiero ir švedišku Kristinos pinigėlių bei signetinių žiedų. Ankstesniojo laikotarpio sveikų kapų aptikta mažai. Jie nepasižymi gausiomis įkapėmis. Štai vyro kape Nr. 5 rasti geležinis įmovinis kirvis ir platus geležinis peilis. Kirvis padėtas mirusiajam ant kojų (blauzdukaulių), o peilis prie kairės alkūnės. Ypač daug radinių rasta atsitiktinai, t. y., iš suardytų kapų. Staigmena buvo amuletas. Jį surado žalvariu apkaustytas stambaus žvėries, atrodo, lokio dantis. Iki šiol apie baltų genčių paprotį nešioti apkaustytus žvėrių dantis (dažniausiai šerno iltis) žinojome tik iš rašytinių šaltinių. Budraičių senkapyje surastas pirmasis daiktinis įrodymas.

Nors tyrinėjimai buvo žvalgomojo pobūdžio, bet jie davė nemažai medžiagos senosios Žemaitijos krašto V-VIII a. gyventojų kultūrai, buičiai ir gyvenimui pažinti”.

Šis kapinynas įrodo, kad dabartinio Budraičių kaimo teritorijoje tikrai gyveno žmonės.

S. Daukantas savo „Būde senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“ aprašo gūžias senovės Lietuvos girias, į kurias „žmogus su gyvuliu niekaip negalėjo įeiti, nugi, kaip sakiau, nė kokio kelio nebuvo, todėl žiemos laiku šunis užkinkę važinėjosi upeliais, nuo ko, tuo senu įpratimu, šiandien dar ankštą kelelį per girią šunkeliu vadina“ (S. Daukantas, Rinktiniai raštai, Vilnius, 1955, p. 165). O tokiais šunkeliais per Budraičių pelkes, kurių tuo metu buvo labai daug, buvo sunku keliauti, juolab mirusiuosius laidojimui tokį kelią gabenti. Todėl teko laidoti netoli tos vietos, kurioje gyveno. Be to, pelkių apsupta teritorija buvo gana saugi nuo priešų antpuolių.

Budraičių kaimo archeologiniai radiniai rodo, kad V-VIII a. mūsų protėviai ne tik dirbo žemę ir augino gyvulius, bet ir medžiojo, žvejojė, nes gyveno šalia ežerų. O medžiodavo jie ne tik smulkius, bet ir stambius žvėris - meškas, taurus ir kt. Įrodymas – Budraičiuose rastas lokio dantis amuletas, prie Dubysos - rasti tauro ragai.

Iš archeologinių radinių sunku nustatyti, kurių baltų genčių žmonės gyveno Tytuvėnų apylinkėse, o tuo pačiu ir Budraičiuose paskutiniaisiais amžiais prieš ir pirmaisiais amžiais po Kristaus gimimo. Tai galėjo būti žemaičiai, galėjo būti ir kuršiai. Kad galėję gyventi kuršiai, rodo istorijos šaltiniai. 1581 m. Tytuvėnų dvaro inventoriuje rašoma, kad Kuršių kaime tuomet gyvenę net keli kuršiai: Gricius Kuršis, Bartkus Kuršis ir Stasys Kuršis su šeimomis. Jų pavardės galėjo kilti iš bendrinio kuršių vardo. Anksčiau kuršiai čia galėję gyventi. Bet galėjo būti ir kitaip. Gal tai buvo tik atsitiktinai tarp žemaičių apsigyvenusio kuršio palikuonys? Šiuo metu tokia pavarde Kuršių kaime gyventojų nėra.

Kaimas prieš ir po krikšto

Neturime konkrečių žinių apie tai, kaip žmonės gyveno Budraičiuose senovės laikais. Nedaug išliko rašytinių žinių ir apie visos Žemaitijos tuometinių žmonių gyvenimą. Patys lietuviai iš to meto nepaliko jokių rašytinių žinių, o nedraugiškai nusiteikę kaimynai mūsų protėvių gyvenimą dažnai aprašydavo labai neigiamai. Kaip atsvara tiems neigiamiems mūsų protėvių aprašymams ir atsirado S. Daukanto „Būdas“, kiti rašiniai, idealizavę senovės lietuvių - kalnėnų ir žemaičių gyvenimą.

Aprašydamas Žemaitijos kaimo žmonių gyvenimą iki 1413 metais įvykusio žemaičių krikšto, žinias ėmiau iš Juozo Jurginio „Lietuvos valstiečių istorijos“, išleistos 1978 metais Vilniuje. Autorius šioje knygoje, remdamasis kryžiuočių, lenkų, rusų istoriniais šaltiniais, nagrinėja valstiečių istoriją nuo seniausių laikų iki baudžios panaikinimo. Reikia manyti, kad taip gyveno ir Budraičių kaimo žmonės.

Prieš krikštą bajorai gyveno sodybose, kurios tuomet buvo vadinamos kaimais. Kaimas būdavo aptvertas tvora su vartais. Jame buvę keletas gyvenamųjų namų. Kaime gyveno šeimos, kurios priklausė bajorui. Šeimos būdavo priskiriamos vergai, kurie neturėjo jokių gamybos priemonių ir dirbo šeiminkui su jo inventoriumi. Jiems bajoras duodavo mėnesinę, t. y., už darbą mokėdavo natūra.

Be vergų kaimo žemėje gyveno taip vadinami kaimynai, kurie dirbo bajoro naudai savo gamybos priemonėmis, bet maitinosi iš savo ūkio. Jie - ne vergai, bet ir ne laisvi žmonės.

Laukuose gyveno laukininkai. Laukininko namas – tai pastatas, kuriame po vienu stogu greta gyvenamųjų buvo ir ūkinės patalpos. Tokia vieno namo sodyba buvo vadinama sėdėjimu arba sodžiumi.

Laukininkų namus, kokie jie buvo 1413 m. krikštijant žemaičius, pavaizdavo lenkų istorikas Janas Duglošas. Štai ką jis savo istorijoje užrašė: „Pirkios, sulipdytos iš medžio ir šiaudų, platesnės apačioje ir siaurėjančios į viršų, buvo panašios į apatinę laivo dalį su skylė viršuje, per kurią ir patekdavo šviesa. Po tuo langeliu kūreno židinių ir virė sau valgį, kartu gindamiesi nuo šalčių, kurie šiame krašte didesnę metų dalį viešpatauja. Tokiose pirkelėse gyvena su žmonėmis, vaikais, šeima, laikydami jose kartu galvijus, ginklus, javus ir visus namų padargus“.

Imperatoriaus Maksimilijono I pasiuntinys Sigismundas Herberšteinas (1486-1566) 1517 ir 1526 m. surinko žinias apie žemaičių tuometinį gyvenimą. Nors po krikšto jau buvo praėję 100 metų, jų gyvenimas nedaug buvo pasikeitęs. S. Herberšteinas rašo: „Žemaičiai nešioja paprastus drabužius, dažniausiai pelenų spalvos. Gyvena žemose ir labai ilgose trobose, kurių vidury saugoma ugnis. Prie jos sėdėdamas, šeimos tėvas mato gyvulius ir visą namų ūkį. Mat jie paprastai po tuo pačiu stogu, kur gyvena patys, laiko be jokios pertvaros ir gyvulius. Gerdami vietoj taurių naudoja taurų ragus. Tai narsūs ir karingi žmonės. Į karą eina su šarvais, vartoja daug ginklų, o ypač ietis, kurios labai trumpos kaip ir medžiotųjų. Jų arkliai tokie maži, jog net sunku patikėti, kad jie pajėgia tokius darbus atlikti: svetur jais kariauja, namie laukus dirba. Žemę aria ne geležimi, o medžiu. Tai dar labiau kelia nusistebėjimą, nes jų žemė kieta, o ne smėlėta, ir joje pušys visai neauga. Eidami arti, paprastai nešasi daugybę medinių malkų, kuriomis kaip su noragu dirba žemę. Taip daro, kad vienai nulūžus, turėtų kitą, trečią ir nebūtų gaišaties“ (Kraštas ir žmonės, Vilnius, 1988).

Dionizas Poška (apie 1765-1830), matyt jau vėlesnių laikų žemaičių gyvenamąjį namą vadina numu. Jis veikale „Kaimiečių artojų mąstymai apie lietuvių ir žemaičių tautos istoriją ir jos kalbą“ rašo:

„1. Tai yra trobesys 11,12 arba 15 sieksnių ilgio, 5 ar 6 sieksnių pločio statybos pastatai iš apvalių rąstų. Jo stogas pirmiausia eglių lobais ant grebėstų klojamas, kad būtų saugu nuo gaisro, o viršum šiaudais dengtas. Lango nei vieno nėra, tiktai durys iš abiejų numo galų. Vienos plačios, žmonėms čia gyvenantiems vaikščioti, o antros – gyvuliams vedžioti ir mėšlui išvežti. Viršum durų yra tik maži langeliai dūmams išleisti, o dieną šviesai įeiti, iš vidaus užsklendžiami.

2. To numo viduryje yra iškasta plati ugniavietė duobė, keturkampė ar apskrita mažiausiai 3-4 uolekčių pločio, o gylis tik vienos uolekties. Tos duobės viduryje beržinėmis ar alksninėmis balanomis užkuriama ugnis. Ugniavietės pakraščiais pridėta akmenų, kurie yra tarsi suolai ar kėdės sėdėti namiškiams, kai jie apie ugnį susėdę žiemą visus darbus dirba. O kad vasarą nebūtų karšta ir kad nebūtų gaisro pavojaus, aplinkui ugniavietę 3-4 uolekčių atstumu iš rąstų, lentų arba iš žiogrių statoma keturkampė sienelė, bet neaukštesnė kaip pusantros uolektės, o daugiausiai – dviejų uolekčių, kad namiškiai, darbuodamiesi arba vaikščiodami apie ugniavietę, galėtų matyti galvijus ir visus gyvulius, kurie statomi aplinkui, palei trobos sienas. Šis tarpas tarp ugniavietės ir pertvaros, už kurios laikomi gyvuliai, švariai užlaikomas ir šluojamas.

3. Numo palėpės yra labai didelės, nuleistos, nes po jomis pridėdami ūkio padargai: vežėčios, žagrės, akėčios ir kt. Čia būdavo pristatomi net maži trisieniai tvarteliai kiaulėms, žąsims ir t. t. Žodžiu, vienas numo trobesys kadaise atstojo visus numo pastatus“ (D. Poška, Raštai, Vilnius, 1959, 313-314 p.).

Toliau D. Poška rašo, kad dabar (tai XIX a. pradžia) Žemaitijos „kaimiečiai turi gana gražius gyvenamuosius namus, kurie skiriami svečiams priimti ir patiems gyventi“, tačiau pavasarį, vasarą ir rudenį nume verda valgį, valgo, dirba visus namų darbus, turėdami akys visą ūkį.

Grižkime į laikus iki žemaičių krikšto. Tuometiniai laukininkai gyvendavo bendruomenėje. Jos lauką sudarydavo dirbamoji žemė ir kitos naudmenos. Žemę bendruomenės nariai dirbo pasidaliję ir laikė kiekvieno namo nuosavybe, o naudmenas (pievas, miškus, vandenį) naudojo bendrai arba dalijosi jų vaisiais.

Budraičių kaimo teritorija nedidelė, anksčiau ji buvo dar mažesnė, nes mažą plotą užėmė dabar jau nusaustos pelkės. Reikia manyti, kad jame galėjo būti tik viena bajoro sodyba ir vienas kitas laukininkų namas.

Tolučių kaimo gyventojos Juzės Stasiulaitytės (g.1914) teigimu (2003 m.) „Tolučių kaimas XIX a. buvo gatvinis, valstiečiai žemę dirbo rėžiais, o Budraičių, Pašakarnio pusėje buvo turtingesnių – bajorų žemės“.

Baudžiavos laikai

Po Lietuvos krikšto 1387 m. Jogaila, tapęs Lenkijos karaliumi, privileginiu aktu Lietuvoje galutinai įtvirtino baudžiavinius santykius. Kai po laimėto 1409 m. žemaičių sukilimo ir 1410 m. Žalgirio mūšio Žemaitija grįžo Lietuvai, Vytautas žemaičius atidavinėjo bajorams. Dėl to jie 1418 m. sukilo. Sukilėliai susirinko Raseiniuose ir iš čia siuntė pasiuntinius į kitus valsčius, kviesdami prie jų prisidėti. Jais pasekė ir kitų Žemaitijos valsčių gyventojai. Tačiau sukilimas buvo nuslopintas, ir Žemaitijoje įsigalėjo baudžiaviniai santykiai.

Tuo metu Žemaitijoje ėmė formotis dvarai. Dalis bajorų tapo turtingais dvarų savininkais, vadinamais ponais. Kai kurios ponų giminės gavo teisę vadintis šlėktomis. Vėliau šlėktomis ar plikbajoriais žmonės pajuokaudami ėmė vadinti nusigyvenusius dvarininkus.

Nuo XVI a. iki XIX a. pirmosios pusės stambų dvarų sudarė žemės plotas su dirbamos žemės sklypais, ganyklomis, miškais ir kitais žemės ūkio naudmenimis. Jame buvo šias žemes valdžiusio bajoro sodyba. Keli palivarkai, dvaro pramonės įmonės ir žemvaldžiui priklausantys valstiečių kaimai

ar net miesteliai. XVI a. antroje pusėje, vykdant valakų reformą, dvaro arimai buvo jungiami į vieną plotą, kuriame statė ūkinį centrą, vadinamą palivarku, o aplink jį steigėsi valstiečių kaimai.

XIX a. pabaigos rusų kalba rašytuose dokumentuose minimas Budraičių dvaras, priklausęs bajorams Ivaškevičiams. Artimiausias palivarkas buvo Cigelnėje (dabar Trainaičių kaimo dalis). Vietiniai gyventojai pasakoja, kad tame palivarke buvusi plytinė. Joje pagamintas plytas naudojo Tytuvėnų bažnyčios statybai. Po 1863 m. sukilimo Cigelnės palivarkas caro valdžios buvo perduotas Tytuvėnų pravoslavų cerkvei, o 1922 m., vykdant žemės reformą, išdalintas naujakuriams.

Kaimų gyventojai buvo dvaro baudžiauninkai, ėję lažą. Lažas – tai valstiečių baudžiauninkų darbo prievolė dvarui. Šią pareigą turėdavo atlikti valstiečių tarnybos. XVI a. tarnyba buvo vadinamas valstiečių kiemas, pajėgiantis duoti dvarui kasdien darbininką su darbinium gyvuliu. Tokių kiemu galėjo būti didelė šeima arba šeimų grupė.

Tytuvėnų dvare 1555 m. 112 dūmų (šeimų) sudarė 60 tarnybų, 3 tarnybos neturėjo arklių, 11 tarnybų jų turėjo per mažai, tuo tarpu 25 tarnybos turėjo po 4 jaučius ir 3 arklius, dvi iš jų turėjo po 8 jaučius, viena - 6, o kita - 8 arklius (Акты, издаваемые Виленского археографического комиссией, Инвентори имени XVI-го столетия. Вильна, 1888, т. XIV).

1861 m. vasario 19 (kovo 3) dieną caras Aleksandras II pasirašė manifestą, skelbiantį baudžios panaikinimą Rusijos imperijoje. Įdomu tai, kad manifestas ir kiti baudžios panaikinimą liečią įstatymai buvo atspausdinti ne tik rusų, bet ir lietuvių kalba. Tai buvo pirmas tokios apimties oficialiųjų Rusijos valdžios raštų rinkinys lietuvių kalba.

Panaikinus baudžios kaimai nuo dvaro atsiskyrė. Dvaru imta vadinti tik bajoro sodyba su didesne ar mažesne žemės valda. Apie kaimo žmonių gyvenimą baudžios panaikinimo metu rašo vyskupas Motiejus Valančius (1801-1875) „Palangos Juzėje“: „Visa ta srija, pradedant nuo Ventos ir Dubysos lig Lėvens ir Mūšos upių, yra lygi ir be kokių kalnų. Žemė yra labai gera, tik lynotose metuose prapuola rugiai ir javai, nes vanduo neturi kur nutekėti. Žmonės aria žemę su mažais žambiais, akėčias turi padirbtas iš paties tik medžio, be geležies: su jomis niekuomet negalėjai juodžemio išakėti. Sėja visokius javus; kviečiai arba pūrai, čia uždera. Ratus turi labai trumpus, ienininčius su kampu; vienam žmogui atsisėdus, antram nebėra kur atsisėsti. Išmanė tokius ratus lažui atbūti, nes žiūrėjo, kad savo arklių per daug nenuvargintų. (...) Gaila paties žygio, nes į jų ratus tiek tegali įdėti, kiek geras vyras galėtų panešti. (...) Žiemos laiku važiuoja su rogėmis, su vienušaly esančiu rodikliu.

Vyrai vasaros laiku dėvi brylius iš vilnų nuveltus. Žiemą turi kepures šiltas – ar ausytas, lenktynėles. Švarkus turi rudus su liemeniu ir stačia apykakle siūtus. Žiemą kailinius velka po švarku. Moterys dėvi tokius pat ir taip pat siūtus švarkus. Galvas apriša su skepetomis, kurias tik užklesčia, bet nevyturiuoja. Visi kojas auna su vyžomis. Yra dievobaimingi, geri, lėti, o tankiai ir turtingi. (...) Parapijose, artesnėse Dubysai ir Ventai, trobos yra šviesios, su langais, tiktai be kaminų. (...)

Tos srijos žmonės neturi pirčių, o daugel vietose nei upių išsimaudyti, todėl yra juodi, prakaitu persunkti. Mergaitės pagaliau išeina grėbti su juodais, neplautais marškiniiais – bjauru ir veizėti” (M. Valančiaus raštai, Kaunas, 1931, 297-298 p.). [Paaškinimai: Srija – sritis, pūrai – žieminiai kviečiai, brylius – skrybėlė, lenktynėlė – lenkta kepurė].

„Žiniose apie kraštą ir žmones Kauno gubernijos 1860-1862 m. apžvalgoje“ rašoma:

„Žemaičių (...) namai gražūs, dideli, plačiais langais ir neretai su kaminiais. Visi trobesiai, sudarantys kiemą, vadinami namais; pirkia vadinama troba, ji susideda iš trijų dalių: šeiminių, darbininkų ir podėlio viskam susidėti. Pasiturį valstiečiai turi atskirą svečių kambarį, vadinamą alkieriumi. Svečių ir šeiminių kambariai tvarkingi, lentų grindimis, kurios išplautos, lubos papuoštos gėlėmis bei kvapniomis žolelėmis, grindys pabarstytos ajerais ar eglėšakėmis. Ant sienų kabo bažnyčios tarnų, vargonininkų ir Kalvarijos (miestelis Telšių apskrityje) tapybos mokyklos mokinių prastai nutapyti paveikslai. Kiekvieno žemaičio kieme yra būtini ūkio pastatai – klojimas, daržinė ir svirnas – nedidelė klėtis, kurioje labai tvarkingai sudėti grūdai, linai, miltai, kruopos, audeklai, rūbai ir kt.” (Kraštas ir žmonės, Vilnius, 1988).

Toje pačioje apžvalgoje rašoma, kad tuometinė kaimo kelių būklė labai prasta, priklausė nuo laiko ir vietovės, per kurią jie ėjo. Jie buvo išvažiuojami tik sausu vasaros metu. Nuo lietaus jie darėsi klampūs, pabjurę.

Budraičių pagrindinis vingiuotas kelias ėjo iš Pivoraičių netoli dabar gyvenančių Ruseckų ir Briedžių sodybų, pro rytinę Bukančių (dabar Snitkų) sodybos pusę, vakarinę bajorų Ivaškevičių sodybos pusę, per pelkę, kurioje buvo supiltas pylimas ir pro vakarinę Burbų sodybos pusę ėjo į kelią, jungiantį Trainaičių kaimą su Tytuvėnais. Dar prastesnis kelias ėjo skersai Budraičių ir jungėsi su Tytuvėnų - Šiaulėnų keliu, ėjusių per Tolučių kaimą.

Budraičių gyventojai

Iki antrojo pasaulinio karo Budraičių gyventojai buvo gana pastovūs, tik viena karta keitė kitą. Sovietų okupacija, trėmimai, prievartinė kolektyvizacija, melioracija labai pakeitė kaimo gyventojų sudėtį. Dabartinius gyventojus pagal jų įsikūrimo laiką Budraičiuose galima suskirstyti į penkias grupes.

Pirmajai grupei priklauso nuo senų laikų čia gyvenusių žmonių palikuonys.

Antrosios grupės gyventojai čia apsigyveno po 1922 m. žemės reformos.

Trečiai grupei priklauso tie gyventojai, kurie į Budraičius atsikėlė sovietiniais laikais ir čia pasistatė savo namus. Jie atsikėlė iš gretimų kaimų melioruojamų žemių. Savo namus pasistatė ir kai kurie ūkio specialistai bei mechanizatoriai.

Ketvirtąją grupę sudaro mokomojo ūkio specialistai ir darbininkai, apsigyvenę specialiai jiems pastatytuose daugiabučiuose namuose.

Ir pagaliau penktąją grupę sudaro dėstytojai ir jų šeimų nariai, apsigyvenę daugiabučiuose, kai į Budraičiuose pastatytus naujuosius rūmus iš Tytuvėnų miestelio persikėlė Tytuvėnų tarybinis ūkis-technikumas.

2005 m. sausio 1 d. Budraičiuose buvo 224 gyventojai (3, 4, 5, 6 lentelės), nors faktiškai gyveno mažiau. Keli jaunuoliai tuo metu mokėsi Lietuvos aukštosiose mokyklose, buvo išvažiavusių dirbti užsienį. Vyrai sudarė 44,2 %, moterys – 55,8 % gyventojų.

Apie 26 % gyventojų sudarė ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikai ir jaunuoliai. Darbingo amžiaus gyventojų (1940-1985 gimimo metų) buvo arti 45 %, o 65 metų ir vyresni pensininkai sudarė virš 29 % Budraičių gyventojų (8 lentelė).

Budraičiuose gyvena viena iš gausiausių Kelmės rajone Vytauto ir Genės Sakalauskų šeima – tėvai ir 12 vaikų. Dalis jų – jau užaugę ir gyvena savarankiškai. Daugiau gausesnių šeimų Budraičiuose nėra.

Budraičiai sensta, nes jaunimas, baigęs mokslus, negrįžta į gimtinę,- lieka gyventi ir dirbti miestuose, išvyksta į kitas šalis. Tik keletas iš jų baigė aukštąjį mokslą ir liko Budraičiuose ar Tytuvėnuose. Jie čia gyvena ir dirba. Tai mokytojai Albertas Katkauskis, Dalia Rimkutė-Navickienė, Audronė Šilinskaitė-Plekavičienė, Eglė Gudmonaitė-Čerkauskienė, Arūnas Vaičiulis. Budraičiuose gyvena ir dirba ir kitų profesijų jauni žmonės: Zita Deikutė, Mindaugas Šimkus, Alfonsas Bukantis, Nerijus Lipskis, Vilmantas Žernys, Audronė ir Silva Minčinauskaitės, Rolandas Lukošius ir kiti.

Dauguma gyvena ir dirba miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose. Jie sėkmingai dirba, kai kurie tapo verslininkais. Yra budraitiškių, gyvenančių ir dirbančių Vokietijoje, Anglijoje, Airijoje, JAV.

Nebeliko Budraičiuose Vytauto Poškos (Paškevičiaus), Adolfo Ivaškevičiaus, Vlodo Vaičiulio sodybų. Niekas negyvena Pacauskų, Bukančių sodybose. Tušti net keli butai daugiabučiuose namuose. Kai kuriuose gyvena vos 1 ar 2 seneliai. 2005 metais Budraičiuose mirė net 8 žmonės, o gimė tik viena -Dita Šimkutė. Tai labai liūdni duomenys...

Budraičių senbuviai

Apie Budraičių kaimo senbuvius randame žinių Tytuvėnų Romos bažnyčios 1616-1891-1921 metų gimimo, santuokų ir mirties metrikų knygoje. Tos knygos yra saugomos Lietuvos valstybės istorijos archyve (fondas 1522, aprašas 1). Iš viso saugomos 36 bylos (knygos). Pirmosios knygos buvo rašomos lotynų kalba, vėliau lenkų, o nuo 19 a. vidurio – rusų kalba.

Autorius, susipažindamas su šių knygų įrašais, turėjo šiuos tikslus:

1. Išsiaiškinti, ar Budraičiuose gyveno tokia pavarde žmonės, nuo kurių kilo kaimo pavadinimas.
2. Kada Budraičiuose apsigyveno bajorai Ivaškevičiai.
3. Domino ir kiti klausimai, turėję reikšmės mūsų ir kaimyninių kaimų istorijai.

Dokumentų tyrinėjimą apsunkino tai, kad kai kuriose knygoje, ypač pirmosiose, įrašai sunkiai įskaitomi, padaryti prastos kokybės rašalu, todėl vietomis visai išblukę, neįskaitomi. Ne visuose gimimo, santuokos ar mirties įrašuose nurodomi kaimų pavadinimai. Todėl autoriaus pateikiamuose duomenyse gali pasitaikyti netikslumų.

Pirmasis įrašas apie Ivaškevičius Tytuvėnų bažnyčios gimimo metrikų knygoje, rašytoje lotynų kalba, padarytas 1688 metais. Tų metų kovo mėnesį pakrikštytas Janušas, Jokūbo Ivaškevičiaus ir Izabelės Piovovičiovnos sūnus iš Grušninės kaimo (pagal Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinyną dabar Tytuvėnų apylinkėse tokiu pavadinimu kaimo nėra).

1799 m. kovo 24 d. susituokė Uotėjus Ivaškevičius su Marijana Doviatičova iš Budraičių, o 1800 m. kovo 24 d. Johanas Ivaškevičius vedė Antaniną Šmotavičiūtę.

Tuo metu Budraičiuose gyveno ne viena Ivaškevičių šeima. Tai rodo įrašai gimimo metrikų knygoje. Johano Ivaškevičiaus ir Antaninos Šmotavičiūtės sūnus 1802 m. kovo 31 d. pakrikštytas Angelo vardu, o kitas sūnus 1804 m. lapkričio 28 d. - Antano vardu. 1802 m. sausio 15 d. Adomu Pauliumi pakrikštytas Kazimiero Ivaškevičiaus ir Pranciškos Ulinskaitės sūnus, o 1804 m. sausio 25 d. – Mykolo vardu kitas jų sūnus. 1803 m. balandžio 2 d. Kazimiero vardu pakrikštytas Kristupo Petro Ivaškevičiaus ir Onos Grinkevičiūtės sūnus, o 1804 m. gruodžio 5 d. – jų dukra. Daug kartų Ivaškevičių santuokos, gimimai bei mirties liudijimai registruojami ir vėliau rašytuose Tytuvėnų bažnyčios knygoje. Pavyzdžiui, 1825 m. gegužės 7 d. perkrikštytas Jono Ivaškevičiaus ir Pranciškos Radavičiūtės iš Budraičių sūnus Aleksandro Pauliaus vardu; 1825 m. kovo 22 d. – Benediktas – Adomo Ivaškevičiaus ir Sofijos Turskos sūnus, 1828 m. kovo 23 d. – Juozapas Ivaškevičius. 1829 m. kovo 10 d. gimė Janina Teklė Ivaškevičiūtė, Antano ir Elnos duktė. 1835 m. birželio 14 d. gimė Juozapas Ivaškevičius, o tų pačių metų birželio 26 d. – Karolina Petronėlė Ivaškevičiūtė. Jos tėvai -Tadas ir Marcelė Ivaškevičiai.

Šių pavyzdžių pakanka įrodyti, kad 19 a. Budraičiuose gyveno ne viena Ivaškevičių šeima.

Greta Ivaškevičių Budraičiuose gyveno ir kitos šeimos. Tai rodo įrašai Tytuvėnų bažnyčios knygoje. 1801 m. balandžio 8 d. Georgijaus (Jurgio) vardu pakrikštytas Antano Eigirdo ir Katerinos sūnus iš Budraičių. 1802 m. birželio 10 d. Antano vardu pakrikštytas Vincento Krikštaponio ir Magdalenos Zaleckos sūnus iš Budraičių. 1828 m. kovo 31 d. pakrikštytas Elzbietos Juškevičiūtės iš Budraičių nesantuokinis sūnus Silvestro vardu.

Nors tuo metu mūsų protėviai stengėsi laikytis katalikų bažnyčios draudimų, neišvengdavo svetimoteriavimo. Jis buvo laikomas mirtina nuodėme, ne mažesne už nėštumo nutraukimą ar gimusio kūdikio nužudymą. Atsitikus tokiai bėdai, kai kurios merginos stengdavosi atsikratyti naujagimių, palikdamos jį prie kieno nors durų. Pavyzdžiui, 1860 m. sausio 30 d. Antano vardu pakrikštytas pamestinukas, rastas Tytuvėnuose. Krikštijo Ivaškevičius. Jį paėmė globoti dvasininkas Jonas Stankevičius. 1860 m. rugpjūčio 9 d. Juozapo Vitalijaus Leono vardu taip pat Tytuvėnuose rastas pamestinukas. Jį paėmė globoti dvarininkai Grabauskai.

Vien tik 1828 m. Tytuvėnų parapijoje pakrikštyti 53 santuokiniai berniukai ir 51 santuokinė mergaitė bei 6 nesantuokiniai berniukai ir 4 nesantuokinės mergaitės. Vos ne kas dešimtas pakrikštytas vaikas buvo nesantuokinis.

Idomu tai, kad lotyniškai rašytose Tytuvėnų bažnyčios knygose lietuviškos pavardės rašomos neiškraipytos, tik tuometine rašyba, pvz. vietoj v rašoma dviguba v (w), vietoj trumposios i ilgoji y ir panašiai. Pvz., 1616-1623 m. gimimų registracijos knygoje randame lietuviškas vyriškas pavardes Budraitis, Grigutaitis, Grigaitis, Jasulaitis, Povilaitis, Morkaitis, Janulaitis, Snitkus, Butkus ir t. t., taip pat moteriškas pavardžių formas, kaip Jurgaičia, Dasiutaitė, Skipinaitė ir t. t. Vėliau lenkiškai rašytose knygose lietuviškoms pavardėms jau pridamos lenkiškos galūnės, pvz., Snitkus rašomas Snitkusow, Butkus – Butkusow, Baltrušaitis – Baltruszaytisow, Grigalaitis – Grigalaytisow ir t. t. Dar vėliau (1835-1844 m.) knygoje lietuviškų pavardžių galūnės keičiamos lenkiškomis galūnėmis, pvz., Mažiulis – Mażulow, Stasiulis – Stasiulow, Jarmakas – Jarmakow, Gedvilas – Giedvikow, Snitkus – Snitkow.

Tačiau yra išlikusių ir nesulenktų pavardžių. 1835-1848 m. gimimų metrikų knygoje įrašytas Rimulaitis, miręs 40 m. anžiaus, Rimaitis (78 m.), Baltrušaitis (40 m.) ir t. t. Neaišku, kaip jiems pavyko išsisaugoti lietuviškas savo pavardžių formas. Nejaugi mūsų protėviai baudžiauninkai buvo sąmoningesni už kai kurias mūsų šiuolaikines ponias, atsisakančias lietuviškų moteriškų pavardžių formų ir tuo skurdinančios lietuvių kalbą?..

Rusiškai rašytose knygose lietuviškos pavardės rusinamos, pridodant rusišką priesagą –ovič arba –evič, pvz., Poška – Paškevič, Ivaška – Ivaškevič, Butkus – Butkevič, Dzimidas – Dzimidovič, Šimkus – Šimkevič, Morkaitis – Morkevič, Povilaitis – Povilevič ir t. t.

Iš minimų metrikų knygų matyti, kad Budraičių kaimo, kaip ir visos Tytuvėnų parapijos, žmonės mirdavo įvairaus amžiaus. Tiesa, mirties registracijos knygose nurodomas tik mirusiojo amžius (o ne gimimo data), kurį pasakydavo mirusiojo artimieji. Jie senesnių žmonių amžių dažnai galėdavo pasakyti tik apytiksliai. Buvo mirusiųjų virš 80 metų, žymiai daugiau jaunesnių, ypač vaikų. Pvz., 1838 m. vasario 13 d. mirė 37 metų Ivaškevičienė. Liko jos našlaičiai sūnūs Kazimieras, Krizostomas, Anupras, Mykolas ir dukra Bogumilė.

Pasitaikydavo ankstyvų ir bajorų vaikų mirčių. Pvz., 1835 m. rugsėjo 28 d. mirė 6 m. Juozas Ivaškevičius. Nemažai vaikų mirdavo nesulaukę ir vienerių metų.

1919 m. Budraičių sodžiuje gyveno 6 ūkininkai, iš kurių net keturios šeimos buvo Ivaškevičių (1 lentelė). Per nepilną šimtmetį Budraičiuose neliko nei vienos šeimos, turinčios Ivaškevičių ar kitų senbuvų pavardę. Tad remdamasis išlikusiais dokumentais bei žmonių atsiminimais, noriu papasakoti apie Budraičių senbuvų likimą XX amžiuje.

Pagal Lietuvos pavardžių žodyno duomenis Ivaškevičių pavardė yra slaviškos kilmės, kilusi iš Ivano vardo. Pradžioje ji buvo Ivaška (baltarusiškai Ивашка, rusiškai Ивашка, ukrainietiškaї Ивашко, lenkiškai Ivaszko), o vėliau, pridėjus iš kanceliarinės rusų kalbos paveldėtą priesagą –evič, virto Ivaškevič. Galbūt Ivaškevičiai į Lietuvą atsikraustė iš Baltarusijos ar Lenkijos. Dabar ši pavardė gana plačiai paplitusi Lietuvoje yra (ar neseniai buvo) 49 Ivaškų šeimos ir net 165 Ivaškevičių šeimos. Vien Kaune buvo 30 šeimų, Skaudvilėje – 8, Radviliškyje – 7, Ukmergėje ir Širvintose – po 4, Kelmėje – 1 ir t. t. Tačiau Tytuvėnų apylinkėse tokia pavardė šeimų žodyne nėra.

Budraičių žmonės Ivaškevičius vadindavo Ivaškomis, moteris Ivaškienėmis, merginas – Ivaškaitėmis. Taip pat budraitiškaiai numeta ir kitų pavardžių slaviškas priesagas. Net buvusi dvikalbė Janina Ivaškevičiūtė-Taparauskienė, kalbėdama apie savo kaimynus, Paškevičių vadina Poška, Zdanevičių – Zdoniu, Petkevičių – Petkumi ir t. t., nors pabrėžia, kad pati yra ne Ivaškaitė, o bajorė Ivaškevičiūtė.

Bajorai Ivaškevičiai

Pagal Lietuvos pavardžių žodyno duomenis Ivaškevičių pavardė yra slaviškos kilmės, kilusi iš Ivano vardo. Pradžioje ji buvo Ivaška (baltarusiškai – Івашка, rusiškai Ива́шка, ukrainietiškaі Івашко, lenkiškai Iwaszko), o vėliau, pradėjus iš kanceliarinės rusų kalbos paveldėtą priesagą –evič, virto Ivaškevič. Galbūt Ivaškevičiai į Lietuvą atsikraustė iš Baltarusijos ar Lenkijos. Dabar ši pavardė gana plačiai paplitusi Lietuvoje yra (ar neseniai buvo) 49 Ivaškų šeimos ir net 165 Ivaškevičių šeimos. Vien Kaune buvo 30 šeimų, Skaudvilėje – 8, Radviliškyje – 7, Ukmergėje ir Širvintose – po 4, Kelmėje – 1 ir t. t. Tačiau Tytuvėnų apylinkėse tokia pavardė šeimų žodyne nėra.

Budraičių žmonės Ivaškevičius vadindavo Ivaškomis, moteris Ivaškienėmis, merginas – Ivaškaitėmis. Taip pat budraitiškaiai numeta ir kitų pavardžių slaviškas priesagas. Net buvusi dvikalbė Janina Ivaškevičiūtė-Taparauskienė, kalbėdama apie savo kaimynus, Paškevičių vadina Poška, Zdanevičių – Zdoniu, Petkevičių – Petkumi ir t. t., nors pabrėžia, kad pati yra ne Ivaškaitė, o bajorė Ivaškevičiūtė.

Apie bajoro Juozo Ivaškevičiaus šeimą daugiausiai papasakojo jo duktė Janina Ivaškevičiūtė-Taparauskienė, gimusi 1922 m. ir dabar gyvenanti Tytuvėnuose.

Jos senelis bajoras Vincentas Ivaškevičius, Tado sūnus, su žmona Paulina Butkevičiūte - Ivaškevičiene turėjo 4 sūnus ir 3 dukteris. Sūnus Jonas buvo Lietuvos savanoris. Jis gavo žemės Tytuvėnuose, turėjo sūnų Marijoną ir dukterį. Marijonas buvo statybos inžinierius, dalyvavo Tytuvėnų technikumų rūmų statyboje. Kai Jonas mirė, našlė žmona ištekėjo už dabartinio seimūno Jono Jagmino tėvo, kuris dalyvavo ištreimiant Ivaškevičius į Sibirą.

Vincentas Ivaškevičius buvęs didelis lėbautojas, visiškai praskolinęs savo dvarą. Dabar jau neaišku, kokio dydžio tas dvaras buvo. Dvarą nuo visiško praradimo išgelbėjo Vincento sūnus Juozas (Janinos tėvas), kuris 1907 m. rugsėjo 1 d. jį nupirko iš tėvo. Tą dieną jie atvyko į Raseinių notaro Vasilijaus Ivanovičiaus Pigulevskio kontorą Policijos gatvėje, Kamberio name, ir sudarė dvaro pirkimo - pardavimo sutartį. Pagal šią sutartį dvarininkas (bajoras) Vincentas Ivaškevičius, Tado sūnus, pardavė Juozui Ivaškevičiui, Vincento sūnui, Budraičių dvarą, esantį Kauno gubernijos Raseinių apskrities Šiluvos valsčiuje, laisvą nuo skolų ir įsipareigojimų. Toliau sutartyje rašoma, kad dvaras įvertintas 430 tūkstančių rublių. Jis susideda iš 26 dešimtinių dirbamos žemės ir 5 dešimtinių nedarbos (1 dešimtinė = 1,0925 ha). Žemė parduodama su visais ant tos žemės esančiais statiniais, medžiais ir kitais naudmenimis be jokių išimčių ir liekanų (nurodytas Budraičių dvaras yra atitekęs Vincentui Ivaškevičiui paveldėjimo keliu po tėvo Tado mirties). Notaras sutartyje patvirtina, kad minimas dvaras niekam neparduotas, neįkeistas, neperduotas ir neužrašytas, nors iš tikrųjų jis buvo visiškai praskolintas. Sutartyje nurodyta, kad Budraičių dvaras, kurio ribos šalims žinomos natūroje, parduotas už vieną tūkstantį tris šimtus rublių. Už dokumentų sutvarkymą mokėjo pirkėjas, pvz., žyminio mokesčio - 55,80 rublių, už akto surašymą - 3 rublius, net už antspaudo prispausdinimą - 0,20 rublių ir t. t.

Vincentas Ivaškevičius, likęs našliu, ėmė gyventi „susidėjęs“ su viena mergina. Su ja sugyveno dukterį. Tuo metu toks gyvenimas buvo laikomas labai amoraliu. Dėl to su sūnumi Juozu labai nesutarė. Sūnaus išvartytas su sugyventine apsigyveno daržinėje. Joje išgyveno iki rudens. Atšalus orams, jį priglaudė sesuo Paškevičienė Pavyduose. Ten jis ir mirė.

Naujasis Budraičių dvaro savininkas bajoras Juozas Ivaškevičius, būdamas 34 metų, 1907 metų spalio 10 d. vedė 22 metų (gimusią 1885 m.) bajoraitę Viktoriją Šiuščevičiūtę kilusią iš Kėdainių apskrities Paliepių vienkiemio. Po metų, t. y. 1908 metais, jiems gimė sūnus Vaclovas. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Juozas Ivaškevičius su žmona ir sūnumi pasitraukė į Rusiją. Dirbo Velikije Luki geležinkelio muitinėje. 1915 m. jiems gimė duktė Stefanija Pranciška. Ji buvo pakrikštyta Velikije Luki Romos katalikų bažnyčioje. Įdomu tai, kad krikšto metrikose nurodyta, kad krikštijamos Stefanijos Pranciškos tėvai yra Kauno gubernijos dvarininkai.

Sūnus Vaclovas Rusijoje lankė geležinkelio mokyklą. Išliko jo 1917 m. pažangumo ir elgesio pažymėjimas. Tais metais jis mokėsi I klasės II skyriuje. Mokslo metai buvo skirstomi į keturis ketvirčius. Buvo dėstomi šie dalykai:

+1. Tikyba	+9. Gamtos pažinimas
+2. Slavų kalba	10. Dailė
+3. Rusų kalba	11. Braižyba
+4. Aritmetika	+12. Dainavimas
5. Geometrija	+13. Piešimas
6. Rusijos istorija	14. Darbai
7. Geografija	15. Rankdarbiai
8. Fizika	

Vaclovas mokėsi kryželiu pažymėtus dalykus. Tikriausiai pažymėjime išvardinti dalykai buvo dėstomi visose Rusijos imperijos pradžios mokyklose, tame tarpe ir Lietuvos valdiškose rusiškose mokyklose. Vaclovo elgesys įvertintas 5, o II ketvirtį - net 5 su pliusu, nors skiltyje „Ypatingos pastabos“ įrašytas nurodymas tėvams: „Prašau atkreipti dėmesį į elgesį“. Mokyklos tarybos nutarimu Vaclovas buvo perkeltas į III skyrių.

Po 1917 m. Spalio revoliucijos Ivaškevičiai grįžo į Budraičius. J. Taparauskienės teigimu, grįžę tuoj pat - dar 1918 m. - pasistatė gyvenamąjį namą, kuris tebestovi iki šiol. 1922 m. šeima dar padidėjo – gimė dukra Janina.

Tarpukario laikais Ivaškevičių dvaras niekuo nesiskyrė nuo kitų stambesnių Budraičių ūkininkų ūkių. Ivaškevičiai turėjo 4 - 6 darbo arklius, 1 važiuojamąjį (nebūtų bajorai!), 6 melžiamas karves su priaugliu, 4 - 5 ėriavedes avis, vištų, ančių, žąsų. Darbui skirti vežimai ir rogės buvo dvikinkiai, važiavimui – vienkinkiai. Samdydavo pusbernį ir merginą bei pagal reikalą padienius darbininkus. Javų kūlimui vieni kitiems talkindavo.

Pusryčiams virdavo mėsiską sriubą (barščių, kopūstų ar mėsiską kruopų), virdavo pyragaičių (virtinius). Tuo tarpu Bukančiai dažniausiai virdavo kruopų sriubą su lašinių gabalu, ją užbalindavo virintu pienu. Pietums ruošdavo kepalaičius (virtų bulvių paplotėlius - „kleckus“), virdavo šilkinę košę su žirniais ar pupelėmis ar kt. Pusvakarių (pavakarių) pradėdavo valgyti tik nuo gandrų parsukridimo. Pavakariams virdavo kavą, kepdavo pyragą. Valgydavo lauke, darbo vietoje. Vakarienei duodavo, kas likdavo nuo pietų ir kokios nors kruopų sriubos.

Ivaškevičiai, o taip pat jų kaimynai Pacauskai ir Paškevičiai buvo dvikalbiai, namie kalbėdavo ir lietuviškai, ir lenkiškai.

Juozas Ivaškevičius buvo labai nepatikus, šykštus, todėl kaimynai jį pravardžiavo Bolševiku. Niekam nepatikėdavo leisti javų į kuliąmąją (Ivaškevičiai turėjo kuliąmąją su arkliniu maniežu ir grūdų valomąsias mašinas). Kuliąmoji mašina nutraukė jo ranką. Kitais metais jis jau su viena ranka leido javus. Neteko ir antros rankos. Liko tik rankų strampai iki alkūnių, todėl buvo pramintas Berankiu.

Tuo metu sūnus Vaclovas mokėsi Šiluvos progimnazijoje. Netekęs rankų, tėvas paėmė sūnų iš progimnazijos III klasės ir pavedė jam ūkininkauti. Rankų netekimas išgelbėjo Juozą Ivaškevičių nuo tremties į Sibirą, bet neišgelbėjo nuo didžiulio vargo.

Juozo Ivaškevičiaus šeimą į Sibirą išvežė 1949 m. balandžio mėnesį prieš pat Velykas. Apie tai, kad Ivaškevičiai, jų įnamiai Girštautai bei kaimynai Pacauskai ir Paškevičiai įrašyti į vežamų į Sibirą šeimų sąrašą, pranešė tuo metu Tytuvėnų valsčiuje dirbusi Jadvyga Baturytė. Ji sakė, kad ateinančią naktį juos vešią, patarė nenakvoti namuose. Ivaškevičiai nutarė, kad su berankiu tėvu niekur nepasislėps, todėl atsidadė likimui. Apie būsimą vežimą pranešė Pacauskams, paskolino jiems dar paliktą vienintelį arklį, nes iš kaimynų visi arkliai jau buvo atimti.

Vos spėję Pacauskai išvažiuoti, apie nakties pirmą valandą į Ivaškevičių namus atsibeldė trėmėjai kareiviai ir sribai. Jie apsupo namus, įsiveržė į namo vidų. Tarp jų buvo ir tolimas giminaitis,

dabartinio seimūno Jono Jagmino tėvas Karolis. Janinos Taparauskienės teigimu, jis elgėsi labai žiauriai. Kai trėmėjai nerado Ivaškevičių arklio, labai supyko ir pasakė, kad neleisią jiems pasiimti jokių daiktų nei maisto. Pagelbėjo su jais kartu tremiami įnamiai Girštautai. Šioje šeimoje buvo sumišusi dorybė su niekšybe.

Reikia papasakoti, kaip Girštautai tapo Ivaškevičių įnamiais. Girštautas buvo stambus Miknaičių kaimo ūkininkas, turėjęs apie 40 ha žemės. Tą žemę jis nusipirko už draudimo pinigus, kuriuos gavo už Amerikoje žuvusį brolių. Prieš tai jis gyveno Šiluvoje, vežiojo miestelio žydams vandenį. Pirmaisiais tarybiniais metais už nelegalų šautuvo laikymą Girštautas buvo suimtas, pateko į Sibiro lagerį.

Dar vokiečių okupacijos laikais jo dukterė ištekėjo už aršaus Tytuvėnų žydšaudžio Gečo. Dėl to Girštautų ūkis buvo konfiskuotas. Grįžęs iš lagerio ir išvarytas iš savo namų, Girštautas su savo šeima iš pradžių apsigyveno Budraičiuose pas Bukančius, o vėliau išsikraustė į naujakuriui Vaciumi Staradomskiui duotą Ivaškevičių name kambarį. Mat, pastarasis buvo gavęs apie 5 ha Ivaškevičių žemės. Tas Girštautas buvęs nedoras žmogus, - susidėjęs su sribais, šnipinėjęs, skundęs žmones ir kitaip jiems kenkęs. Visai kitoks buvęs jo sūnus. Jis apie tėvą sakydavęs: „Geriau, tėve, būtum gimęs akmeniui, tai pralėkdama kiaulė užpakalį pasikasytų“.

Nedori darbai nepadėjo. Išvežė kaip buožę. Tačiau Girštautų vežimas padėjo Ivaškevičiams, nes jie paėmė maisto produktų ir šeiminkams. Kitaip būtų tekę išvažiuoti tuščiomis rankomis. Daugiausiai padėjęs Girštauto sūnus, su kuriuo gerai sugyveno Vaclovas Ivaškevičius.

Vežė visą Ivaškevičių šeimą, t. y. tėvus, sūnų Vaclovą, dukteris Janiną ir invalidę Stefaniją. Tačiau jau geležinkelio stotyje iš vagono tuo metu sergantį berankį tėvą išmetė. Prašė, kad paliktų ir invalidę Stefaniją, kuri galėtų pagloboti tėvą. Neleido. Sakė, kad negalima, nes jei ją paliksia, būsianti šeima. O šeima turi būti išstremta.

Kai tėvą parvežė į namus, jis namuose rado uliojančius trėmėjus. Jie jam pasakė: „Ko čia sugrižai, seni? Dabar šie namai jau ne tavo!“. Tačiau sergantis tėvas atsigulė į savo lovą. Girti sribai jį užmiršo ir paliko. Į jų namus iš Pacauskų namų buvo perkelta kolūkio kontora. Kitame namo gale apsigyveno kalvis Antanas Gužaitis, kuris tėvą globojo. Vėliau jį prižiūrėjo sesuo vienuolė.

Kartą tėvas išėjo į Tytuvėnus. Beeinantį pasivijo arkliu važiuojąs žmogus. Pasiūlė pavėžėti. Kai tėvas lipo, arklys patraukė vežimą. Berankis tėvas negalėjo pasilaikyti, iškrito ir susilaužė kojas. Kurį laiką buvo gydomas Pagryžuvio ligoninėje. Vėliau pateko į Pakruojo rajono Linkuvos senelių namus, kuriuose 1957 metais mirė. Ten ir palaidotas, nors tikslią palaidojimo vietą artimieji negalėjo nustatyti. Taip ir liko Budraičių bajoras Juozas Ivaškevičius gulėti nežinomame kape.

Šeima atsidūrė Irkutsko srityje. Vaclovas ir Janina dirbo kolūkyje. Vėliau Vaclovas pradėjo dirbti vartotojų kooperatyve. Tada jį mėgino užverbuoti informatoriumi saugumas, bet jis nesutiko. Už lietuviškos „Tiesos“ skaitymą (!?), už kritiškas kalbas apie kolūkius ir, žinoma, už atsisakymą bendradarbiauti Vaclovą suėmė. Jį įskundė kartu gyvenęs tremtinys iš Laugalio (Kelmės r.) Martinaitis (jo sūnus Jonas buvo sąjūdžio aktyvistas). Po metų nuteisė. Lageryje išbuvo 4 metus. Iš lagerio grįžo pas šeimą Sibire visai be sveikatos. Visa šeima iš Sibiro grįžo 1959 metais. Kartu grįžo ir Girštautai, kurie apsigyveno Šiluvoje pas Girštauto motiną.

O Ivaškevičių Budraičiuose niekas nelaukė. Apsigyveno savo namų viename gale, o kitame gale buvo kolūkio raštinė, vėliau ten gyveno įvairūs įnamiai. Apie 10 metų gyveno Vaičiuliai, su kuriais labai nesutardavo. Jie tapę ir pagrindine brolio Vaclovo mirties priežastimi...

Viktorija Ivaškevičienė mirė 1966 m., o Vacys – 1976 m. Janina Ivaškevičiūtė ištekėjo už našlio Juozo Taparausko, kilusio iš Virikauskų kaimo netoli Šiaulėnų. Taparauskas mirė 1991 m. Likusi viena, Janina Taparauskienė kartu su ligota invalide seserimi Stefanija gyveno tėviškėje. Jai daug padėjo technikumą dėstytojai Stasė ir Albinas Šilinskai. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, Janina susigrąžino tėvų paveldėtą žemę, kurią pardavė buvusiam ūkio vyr. buhalterei Vlada Dangelienei. Už hektarą gavo po 1200 Lt. 2001 metais sodybą pardavė Vaičiuliams iš Tytuvėnų. Pati nusipirko namelį Tytuvėnuose. Jame apsigyveno su invalide seserimi Stefanija, kuri 2005 metų sausio pradžioje mirė. Taip Budraičiuose neliko nė vieno bajorų Ivaškevičių palikuonio.

Kiti Ivaškevičiai

Janinos Ivaškevičiūtės - Taparauskienės teigimu, kiti Budraičių Ivaškevičiai nebuvo jų giminės. Nebuvo jie ir bajorai. Šį teiginį reikėtų patikrinti. Galbūt, visi jie yra kilę iš bendro protėvio, tik laikui bėgant, kaip sako žmonės, išėję iš giminės.

Apie Konstanto Ivaškevičiaus šeimą papasakojo Vaclovas Burba, gimęs 1931 metais, ir jo sesuo Marijona Burbaitė, gimusi 1938 metais.

Konstanto sodyba buvo toje vietoje, kur dabar yra Burbų sodyba. Pirmojo pasaulinio karo metu sodyba buvo sudeginta. 1919 metais Konstantas Ivaškevičius jau buvo miręs. Namuose gyveno jo dukterys Ona ir Michalina Ivaškevičiūtės. Pastaroji ištekėjo už užkurio Mykolo Burbos iš Trainaičių. 1918 metais jie pasistatė gyvenamąjį namą, kuris tebestovi ir dabar, nors dabartiniai sodybos savininkai Burbos baigia pasistatyti šiuolaikinį gyvenamąjį namą su vandentiekiu, dušo kabina, vidaus tualetu, kanalizacija. Burbos turėjo 4 vaikus. Iš jų du viengungiai Vaclovas ir Marijona gyvena čia, tėviškėje.

Kai Michalina Burbienė liko našle, ištekėjo už Petkevičiaus. Petkevičius buvo savanoris. Gavo žemės sklypą, pasistatė namą, tačiau gyveno pas Burbas. Tik po kurio laiko buvo išprašytas į savo namus. Taip Budraičiuose išnyko dar viena Ivaškevičių šeima.

Adolfo Ivaškevičiaus sodyba buvo netoli dabartinės Burbų sodybos (tarp Giržutų ir Tadijošaičių dabartinių sodybų). Adolfas Ivaškevičius buvo turtingas ūkininkas, valdęs, apie 35 ha ūkį, bet mėgėjas išgerti. Ta jo silpnybe naudodavosi žmonės, norį pasiskolinti pinigų. Žmonės jį pavaišindavo, o už tai jis paskolą laiduodavo savo turtu. Kai skolininkai bankui negražindavo skolos, jam už juos tekdavo atsiskaityti. Dėl to žmonės jį praminė Paručniku (Laiduotoju). Ūkis buvo išvaržytas. Jį nupirko Tučkus iš Tolučių, o Paručnikas pateko į Tytuvėnų ubagyną, kuriame ir mirė. Jo vaikai pasklido po pasaulį. Neliko ir sodybos. Apie 1990 metus viena duktė buvo atvažiavusi iš Kanados į Budraičius. Ieškojo savo tėviškės, deja, nieko nerado.

Pranas Ivaškevičius buvo raišas, invalidas, todėl savo žemę atiduodavo dirbti iš pusės. Maždaug 3 m. prieš mirtį apsivedė su Birgelyte. Žmona paveldėjo ūkį, kuris vėliau atiteko jos dukteriai. O ši tą ūkį pardavė. Dabar jų vietoje gyvena Steponas Tadijošaitis su šeima.

Kiti Budraičių senbuviai

Tytuvėnų bažnyčios 1828-1834 m. gimimo metrikų knygoje radau pirmą kartą paminėtą Pacauskų pavardę. 1828 m. sausio 23 d. pakrikštytas Motiejaus Beniševičiaus sūnus iš Budraičių. Krikšto tėvai buvo Adomas Butkevičius ir Katerina Pacauska. 1863 m. kovo 2 d. Budraičiuose gimė Kazimieras Pacevičius (Пацевичей). Tėvai – dvarininkai Marcelinas ir Franciška (mergautinė pavardė Urniežiūtė). 1863 m. spalio 4 d. Tolučiuose gimė Ana Pacevičiūtė, dvarininkų Ivano ir Marcelės šeimoje. Krikstatėviai buvo Anupras ir E. Ivaškevičiai.

Pacauskų pavardė yra slaviškos kilmės, kilusi iš krikšto vardo Ipatijus arba Povilas (A. Vanagas. Mūsų pavardės, III. Kalba ir mintis, Vilnius, 1980).

Budraičių sodžiaus žemės savininkų 1919 m. sąrašė įrašytas Tomas Pacauskas buvo vedęs vyresniąją Viktorijos Ivaškevičienės seserį Šušcevičiūtę, todėl jų vaikai buvo pusbroliai. Turėjo 4 sūnus: Antaną, Leoną, Joną ir Zigmą bei kvaišelę dukterį Zosę. Ūkis atiteko sūnui Antanui, kuris apsivedė Apoloniją Morkaitę iš Šiluvos parapijos. Jie turėjo 3 dukteris: Reginą, Romualdą ir Ritą Stanislavą bei sūnų Edvardą.

Pacauskai nuo išvežimo pabėgo, gyveno Tauragėje, o kai Stalinas mirė, grįžo į savo namus, nors jiems leido gyventi tik viename namo gale. Dirbo kolūkyje, vėliau mokomajame ūkyje. Vyru mirus, kurį laiką A. Pacauskienė dirbo technikume valytoja. Dabar A. Pacauskienė ir jos vaikai, sukūrę savo šeimas, gyvena Kaune. Jauniausioji dukra Rita Stanislava Pacauskaitė - Jancevičienė yra Kauno Raudonojo kryžiaus slaugos ir palaikomojo gydymo ligoninės A. Panemunėje direktorė.

Tomo Pacausko brolis Valentinas buvo savanoris. Budraičiuose gavo 3,5 ha žemės. Tą žemę perleido ar pardavė broliui, vedė ir išėjo gyventi į Dubkaičius Šiluvos valsčiuje.

Apie Antaniną Zaleckienę, 1919 m. turėjusią Budraičiuose 30,33 ha žemės nieko nepavyko sužinoti.

1925 metų Budraičių naujakuriai

Po 1922 metų žemės reformos Budraičiuose, buvusioje Pašakarnio dvarininko Juozo Zaleskio žemėje, gavo sklypus šeši naujakuriai (2 lentelė).

Apie Bukančių ir Godliauskų šeimas papasakojo Pranciška Butminaitė-Bukantienė-Samušienė, gimusi 1917 metais, ir Kazimiera Lipskytė-Bukantienė, gimusi 1939 metais.

Juozas Bukantis gavo žemės Budraičiuose 1922 metais. Tais metais pasistatė gyvenamąjį namą. Turėjo tris sūnus: Stasį, Kostą ir Aleksą. Tėviškėje liko gyventi Kostas (1908-1957). 1935 metais jis vedė bajoraitę Prancišką Butminaitę, kilusią iš Žiukiškės kaimo už Pašiausės. Ji mokėjo kalbėti lenkiškai. Kai su brolienės mama Godliauskiene kalbėdavosi lenkiškai, dukra pykdavo, nes nieko nesuprasdavo, nors taip pat buvo bajoriškos kilmės. Įdomu ir tai, kad 1935 metais Kostas Bukantis pas Pranciškos tėvus atvažiavo su piršliu.

Kostas ir Pranciška Bukančiai turėjo 3 vaikus: sūnų Albiną, kuris gyvena Žaiginyje, dukterį Aldoną, gyvenančią Jonavoje, ir dukterį Genę Snitkienę, gyvenančią tėviškėje Budraičiuose. 1957 metais Kostas Bukantis mirė. Jo žmona 17 metų našliavo. 1974 metais ištekėjo už Leono Samušio ir apsigyveno jo namuose Pivoraičiuose. Kai šis mirė, grįžo pas savo dukterį G. Snitkienę į Budraičius. Snitkienės sūnus Gintautas, jau po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, apsigyveno buvusio melžiamų karvių komplekso administraciniame pastate.

Jonas Godliauskas buvo vedęs bajoraitę Urbonytę. Jie turėjo sūnų Vladą ir dukterį Sofiją. Kai vyko 1922 metų žemės reforma, Godliauskai nusipirko Budraičiuose žemės ir miško. Dar netekėjusi Sofija su broliu Vladu ruošė miško medžiagą ir apie 1930 metus pastatė gyvenamąjį namą, kuris ir dabar dar stovi.

Sofiją Godliauskaitę vedė kaimynas Stasys Bukantis. Jis atėjo užkuriu į Godliauskų namus. Sofijos brolis Vladas Godliauskas apsigyveno Žaiginyje. Dabar jau miręs.

Stasys ir Sofija Bukančiai turėjo 4 vaikus: Vacį, gimusį 1935 metais, Algį, gimusį 1938 metais, Ramoną ir Eugeniją. Ramonas su žmona gyveno Skaudvilėje. Apsipylė benzinu ir susidegino. Našlaitėmis liko dvi dukros. Algis gyvena Radviliškyje, o Eugenija – Šiauliuose.

Vacys gyveno tėvų namuose. Apsivedė su Kazimiera Lipskyte. Budraičių gyvenvietėje pasistatė savo namą, į kurį 1973 metais persikėlė gyventi. 1989 metų pavasarį Vacys staiga mirė. Liko sūnūs Alfonsas ir Rimas. Alfonsas vedė Dalią Pociutę, turi dukrą. Gyvena Budraičių keturbutyje name. Rimas taip pat vedęs, gyvena Skogalio kaime. Taigi, nors vienas šios giminės atstovas dar gyvena Budraičiuose.

Vladas Vaičiulis kilęs nuo Šiluvos. Jis buvo Lietuvos savanoris, todėl gavo žemės Budraičiuose. Gautoje žemėje prie miškelio pasistatė namus.

Vladas Vaičiulis turėjo 4 sūnus ir 2 dukteris. Kai jis mirė, žmona dar ilgai gyveno trobelėje prie miškelio su neigalia dukra. Kai mirė ir žmona, jų sodyba sunyko.

Sūnus Pranas vedė Bronę Puidokaitę ir gyveno Ivaškevičių namuose Budraičiuose. Vėliau gavo butą ūkio dviaukštyje name. 1979 metais Pranas žuvo: kasė šulinį, jį užgriuvo žemės.

Pranas turėjo du sūnus: Bronių ir Vytautą. Abu baigė Tytuvėnų TŪT. Bronius tapo zootechniku, o Vytautas – agronomu. Jau nepriklausomos Lietuvos laikais abu dirbo tolimųjų reisų vairuotojais. Bronius žuvo Lenkijoje. Vytautas gyvena Šiauliuose, vedęs Užmiškytę iš Kuršių.

Vlado sūnus Stasys vedė Eleną Verpetinskaitę iš Cigelinės. Ten jos tėvas Petras Verpetinskas per žemės reformą buvo gavęs žemės. Tėvas dirbo Cigelinės palivarko, priklausiusio Tytuvėnų stačiatikių cerkvei, ūkvedžiu, todėl jam buvo paliktas palivarko centras. Kai vyko melioracija, Stasys Vaičiulis

pasistatė namą ir 1977 metais apsigyveno Budraičių gyvenvietėje. Turi vieną dukrą, kuri gyvena Kaune.

Kiti Vlodo Vaičiulio vaikai gyvena ne Budraičiuose, o kituose kaimuose. Šiuo metu Budraičiuose tebegyvena tik Stasys Vaičiulis ir Prano Vaičiulio našlė Bronė.

Pranas Zdanevičius, žmonių vadinamas Zdoniu, turėjo sūnus Vinčą ir Juozą bei dukteris Eleną, Stefaniją ir Elzbieta. Budraičiuose žemę jis nusipirko po 1922 metų žemės reformos. Dukra Stefanija buvo ištekėjusi už netoliese Kuršių kaime gyvenusio Alekso Šarausko. Likusi našle, ji sodybą pardavė Butkams. Išsiskirstė ir kiti vaikai. Tėviškėje liko gyventi sūnus Vincas. Šis muzikalus (mėgo groti smuiku) ir labai taupus žmogus vedė Kristiną Tučkutę iš Pivoraičių. Turėjo tris sūnus Antaną, Joną ir Juozą bei dukterį Onutę. Vincas Zdonys mirė 1988 metais, o jo žmona staiga mirė 2000 metais. Sūnus Antanas gyvena Birštone, Jonas – miręs, Juozas – Šiauliuose, Onutė – Jonavoje. Jie, praėjus keletui metų po mamos mirties, savo tėviškę pardavė. Taip ir neliko Budraičiuose Zdanevičių.

Vladas Paškevičius Budraičiuose žemės sklypą nusipirko po 1925 m. Čia atsikėlė iš Vilkaviškio. Vladas buvo viengungis, gyveno kartu su netekėjusi seserimi Sofija. Jį visi pažinojo kaip „aptiekorių“, gydžiusį žmones daugiausia vaistažolėmis. Po Vlodo mirties ūkyje apsigyveno jo brolio sūnus Vytautas Paškevičius, prieš tai gyvenęs Radviliškyje nuosavame namelyje.

1949 m. pavasarį Paškevičius su trimis mažamečiais sūnumis išvežė. Kaimynai niekaip negalėjo suprasti, už ką juos veža, nes jie nebuvo turtuoliai. Vėliau ėjo kalbos, kad Paškevičienės du broliai buvę partizanai.

Apie Stasį Urboną, 1925 metais Budraičiuose turėjusį 2,29 ha žemės, nieko nepavyko sužinoti.

Budraičiuose neišliko nei vienas namas, statytas dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Visi Budraičių senbuviai ir 1925 m. naujakurių namai statyti tarpukario laikais.

Česlovas Kudaba rašė: Tytuvėnų sodybos (kaimų čia nėra) niekur neužkopė į kalvų viršūnes. Dažniausiai jos glaudžiasi derlingesnėse samplovinių dirvožemių pašlaitėse. Jos taip originaliai išplanuotos, su netaisyklingais erdviais kiemais, dažnai nuskliuštais trobų stogais, su sodais, keliukais, koplytstulpiais“ (Č. Kudaba, str. „Tytuvėnų draustiniai“, Mūsų gamta, Nr. 2).

Budraičių kaimo ūkininkai tarpukario Lietuvos laikais gyveno gana ramų gyvenimą. Žinoma, kaip ir kiekvienas kaimas, turėjo savo vagį, savo kvailelį (netgi ne vieną). Tačiau išeidami iš namų, jų nerakindavo. Naujakuriai statėsi namus, juose kūrėsi. Tiek bajoriškos kilmės, tiek paprasti ūkininkai gyveno vienodai. Tik kai kurie, kaip bajorai Ivaškevičiai, Pacauskai, Petkevičiai namuose kalbėjo ne tik lietuviškai, bet ir lenkiškai. Šiuo metu Budraičiuose lenkiškai kalbančių žmonių neliko. Jeigu ir yra koks nors mokantis lenkų kalbą, kaip P. Samušienė, jau neturi su kuo lenkiškai pasikalbėti.

Budraitiškieji tuokėsi, vedė nuotakas iš gretimų ar tolimesnių kaimų. Kai kurie net XX amžiaus ketvirtame dešimtmetyje važiuodavo piršliusna. Žmonos gimdė vaikus, juos augino. Apraudodavo ir palydėdavo į Tytuvėnų kapus savo senolius ar kitus mirusiuosius.

Metai keitė metus. Nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens dirbo, nenaudodami traktorių bei sudėtingos žemės ūkio technikos. Nenaudojo, nes jos neturėjo. Anksti keldavosi, vėlai guldavo, bet nei vienas nesusikrovė didelių turtų.

Sovietinių laikų naujakuriai

Sovietinių laikų naujakuriai apsigyveno Budraičiuose po II-ojo Pasaulinio karo. Tai iš gretimų kaimų melioruojamų plotų atsikėlė ir čia pasistatę namus gyventojai, ūkio specialistai, mechanizatoriai bei dėstytojai su šeimomis, apsigyvenę daugiabučiuose namuose. Dalis šių naujakurių atsikėlė iš Riomerių dvarietės Tytuvėnėlių kaimo. Iš ten pat buvo atkelta į naują pastatą ir pradinė mokykla.

1963 metais Budraičiuose buvo pastatytas pirmasis keturių butų namas. Į jį persikėlė mokomojo ūkio raštinė. Vėliau buvo pastatyti kiti daugiabučiai gyvenamieji namai, kuriuose apsigyveno ūkio specialistai, mechanizatoriai, fermų darbininkai. Budraičiai tapo didelio ūkio centru. Plėtėsi gyvenvietė,

daugėjo gyventojų. Ypač pasikeitė gyventojų sudėtis, kai 1974 metais iš Tytuvėnų į naujai pastatytus rūmus Budraičiuose persikėlė technikumai. Ir čia išliko senasis Tytuvėnų tarybinio ūkio–technikumo pavadinimas, kurį laiką nustelbęs Budraičių kaimo pavadinimą. Tik vėliau, vis keičiantis mokyklos pavadinimui, vis labiau tapo žinomi Budraičiai. Net gretimų kaimų, kaip Pivoraičių - Ruseckų, Kuršių - Ruseckų, Šarauskienės ir kai kurias kitas sodybas vietos gyventojai laiko Budraičių sodybomis.

Dabar Budraičiuose gyvena labai skirtingos etninės sudėties gyventojai, kilę iš įvairių Lietuvos vietų. Į čia jie atsikėlė su savo įpročiais, tradicijomis, įsitikinimais ir individualiais charakterio bruožais. Pamažu vyksta jų konsolidacija, formuojasi kaimo bendruomenė. Visi gyventojai pagal savo gebėjimus ir galias dirbo ir dabar dirba. Neminėsiu jų gerų darbų, juo labiau trūkumų. Nors kiekvienas žmogus pasaulyje palieka kokį nors bent mažą pėdsaką. Tačiau „didelis niekada nebijo būti mažas, tik tai mažas trokšta, kad visi pamatytų, koks jis yra didelis (rašytoja Vidmantė Jasukaitytė „Golgotos vynuogės“, Vilnius, 2001, 181 p.).

Kai kuriuose tolimesniuose skyreliuose paminėsiu tik tuos žmones, kurie pasižymėjo ne tik savo tiesioginiu darbu, bet ir savo veikla, savo darbais tapo plačiau žinomi.

Karo metai

Budraičių kaimo gyventojai su nerimu sutiko pirmąją sovietų okupaciją 1940 metais. Apie tai, kaip prisimena P. Bukantienė-Samušienė, jie sužinojo sekmadienį nuėję į Tytuvėnus. Labai pergyveno, verkė.

Riomerių dvare buvo apsistojęs rusų kariuomenės dalinys. Vietiniai gyventojai stebėjosi labai skurdžiai atrodančiais tuometiniais raudonarmiečiais: apšepę, utėlėti, milinės iki žemės, prastas apavas. Tačiau geru žodžiu mini rusų karo gydytojus, kurie neatsisakydavo apžiūrėti ir gydyti sergančius vietinius žmones.

Naujoji valdžia stambiams ūkininkams paliko tik po 30 ha žemės; o kitą žemę atidavė naujakuriams. Kitų didesnių pokyčių per vienerius metus Budraičių žmonės nepajuto.

Pirmąją sovietų okupaciją nutraukė prasidėjęs Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karas. Nuo to karo nė viena Budraičių sodyba nenukentėjo, nebuvo sudeginta. Tik vieną okupantą pakeitė kitas.

Vokiečių okupacijos metais Pranciškos ir Kosto Bukančių šeima slėpė ir globojo Tytuvėnų žyduką Jankelį Leibą (Leibuką). Neaišku, ar Leiba jo pavardė ar tėvo vardas? Jo tėvas buvęs neturtingas Tytuvėnų žydas, kromelnikas, tai yra, į namus nešiojęs parduoti įvairias smulkias prekes - adatas, šukas ir pan. Kai Tytuvėnų žydai buvo renkami sušaudymui, Jankelis pasislėpė, o vėliau atėjo į Budraičius. Žiemomis daugiausiai gyvendavo ir nakvodavo pas Bukančius, o vasaromis – įvairiose vietose, kaip kiškėlis - po atviru dangumi. Kai Jankelis apsigyveno pas Bukančius, jam buvo apie 16 metų. Dažnai žaisdavo su jų mažamete dukrele Genute, gimusia 1941 metais. Ją pasisodindavo ant kelių, liepdavo sakyti Bukantytė, bet jai išeidavo tik „ūtitytė“.

Ne visi Budraičių žmonės geranoriškai priimdavo Jankelį, nes bijojo represijų. O Elena Puidokaitė, pamačiusi vaikštinėjantį po Bukančių kiemą Jankelį, įskundė Tytuvėnų policijai. Laimingai išsisuko. Nenukentėjo Bukančiai. Liko gyvas Jankelis. Po karo Jankelis kurį laiką gyveno Šiauliuose. Palaikė ryšius su Bukančiais, jiems šiuo tuo padėjo. Vėliau išvyko į Izraelį, ir jų ryšiai nutrūko.

Po karo stambesni Budraičių ūkininkai, kaip Ivaškevičiai, Pacauskai, buvo įtraukti į buožių sąrašus, o jų ūkiai apdėti didžiulėmis pyliavomis ir mokesčiais. 1949 metų pavasarį J. V. Ivaškevičių, Vyt. Paškevičiaus (Poškos) šeimos buvo išstremtos į Sibirą, o Pacauskų šeimai pavyko pasislėpti.

Kolūkis Budraičiuose

Apie kolūkio įkūrimą Budraičiuose papasakojo pirmasis to kolūkio pirmininkas Vladas Puidokas, gimęs 1920 metais.

1949 metais buvo įkurtas „Žerbuvos“ kolūkis. Į jį įėjo Budraičių, Trainaičių, Miknaičių, Pivoraičių ir Cigelnės kaimų gyventojai. Pirmuoju pirmininku dirbo Vladas Puidokas, dabar gyvenąs Budraičių gyvenvietėje, buhalteriu – Vaclovas Verpetinskas. Į kolūkį žmonės stėjo prievarta, ypač bijodami trėmimo į Sibirą. Kolūkio raštinė buvo Trainaičiuose Kaminskynėje (dabar ten gyvena Jankūnai). Kaminskai buvo ištremti į Sibirą. Vėliau kolūkio raštinė buvo perkelta į Budraičius, į pabėgusių Pacauskų, dar vėliau – į išvežtų Ivaškevičių namus.

Labai sunkiai Budraičių ūkininkai skyrėsi su savo žeme, gyvuliais bei kitu turtu. Skaudančia širdimi į Ivaškevičių ir Pacauskų tvartus suvedė arklius, atidavė karves, sau pasilikdami tik po vieną karvutę (taip reikalavo valdžia). Surinko padargus, supylė sėklas. Pavasarį jau išarė ežias, bendrai, nors kiekvienas dar su savo arkliais, dirbo žemę.

Prasidėjo jų vargai vargeliai. Jie daug ir sunkiai dirbo tarpukario laikais, bet žinojo, kad dirba sau, savo vaikams. O dabar už sunkų darbą tegaudavo tik trupinius. Prastai įdirbta ir menkai patręšta žemė užaugindavo vis menkesnius derlius. Gyvuliams trūkdavo pašarų ir pakratų. Išbadėję gyvuliai skęsdavo srutose, be guminių batų nei negalvok eiti į tvartą. O kad tų batų porą nusipirktum, fermoje turėjai dirbti (melžti ir šerti karves, nuo ankstaus ryto iki vėlyvo vakaro braidyti po mėšlą ir srutas) visą mėnesį ar net ilgiau. Mat, už darbadienius be grūdų mokėdavo dar ir po kelias kapeikas.

Tuo tarpu laikraščiai rašė, radijas kalbėjo apie šaunų kolūkiečių darbą, jų laimingą gyvenimą.

Pirmaisiais metais kolūkyje žmonės dar neblogai uždirbo. Už darbadienį gaudavo net po 1,5 kg grūdų. Mat, dalijosi ūkininkų kruopščiu darbu užaugintą derlių, dar nemokėjo girtauti ir vogti...

Apie 1955 metus „Žerbuvos“ kolūkis buvo sujungtas su Tolučių kolūkiu. Pirmininku buvo „išrinktas“ Pijus Pečkaitis, kilęs iš Raseinių, pavaduotoju – Vladas Puidokas. Pirmoji Tolučių kolūkio pirmininkė Antanina Labinienė jau buvo suspėjusi kolūkį nugyventi. Kolūkyje buvo nuolat girtaujama. Tačiau už aktyvią veiklą A. Labinienė buvo apdovanota Darbo raudonosios vėliavos ordinu. Sujungtame Tolučių kolūkyje reikalai buvo labai prasti. Už darbadienį tegaudavo vos po 15 g grūdų. Žmonės labai vargo, kaip įmanydami gynėsi nuo bado.

Pranciška Bukantienė-Samušienė prisimena, kad jų šeimą su trimis mažamečiais vaikais nuo bado išgelbėjo MTS traktorininkų maitinimas. Už dviejų vyrų maitinimą jie kasdien gaudavo po 15 kg grūdų. Grūdus sumaldavo, kepėdavo duoną, kurią veždavo parduoti į Radviliškio turgų. Duonos užtekdavo ir sau, tekėdavo ir partizanams, kurių štabas buvo įsikūręs gretimame Aukštiškių kaime Antano Bekerio sodyboje. 1948-49 metais po šios sodybos ūkiniu pastatu įrengtame bunkeryje buvo parengta didžiulė tritomė mašinraštinė dainų ir eilėraščių antologija „Kovos keliu žengiant“.

Vėliau bajorė Pranciška Bukantienė ilgus metus dirbo fermos darbininke. Dirbo sunkiai, kaip ir daugelis budraitiškių, o dabar tegauna 300 Lt nesiekiančią pensiją.

Šiandien belieka tik stebėtis, kaip mūsų kaimo žmonės iškentė tą didžiulę neteisybę, tą jų apiplėšimą ir pavertimą XX amžiaus kolūkiniais baudžiauninkais. Nepaprastai stiprūs jie turėjo būti, kad išgyventų karo ir pokario baisumus, Sibiro tremtį ir lagerius, prievartinę kolektyvizaciją, pirmųjų kolūkinių metų badmiriavimą ir sulauktų Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Nors ir čia jų pyragai nelaukė...

Mokomasis ūkis

1959 metų rugsėjo 1 dieną darbą pradėjo Tytuvėnų žemės ūkio technikumai, įsikūrę Tytuvėnuose, buvusios Lietuvos komunistų partijos Tytuvėnų rajono komiteto ir vykdomojo komiteto patalpose, o 1960 metų birželio 1 dieną iš Tolučių kolūkio buvo reorganizuotas technikumai mokomasis ūkis. Jam priskirti Tolučių, Tytuvėnėlių, Kuršių, Budraičių, Trainaičių ir Pivoraičių kaimai, kuriuose

tuo metu gyveno 634 žmonės, iš jų 232 darbingi. Mokomasis ūkis turėjo 2288 ha žemės. Buvo sudaryti keturi ūkio skyriai: Tolučių, Kuršių, Trainaičių ir Pivoraičių. Mokomojo ūkio direktoriumi paskirtas Antanas Mikalauskas, agronome – Karabinaitė, zootechnike – Samuilevičiūtė. Ūkio kontora buvo tremtinių Ivaškevičių, vėliau Kuršiuose, tremtinių Gaižučių namuose.

1963 metais Budraičiuose buvo pastatytas pirmasis dviaukštis keturių butų gyvenamasis namas. Į to namo pirmąjį aukštą iš Gužaitinės ir persikėlė mokomojo ūkio raštinė. Nuo tų metų Budraičiai tapo Tytuvėnų žemės ūkio technikumui mokomojo ūkio centru, pradėjo formuotis gyvenvietė. Buvo statomi gyvenamieji namai bei gamybiniai pastatai. Antrasis dviejų aukštų aštuonių butų gyvenamasis namas buvo pastatytas 1965 metais, vėliau buvo pastatyti dar du aštuonbučiai gyvenamieji namai.

Pirmąjį gamybinį pastatą Budraičiuose pastatė dar kolūkis. Tai buvo molinis tvartas, pastatytas greta Pacauskų sodybos. Per septintąjį dešimtmetį Budraičiuose buvo pastatyta kiaulidė, mechaninės dirbtuvės, grūdų sandėlys. Vėliau buvo pastatyta dar viena kiaulidė. 1969 metais ūkis buvo pilnai elektrifikuotas.

1976-1977 metais Budraičiuose buvo pastatytas 400 vietų melžiamų karvių kompleksas, kainavęs apie 2 milijonus rublių. Komplekse mechanizuotai buvo dalijami pašarai, šalinamas mėšlas. Karvės buvo melžiamos eglutės tipo melžimo aikštelėje. Tačiau dėl įrengimų netobulumo, darbininkų neįgudimo, mechanizmai dažnai gesdavo, buvo nesaugūs. Komplekse, nutrenktas elektros srovės, žuvo darbininkas Mečys Kalvaitis.

1975 metais buvo pastatytas ūkio administracinis pastatas, į kurį persikėlė visa ūkio administracija, o apie 1980 metus direktoriaus I.Kazlausko iniciatyva - 12 butų triaukštis blokinis gyvenamasis namas. Jame apsigyveno ūkio mechanizatorių ir fermų darbininkų šeimos. Skogalio kaime ūkio statybininkų brigada statė ūkio darbuotojams alytnamius. Tytuvėnuose pasistatė gyvenamuosius namus ir ten išsikėlė gyventi Račai, Umantai, Levickiai, Šauliai.

Individualius gyvenamuosius namus žmonės statėsi ir Budraičiuose. Budraičių gyvenvietėje pirmąjį individualų mūrinį vienaaukštį gyvenamąjį namą su ūkiniu pastatu 1973 metais pasistatė Vaclovas Bukantis. Maždaug iki 1980 metų gyvenamuosius namus su ūkiniais pastatais pasistatė Mykolas Deikus iš Pivoraičių, Povilas Puidokas taip pat iš Pivoraičių, Vladas Puidokas iš Miknaičių, Mečys Kalvaitis iš Pašakarnio, Stasys Vaičiulis iš Cigelnės, Bronius Puidokas iš Pivoraičių, Aleksas Šimkus iš aštuonbučio, Aleksas Valčiukas ir Alfonsas Grebliauskas iš Miknaičių. Dauguma jų atsikėlė iš melioruojamų plotų, nes kasmet buvo sausinamos ir kultūrinamos mokomojo ūkio žemės. Buvo nusausta bei paversta kultūrine pieva Budraičių pelkė, o per ją nutiestas kelias į Pašakarnį. 1980-1985 metais šiuolaikiškus mūrinius dviaukščius namus su ūkiniais pastatais pasistatė ūkio vyr. buhalterė Vlada Dangelienė, vairuotojas Stasys Tuzas ir skyriaus valdytojas Kazys Vozgirdas. Jų namai - su centriniu šildymu, vandentiekiu, vonia, tualetu, kanalizacija.

1979 metais į butus gyvenvietėje, o vėliau ir į sodybas (pageidaujant savininkams) buvo įvesta telefono linija. Dar 1975 metais buvo išasfaltuotas pėsčiųjų takas iš Tytuvėnų į Budraičius. Po kelių metų asfaltas buvo paklotas nuo ūkio mechaninių dirbtuvių iki Tytuvėnų-Šiaulėnų kelio. Tuo metu ūkyje dirbusios Z.Lebedevos iniciatyva buvo išasfaltuoti keturių dviaukščių ūkio gyventojų namų kiemai, šalia kontoros pasodintas parkelis. Deja, labai ilgai teko laukti, kol buvo sutvarkytas kelias į Tytuvėnus. Iš Tytuvėnų į Budraičius kelias buvo baigtas asfaltuoti 1999 metų rugpjūčio 9 dieną. Iki rudens asfaltas buvo paklotas ir iki Šiaulėnų. Todėl dabar iš kadaise tarp pelkių sunkiai pasiekiamų Budraičių plentais galima pasiekti bet kurį Lietuvos ir ne tik Lietuvos miestą.

Menki buvo pirmųjų metų mokomojo ūkio gamybos rezultatai. Iš kiekvieno hektaro buvo prikulta po 11,3 cnt žieminių javų grūdų, 10,2 cnt vasarinių javų grūdų, prikasta po 73,3 cnt bulvių, prišienauta 23,3 cnt daugiamečių žolių šieno. 1960 metų pabaigoje ūkis turėjo 343 galvijus, iš jų 158 karves, 343 kiaules, 96 arklius. Vidutiniškai per metus iš kiekvienos karvės primelžė tik po 1319 kg pieno.

Įkurtas ūkis turėjo 322,4 tūkstančio rublių vertės turtą. Įdomu palyginti: 1907 metais V. Ivaškevičiaus dvaras buvo įvertintas 430 tūkstančių tuometinių rublių.

Mokomojo ūkio gamybos rodikliai kasmet gerėjo. Jau 1965 metais iš kiekvieno hektaro vidutiniškai buvo prikulta po 20,5 cnt grūdų, prikasta po 156 cnt bulvių, iš kiekvienos karvės vidutiniškai primelžta po 2472 kg pieno. Dar geresni rezultatai buvo 1967 metais, kuriais iš kiekvieno hektaro buvo prikulta po 27,4 cnt grūdų, iš karvės primelžta po 3029 kg pieno. 1969 metų balandžio 7 dieną Tytuvėnų žemės ūkio technikumai ir mokomasis ūkis buvo reorganizuoti į Tytuvėnų tarybinį ūkį-technikumą. 1970 metais už pasiekimus vystant žemės ūkį Tytuvėnų TŪT buvo apdovanotas SSRS Liaudies ūkio pasiekimų parodos III laipsnio diplomu.

1971 metais prikulta po 33 centnerius grūdų iš kiekvieno hektaro, prikasta bulvių po 133 cnt, pašarinių šakniavaisių – 158 cnt iš kiekvieno hektaro. Iš kiekvienos karvės vidutiniškai primelžta po 3878 kg pieno. Pagaminta pieno 100 ha žemės ūkio naudmenų po 522 cnt, mėsos – po 155 cnt.

1972 metais geriausia melžėja ne tik ūkyje, bet ir visame Kelmės rajone buvo Janina Minčinauskienė (tada ji gyveno Trainaičiuose), iš kiekvienos karvės primelžusi po 4067 kg pieno. Geriausiu mechanizatoriumi buvo pripažintas Aleksas Šimkus. 1972 metais Tytuvėnų TŪT už I-II ketvirčio gyvulininkystės rezultatus savo ekonominėje grupėje gavo pereinamąją vėliavą, o už pusmečio rezultatus Lietuvos tarybinių ūkių technikumų ir mokomųjų ūkių tarpe užėmė pirmąją vietą, gavo pereinamąją (žinoma, raudonąją) vėliavą ir buvo įrašytas į respublikos Garbės knygą.

1974 metais prie mokomojo ūkio buvo prijungtas „Artojo“ kolūkis. Nors šis kolūkis buvo silpnokas, bet, sujungus ūkius, rodikliai neblogėjo. Jau 1976 metais iš kiekvieno javų hektaro buvo prikulta po 36,2 cnt grūdų (kitais metais grūdų derliai buvo kiek mažesni). Kuklesni būdavo bulvių (150-170 cnt) ir šakniavaisių derliai. 1976 metais iš kiekvienos karvės primelžta po 2970 kg, 1977 metais – 3350 kg pieno. Kiekvienam 100 ha žemės ūkio naudmenų 1976 metais pagaminta po 516 cnt, 1977 metais – 584 cnt pieno ir atitinkamai 140 ir 177 cnt mėsos. Šie rodikliai neblogėjo ir vėlesniais metais.

Šie gamybos rodikliai buvo pasiekti nuolatiniu sunkiu ūkio darbininkų triūsu. O vadovui ir specialistams nuolat teko rūpintis, kad tie gamybos rodikliai nemažėtų, nes tuometinė nepasotinama Rusijos rinka reikalavo vis daugiau maisto produktų. Sumažinus gamybą, tekdavo „stoti ant kilimo“ rajono partijos komitete.

Šiandien sunku išvardinti visus tuos mechanizatorius bei fermų darbininkus, kurie dėl sunkaus darbo, labai kenkusio jų sveikatai, be laiko išėjo į Anapilį ar liko invalidais, kenčiančiais nuo profesinių ligų - stuburo, rankų ir kojų negalių, širdies sutrikimų. Jau nėra mūsų tarpe šaunių Budraičių vyrų mechanizatorių Jono Kygos, Leono Kersnausko, Algio Vaičiaus, Andriejaus Karašausko ir kt. Sunkių sveikatos sutrikimų skundžiasi Budraičiuose gyvenanti buvusi geriausia ūkio ir rajono melžėja Janina Minčinauskienė, geriausias mechanizatorius Aleksas Šimkus, kiaulių šerikė Juzė Puidokienė.

1981 metais Tytuvėnų tarybinis ūkis-technikumas buvo pertvarkytas į profesinę technikos mokyklą ir Tytuvėnų tarybinį ūkį. Jau atkūrus nepriklausomybę, 1991 metais balandžio mėnesį ūkis vėl buvo sujungtas su mokykla ir pavadintas Tytuvėnų žemės ūkio mokykla - agrofirma. 1992 metų kovo mėnesį ūkis buvo suskaidytas į atskiras bendroves: Trainaičių (vadovas Bronė Puidokienė), Budraičių (Kazys Juknevičius), Kuršių (Sigitas Lideika), Pašakarnio (Algirdas Žirgulis), Budraičių mechanizacijos (Juozas Jakubauskas). Atskirą bendrovę sudarė Budraičių grūdų sandėlio pajininkai (vadovas Stasys Tuzas). Po metų kitų visos šios bendrovės iširo. Grūdų sandėlį vėliau nupirko „Kuršių krašto“ kooperatyvas, todėl jis nebuvo sugriautas.

Tytuvėnų tarybinis ūkis-technikumas Budraičiuose

1969 metų pavasarį Budraičiuose buvo pradėti naujųjų technikumų rūmų statybos darbai. Sumūrijus mokomojo korpuso sienas, pradėti statyti keturi aštuonbučiai gyvenamieji namai. Du gyvenamieji namai buvo baigti statyti 1973 metais. Tų metų vasaros pradžioje pirmame name apsigyveno Račų šeima bei vyr. buhalterė Vlada Dangelienė su sūnumi Virgiu. Antrajame name pirmieji apsigyveno vyr. inžinieriaus P. Pociaus šeima, dėstytoja Irena Lapinskienė, dėstytojų V. St.

Kriaučiūnų šeima. Dar 1973 metų rudenį trečiame name apsigyveno dėstytojų R. O Zaleckių šeima bei skyriaus vedėja Milda Vyšteinaitė. 1974 metų vasarą naujuose namuose apsigyveno dauguma technikumų dėstytojų, todėl šiems keturiems dviaukščiams aštuonbučiams prigijo dėstytojų namų pavadinimas.

1974/75 mokslo metus 433 moksleiviai ir 30 dėstytojų sutiko jau naujuose technikumų rūmuose Budraičiuose. Buvo baigtas statyti ir atiduotas naudoti mokymo kompleksas: mokymo korpusas su dviem penkiaaukščiais bendrabučiais, valgykla, keturiais gyvenamaisiais namais, katiline, pirtimi, pradine mokykla. Iki 1975 metų pradžios baigtos statyti erdvios aktų ir sporto salės. Vėliau pastatytas vaikų darželis, parduotuvė, medicinos punktas, uždaras plaukymo baseinas, mokomojo ūkio administracinis pastatas, įrengtas stadionas. Viso komplekso sąmatinė vertė - apie 2,5 milijono rublių. Dėl projektavimo klaidų plaukymo baseinas ilgą laiką neveikė, buvo vadinamas „sausu baseinu“ ir tik po kapitalinio remonto (mokyklos direktoriaus A. Račo iniciatyva) 1988 metų vasario 8 dieną jis buvo atidarytas.

Naujųjų technikumų rūmų statybos darbai truko daugiau kaip penkerius metus. Naujojo technikumų komplekso statybų reikalais nuolat rūpinosi tarybinio ūkio-technikumų direktorius Ipolitas Kazlauskas. Jis technikumų bei ūkio direktoriumi su kelių mėnesių pertrauka dirbo nuo 1969 metų balandžio iki 2000 metų rugsėjo mėnesio, t. y. daugiau kaip 30 metų. Tuo metu vadovo darbas buvo sunkus, nes nuolat buvo komanduojuama iš viršaus, nuolat ko nors trūkdavo. Reikėjo lankstumo, lankstumo, pažinčių, kad ką nors gautum bei padarytum. Tuos ir kitus sunkumus direktoriui pavykdavo įveikti, todėl jo vadovavimo metais buvo pastatytas ne tik mokymo kompleksas, bet ir dvylikos butų gyvenamasis namas ūkio darbininkams, 400 vietų melžiamųjų karvių kompleksas, plėtėsi ir gražėjo Budraičių gyvenvietė, buvo melioruojami ūkio laukai, tvarko keliai, vykdomi kiti darbai.

Įsikuriant naujose technikumų patalpose ypač daug ir nuoširdžiai dirbo tuometinis direktoriaus pavaduotojas mokymo reikalams Benediktas Andrulis, skyriaus vedėja Milda Vyšteinaitė, kuri kasdien pirmoji ateidavo į darbą ir paskutinė išeidavo.

Statybininkai paliko pilką technikumų naujų pastatų aplinką. Dar vykstant statybos baigiamiesiems darbams, 1974 metų vasaros atostogų metu buvo organizuota technikumų moksleivių darbo stovykla „Pirmosios kregždės“. Šiai stovyklai vadovavo dėstytoja Irena Lapinskienė. Moksleiviai tvarkė naujojo mokymo komplekso aplinką. 1975 metų vasarą vietoje pelkės, kurioje augo keružiai berželiai, noko spanguolės, melioratoriai iškasė ir įruošė tvenkinį. Tų metų pavasarį buvo pradėti sodinti želdiniai. Buvo organizuojamos dėstytojų ir moksleivių tautos. Darbams vadovavo tuometinis apželdinimo agronomas Antanas Račas. Jam nuoširdžiai padėjo skyriaus vedėja Milda Vyšteinaitė. Vėliau aplinkos tvarkymo ir apželdinimo darbus tęsė kiti darbuotojai. Teritorijos būdavo pritvirtinamos moksleivių grupėms, kurios kartu su savo vadovais jas tvarkydavo. Ypač rūpestingai aplinką tvarkė ilgametė technikumų dėstytoja Sofija Juzeliūnienė. Ji vadovavo beržų alėjos, ažuolų gojauš šalia stadiono sodinimui, atliko daug kitų mokyklos aplinkos tvarkymo darbų. Tuo metu ji jau buvo pensininkė, bet kruopščiai dirbo, kaip ir anksčiau, kai įrengė prizines vietas Lietuvoje užėmusius augalų apsaugos ir botanikos kabinetus, kai paruošdavo originalias gėlių kompozicijas, kurios būdavo labai gerai įvertinamos parodose, rodomos per televiziją.

Metai iš metų gausėjo želdinių, jie augo, gražėjo gyvenvietės aplinka. 2000 metais Jaunimo mokyklos aplinkosauginis būrelis „Jaunieji miško bičiuliai“, vadovaujami mokytojos V. Žurbenkienės, vykdė JAV organizacijos „Ecologia“ finansuotą projektą. Jie suregistravo Budraičių gyvenvietėje augančius medžius ir krūmus (net 102 skirtingų rūšių, iš jų kai kurios Lietuvoje retos), pasodino dar keletą retų rūšių medžių, paruošė ir išleido nuotraukomis iliustruotą leidinį „Budraičių kaimo želdiniai“. Būreliui talkino Tytuvėnų urėdijos miškininkai E. Juzeliūnas, A. Kurtinys ir R. Naprienė.

Daug metų Tytuvėnų miškų ūkio direktoriumi dirbęs mokslų daktaras Enrikas Juzeliūnas 1977-1991 metais dirbo Tytuvėnų tarybinio ūkio-technikumų, vėliau profesinės mokyklos dėstytoju. Manau, kad nedaug Lietuvos žemės ūkio mokyklų gali pasidžiaugti turį ar turėję tokios aukštos kvalifikacijos

dėstytoją. Jo iniciatyva Tytuvėnų miškų ūkio urėdijoje buvo įrengtas Gamtos muziejus (dabar – Tytuvėnų regioninio parko žinioje), šalia pasodintas ir puoselėjamas dendrologinis parkas.

Kiekvieną pavasarį Budraičiuose būdavo organizuojama gyvenamųjų namų aplinkos tvarkymo talka. Ši tradicija išliko iki šiol. Joje dalyvauja dauguma gyventojų. Ne tik talkų metu, bet ir kitu laiku labai kruopščiai aplinką tvarko buvę dėstytojai E. ir P. Lukošūnai, A. ir St. Šilinskai, A. Grigaliūnaitė. Gerų patarimų, savo rankomis išaugintų sodinukų kaimynams negaili M. Labanauskienė. O kasdien daug metų mokyklos aplinką ypač rūpestingai valo, surenka ne vietoje numestas šiukšles Onutė Varašiutė. Stebina jos kantrumas, darbštumas ir geraširdiškumas.

Technikumui išsikėlus iš miestelio, kuriam laikui Tytuvėnų kultūrinis centras persikėlė į Budraičius. Be technikumų ir mokomojo ūkio kontoros čia persikėlė pradinė mokykla, įsikūrė vaikų darželis, parduotuvė. Veikė kaimo biblioteka, medicinos punktas, moterų seklyčia. Technikumo patalpose įsikūrė kultūros namai. Jų darbą organizavo Stasys Vaičiulis ir Feliksas Samuolis. Vėliau vietoj St. Vaičiulio dirbo R. Čekanauskienė. Meno saviveikloje dalyvavo ne tik dėstytojai bei moksleiviai, bet ir kiti darbuotojai, Budraičių kaimogyventojai. Technikumas tapo kultūros židiniu ne tik moksleiviams, pedagogams ir mokomojo ūkio darbuotojams. Į daugybę renginių plūdo gyventojai ir iš Tytuvėnų bei jų apylinkių. Sunku dabar suskaičiuoti tuos visus poilsio vakarus, spektaklius, koncertus ir susitikimus su įžymiais Lietuvos žmonėmis. Budraičiuose viešėjo, technikumų aktų salėje kalbėjo ir savo kūrybą skaitė lietuvių kalbos ir literatūros dėstytojos D. Burdulytės pakviesti rašytojai Juozas Baltušis, Kazys Saja, Alfonsas Bieliauskas, Rimantas Šavelis, Vytautas Petkevičius, Algirdas Pocius, Vytautas Bubnys, Algimantas Mikuta, Gediminas Astrauskas, Eduardas Cinzas ir kiti. Maironio ir Pauliaus Širvio eilėraščius skaitė Laimonas Noreika, dainavo Beatričė Grincevičiūtė, lankėsi aktoriai Jonas Čepaitis, Stanislovas Rubinovas, televizijos diktorius Vytautas Kybartas, Meilė Kudarauskaitė ir Petras Venclovas. Budraičiuose koncertavo „Vilniaus aidai“, „Nerija“, „Nemuno žiburiai“, „Vairas“, „Kopų balsai“, „Estradinės melodijos“, dainų ir šokių ansamblis „Lietuva“, buvo vaidinamos „Kupiškėnų vestuvės“. Čia svečiavosi Lietuvos valstybinis kvartetas, kompozitoriai Rimvydas Žygaitis ir Feliksas Makačinas, dainininkai Edmundas Kuodis ir Jonas Girijotas, solistai Irena Jasiūnaitė, V. Bakas, Regina Maciūtė, Danielius Sadauskas ir kiti. Ne vieną spektaklį Budraičiuose parodė Šiaulių, Kauno ir kiti dramos teatrai. Technikumo aktų salėje filmus reguliariai demonstruodavo kino mechanikas Stasys Kalinauskas. Tik kai per televiziją ėmė rodyti daugiau ir įvairesnių filmų, kino seansus teko nutraukti.

Visus šiuos renginius gausiai lankė moksleiviai, dėstytojai bei kiti Budraičių kaimo žmonės. Tačiau mūsų gyvenimas nebuvo vien nesibaigiančios šventės. Buvo daug sunkaus ir kruopštaus darbo dienų. Dėstytojai kūrė mokymo kabinetus, juos pastoviai turtino mokymo priemonėmis, nuolat kaupė mokslo žinias, jas nuoširdžiai perdavė moksleiviams. Per 25 metus technikumą baigė 1824 žemės ūkio specialistai, iš jų 754 agronomai ir 1070 zootechnikai. Apie tai rašoma V. Kriaučiūno parengtoje knygelėje „Tytuvėnų žemės ūkio mokykla“, išleistoje „Saulės deltos“ leidyklos Šiauliuose 1999 metais.

Profesinė technikos mokykla

Nuo 1981 metų birželio 1 dienos Tytuvėnų TŪT buvo reorganizuotas į Tytuvėnų kaimo 28-ją profesinę technikos mokyklą ir Tytuvėnų tarybinį ūkį. Buvęs TŪT direktorius I. Kazlauskas liko vadovauti tarybiniam ūkiui, o mokyklos direktoriumi buvo paskirtas buvęs direktoriaus pavaduotojas gamybai A. Račas. Budraičiuose atsirado du vienas nuo kito nepriklausomi centrai. Tuo metu mokyklos bei ūkio kolektyvai mažai bendravo. Pagrindinis bendravimas vykdavo, kai mokyklos gamybinio mokymo meistrai su moksleiviais talkininkavo ūkiui. Jie pavasarį nuo laukų rinkdavo niekaip nesibaigiantį „akmenų derlių“, vasarą tvarkydavo šieną, o rudenį kasdavo bulves, raudavo ir valydavo šakniavaisius, tvarkydavo linus ir dirbdavo kitus „daug rankų darbo reikalaujančius darbus“ (taip tada sakydavo).

1981 metų gruodžio 15 dienos potvarkiu Nr.580 Lietuvos TSR Ministrų taryba mokyklai paskyrė 218,4 ha žemės mokymui, gamybinei bazei plėsti bei pasodybiniams sklypams. Tai buvo 110,5 ha ariamos žemės, 6,8 ha pievų, 52,3 ha ganyklų, 29,6 ha miško ir 19,2 ha kitų žemių. Mokymo bazę teko pritaikyti mechanizatorių ir kitų darbininkų ruošimui. Dar 1981-82 mokslo metais mokykla gavo 6 naujus traktorius. Tais pačiais mokslo metais mokyklos gamybinio mokymo meistrai ir moksleiviai pastatė 7 metrų ilgio medinį garažą, o 1985 metais šalia jo buvo pastatyti blokinis ir angarinis garažai. Juose buvo įrengtos mokymo laboratorijos. 1982 metų pavasarį mokomajame augyne buvo pastatyti du polietileno plėvele dengti šiltnamiai, vėliau vienas iš jų buvo rekonstruotas (stiklo danga).

1988 metais pradėtas statyti praktinio mokymo korpusas su mechaninėmis dirbtuvėmis ir nauja katiline. Jų sąmatinė vertė - 2,25 milijono rublių. 1990 metais statyba buvo baigta ir pastatai atiduoti naudoti. Tuo pačiu metu buvo pastatytos ir gaisrinės patalpos, į kurias iš miestelio persikėlė Tytuvėnų gaisrininkai (dabar vadinama Kelmės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos Tytuvėnų ugniagesių komanda).

Tiek mokyklos bazės pritaikymo mechanizatorių ir kitų darbininkų ruošimui, tiek plaukymo baseino kapitalinio remonto, šildymo trasų renovacijos darbais, naujomis statybomis rūpinosi mokyklos direktorius Antanas Račas. Jam teko ir Kelmės profesinės technikos mokyklos statybos darbų našta. Po technikumų pertvarkymo dar trejus mokslo metus veikė Rietavo TŪT Tytuvėnų filialas, kol technikumą baigė paskutinė agronomų ir zootechnikų laida. Pirmaisiais mokslo metus filialui vadovavo Milda Vyšteinaitė, paskutinius dvejus – Jadvyga Šaulienė.

Keitėsi mokyklos pedagogų kolektyvas. Kai kurie dėstytojai, nepanorėję dirbti profesinėje mokykloje, išvyko į kitus technikumus. Tai Irena Lapinskienė, Milda Vyšteinaitė, Palmyra Deikutė, Dalia Maksimavičiūtė, Dalia Garjonytė, Vitolis ir Janina Kazėnai ir kiti. Į profesinę mokyklą dirbti ir gyventi Budraičiuose atvyko nauji žmonės. Kai kurie iš jų - J. L. Butkai, V. R. Laurinavičiai, A. Mickevičius, V. V. Žurbenkos, A. L. Pranckai, A. Grišiūtė, L. Žukauskaitė-Adomavičienė, G. N. Rašimai, K. N. Šaltmeriai Budraičiuose privatizavo ar nupirko butus, čia gyvena ir dirba.

Kelis kartus keitėsi mokyklos pavadinimas. Iki 1984 metų rugsėjo 1 dienos ji vadinosi Tytuvėnų 28-oji vidurinė profesinė technikos mokykla, vėliau - Tytuvėnų 88-oji vidurinė profesinė technikos mokykla, dar vėliau - tik 88-oji vidurinė profesinė technikos mokykla, o nuo 1988 metų rugsėjo 1 dienos - jau Tytuvėnų profesinė technikos mokykla, nors darbas mokykloje nesikeitė. Profesinėje mokykloje buvo ruošiami plataus profilio traktorininkai-mašinistai (baigė 739), melžiamų karvių priežiūros operatoriai (293), sodininkystės daržininkystės meistrai (459), o nuo 1985 metų ir bitininkai (228). Mokyklą baigė ir dvi virėjų laidos (65).

Žemės ūkio mokykla

1989 metų lapkričio mėnesį mokykla buvo perduota Žemės ūkio ministerijai ir nuo 1990 metų sausio mėnesio tapo Tytuvėnų žemės ūkio mokykla. Žemės ūkio ministerijos 1991 metų balandžio mėnesio įsakymu Nr. 92 mokykla vėl buvo sujungta su tarybiniu (valstybiniu) ūkiu ir pavadinta Tytuvėnų žemės ūkio mokykla-agrofirma. Jos direktoriumi paskirtas ūkio direktorius Ipolitas Kazlauskas.

Neeilinė diena Tytuvėnų žemės ūkio mokyklos-agrofimos moksleiviams ir mokytojams buvo 1992 metų sausio 30 d. Tą dieną buvo pašventinta mokyklos vėliava. Į iškilmes atvyko gerai tytuvėniškiams pažįstamas ir gerbiamas tuometinis Kauno Vytauto bažnyčios rektorius Ričardas Mikutavičius su savo bažnyčios kameriniu jaunimo choru ir styginiu orkestru. Jis Tytuvėnų bažnyčioje laikė šv. Mišias, pašventino mokyklos vėliavą (vėliau ir mokyklos patalpas) ir linkėjo: „Tegul ši vėliava būna mokyklos garbės, mokyklos orumo, mokyklos pažangos, mokyklos erudicijos atspindys, paveikslas ir simbolis“.

1992 metų kovo mėnesį, suskaidžius ūkį į atskiras bendroves, mokykla vėl tapo Žemės ūkio mokykla, o nuo 2000 metų rugsėjo 1 dienos – Kelmės profesinio rengimo centro Tytuvėnų skyriumi.

„Kuršių kraštas“ Budraičiuose

Lietuvos Seimo nario Antano Račo iniciatyva buvo užmegztas dialogas tarp Vokietijos ir Lietuvos vyriausybių dėl paramos mūsų žemės ūkiui. Susitarta, kad parama bus teikiama ūkininkams, dovanojant vokišką žemės ūkio techniką (aišku, kad buvo galvojama ir apie tos technikos reklamą Lietuvoje). 1992 metų rudenį po didelių debatų buvo nutarta žemės ūkio technikos servisą įkurti Budraičiuose, Tytuvėnų žemės ūkio mokyklos mokomųjų gamybinių dirbtuvių komplekse, išnuomojant servisui nenaudojamas patalpas. Vienas iš motyvų čia įkurti agroservisą buvo tas, kad vokišką techniką būsią galima panaudoti būsimųjų ūkininkų mokymui. Tuo klausimu ypač aktyvūs buvo Tytuvėnų apylinkių ūkininkai.

Buvo numatyta, kad vokiška žemės ūkio technika tarnaus tiems Kelmės rajono ūkininkams, kurie įstos į kooperatyvą. Toks kooperatyvas ir buvo įkurtas. Išrinkta jo valdyba, kurios pirmąją pirmininke ūkininkai išrinko Žemės ūkio mokyklos mokytoją, ūkininkę Virginiją Žurbenkiene.

Pagrindinis serviso organizatorius buvo konsultantas iš Vokietijos Erich von den Brincken (Erikas fon den Brinckenas). 1993 metų pavasarį jis apsigyveno Budraičiuose, kuriuose išgyveno dvejus metus. Samdomu kooperatyvo valdytoju 1993m. ūkininkai pakvietė dirbti Vytautą Šimkūną, buhalterė įsidarbino Regina Karašauskytė. Kooperatyvo pavadinimą „Kuršių kraštas“ pasiūlė Vyt. Šimkūnas pagal šalia esančio kaimo pavadinimą. Kooperatyvas su vokiška technika aptarnavo ūkininkus – dirbo įvairius žemės ūkio darbus. 1996 metais kooperatyvas pageidavo tapti nuomojamą patalpų savininku, nes nuomos kaštai kasmet buvo nepamatuotai vis didinami. Kooperatyvas, suderinęs patalpų pirkimo klausimus Žemės ūkio ministerijoje, bet negavęs mokyklos administracijos sutikimo, įsigijo nuosavą pastatą Maironių kaime ir išsikėlė, kur tęsia Budraičiuose pradėtą darbą. Jo žinioje Budraičiuose liko iš ūkio pajininkų nupirktas buvęs mokomojo ūkio grūdų sandėlys. Išsikėlus kooperatyvui, išvažiavus šiuolaikiškai europietiška technikai, nutrūko ir užmegzti tarptautiniai ryšiai, o mokyklos dirbtuvės dar labiau ištuštėjo...

Jau 13 metų „Kuršių krašto“ kooperatyvui sėkmingai vadovauja Vytautas Šimkūnas. Šis iš Švenčionių krašto kilęs aukštaitis apsigyveno Budraičiuose ir pradėjo dirbti Tytuvėnų TŪT 1980 metais. Iki 1992 metų dirbo bendrabučio auklėtoju. Neakivaizdžiai baigė geografijos mokytojo studijas Vilniaus pedagoginiame institute. Buvo Sąjūdžio rėmimo grupės narys. Gabus ir sumanus darbuotojas. 1992-1993 metais dirbo Tytuvėnų žemės ūkio mokyklos direktoriumi. Vyt. Šimkūnas ne tik rūpestingai ir kūrybiškai vadovauja kooperatyvui, bet yra ir aistringas bibliofilas, nuolat didina gausią savo biblioteką. Labai daug skaito. Rašo eilėraščius nuo mokyklos suolo. Juose apmąsto žmogaus būti, meilę, gyvenimo prasmę:

Negrižtam... Jau laikas lakus

Nusineša tolyn visų mūs po dalį...

Dabar Vytautas Šimkūnas su žmona Irena gyvena Skogalio kaime šalia Tytuvėnų savo sodyboje, kurią pavyzdingai tvarko. Jis yra Tėvynės sąjungos (konservatorių) Kelmės rajono skyriaus pirmininkas, rajono tarybos narys.

Žemės ūkio mokykla kryžkelėje

Labai sudėtingos darbo sąlygos buvo Žemės ūkio mokykloje. Lietuvoje neliko kolūkių ir tarybinių ūkių. Žlugo dauguma susikūrusių bendrovių. Kaimo žmonės atgavo savo žemę ir ėmė ūkininkauti. O ūkininkui neužtenka siauros specializacijos - traktorininko, melžėjos ar sodininko-daržininko žinių. Teko pertvarkyti mokymo darbą ir mokykloje. Iš pradžių mokykla greta žemės ūkio technikos mechanikų ruošė jaunuosius ūkininkus bei namų ūkio ekonomes. Kadangi šios specialybės nebuvo labai populiarios, ieškota patrauklesnių. Todėl kurį laiką buvo ruošiami namų ūkio meistrai, vėliau – biuro komersantai. Palaipsniui pereita prie tokių specialistų ruošimo, kurie mažai susiję su

žemės ūkiu. Štai 2002/2003 mokslo metais į Kelmės PRC Tytuvėnų skyrių buvo priimti moksleiviai mokytis šių specialybių: kaimo turizmo darbuotojo, technikos priežiūros verslo darbuotojo, floristo, auklės, biuro komersanto ir automechaniko.

Nuolatinis specialybių kaitaliojimas sunkino pedagogų darbą, nes reikėjo nuolat persikvalifikuoti, kurti naujoms specialybėms mokymo bazę. Vis sunkiau tapo surinkti moksleivių kontingentą. Įvedus mokinio krepšelį, bendrojo lavinimo mokyklos ėmė kovoti dėl kiekvieno moksleivio, stengėsi jį neišleisti į profesines mokyklas. Išaugo ir aukštųjų mokyklų skaičius, padidėjo studentų priėmimas į jas, todėl vis sunkiau komplektuoti ir baigusius vidurines mokyklas grupes.

Konkurencija dėl išlikimo vyko ir tarp Kelmės statybininkų bei Tytuvėnų žemės ūkio mokyklų. 1999/2000 m. Tytuvėnų žemės ūkio mokykla baigė neturėdama jokių finansinių įsiskolinimų. Tuo tarpu Kelmės statybininkų mokykla vien už šildymą ir vandens tiekimą turėjo virš 200 000 Lt skolą. Tačiau konkurencija baigėsi tuo, kad Tytuvėnų žemės ūkio mokykla tapo Kelmės profesinio rengimo centro skyriumi (nors kai kurių funkcionierių buvo suplanuota ją visiškai uždaryti). Vėliau buvo mėginimų Tytuvėnų skyrių vėl atskirti nuo Kelmės PRC, nes nelogiškumas tapo akivaizdus: mokyklas skiria 22 km, o direktorius – vienas. Už Tytuvėnų skyriaus išsaugojimą pasisakė ir Kelmės rajono savivaldybė, rajono Tarybos nariai. Tų pastangų pasekmė – 2003 m. buvo įvestos skyriaus vedėjo pareigos, juo tapo Sigitas Šlickus. Buvusiai Tytuvėnų žemės ūkio mokyklai buvo suteiktas dalinis savarankiškumas.

Šis iniciatyvus jaunas vadovas per porą metų nuveikė daug gerų darbų. Jo vadovaujami skyriaus darbuotojai pertvarkė katilinę, - pritaikė kūrenimui pigesniu kuru – malkomis, suremontavo plaukymo baseiną, pakeitė bendrabučio langus, jį apšiltino, taip pat apšiltino sporto salę ir valgyklą, suremontavo mokyklos laiptus ir kt. Sigitas Šlickaus darbą teigiamai įvertino šiaip labai kritiškai nusiteikęs buvęs mūsų mokyklos auklėtinis, buvęs seimo narys Zenonas Adomaitis. Straipsnyje „Tvarkos ir gerų vadovų visada reikėjo ir reikia“ (Bičiulis, 2004-03-20) jis rašė: „Pernai Kelmės PRC Tytuvėnų filialui pradėjo vadovauti S. Šlickus. Jo rūpesčiu rekonstruota šildymo sistema, kurią vietoje brangaus skysto kuro pradėjo kūrenti malkomis, suremontuotas ir vėl atidarytas plaukymo baseinas (...) Per sezoną žadama sutaupyti apie 200 tūkstančių litų šildymui skirtų lėšų. Štai tada užmokės ir už katilus, ir už kitus darbus!“

2004 metais Budraičiai sulaukė Europos Sąjungos investicijų: kovo 17 dieną Kelmės PRC Tytuvėnų skyriuje iškilmingai atidarytos automobilių techninio aptarnavimo ir remonto dirbtuvės. Projektą paruošė laboratorinių dirbtuvių vedėjas Juozas Butkus. Šio projekto vertė – 200 tūkstančių litų. Pusė sumos gauta iš Europos Sąjungos PHARE programos, o kitą dalį skyrė Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija. Šiuolaikines patalpas įrengė konkursą laimėjusi savivaldybės įmonė „Kelmės vietinis ūkis“. Įrengimai kainavo apie 100 tūkstančių litų. Jie nupirkti iš Vokietijos ir kitų Europos Sąjungos šalių. Dirbtuvėse yra įranga automobilių ratams subalansuoti, važiuoklių geometrijai, maitinimo sistemai, žibintų šviesoms reguliuoti, stabdžių patikrinimo stendas. Dirbtuvių vadovu paskirtas Juozas Butkus. Čia mokosi būsimieji technikos priežiūros verslo darbuotojai bei būsimieji automechanikai. Dirbtuvės teikia technikos ir automobilių techninio aptarnavimo bei smulkaus remonto paslaugas ir gyventojams.

Griūtis Budraičiuose

1992 metais visi butai, esantys Budraičių daugiabučiuose namuose, buvo privatizuoti. Iš naujosios katilinės butai buvo neblogai šildomi, tačiau labai padidėjo mokestis už šildymą. Per mėnesį už keturių kambarių buto šildymą teko mokėti daugiau kaip po 400 litų. Kai kurie daugiabučių gyventojai atsijungė nuo centrinio šildymo sistemos. Atsisakė ir dujų tiekimo iš cisternų. Pabrangus vandeniui, dauguma gyventojų pasistatė vandens skaitiklius.

Bankrutavo Tytuvėnų vartotojų kooperatyvas. Buvo uždaryta ir Budraičių parduotuvė, atkelta 1974 metais iš Samušių namų Pivoraičiuose. Vietoj jos pradėjo veikti Šaltmerių, VI. Dangelienės, kiek

vėliau ir Ritos Remeikienės privačios parduotuvės. Pirmosios dvi po kurio laiko užsidarė. Dabar Budraičiuose yra tik viena R. Remeikienės parduotuvė su alaus baru.

Tame pačiame pastate buvo įsikūrusi ir Budraičių biblioteka ir seklyčia. Ji dar veikė kelis metus po nepriklausomybės atkūrimo (kontoros patalpose). Tačiau vėliau bibliotekos knygos buvo perduotos Tytuvėnų bibliotekai, ir paskutinė vieša kaimo žmonėms skirta įstaiga uždaryta. Seniūnijai atitekusios patalpos buvo nusiaubtos, apvogtos, išdraskytos. Žinoma, visa tai padarė ne iš kur nors toliau atvažiuavę, o vietiniai gyventojai. Tik vėliau dalį patalpų suremontavo R. Remeikienė. Ji tose patalpose atidarė individualią įmonę - parduotuvę ir barą. 2004 metų vasarą, ruošiantis Lino šventei, šiek tiek buvo aptvarkyta ir likusi pastato dalis.

Tad jau 15 metų pasibaigus pamokoms ir savaitgaliais trys mokyklos užrakinamos, ir daugiau nei 450 Budraičių ir aplinkinių kaimų gyventojų, tame tarpe virš 50 vaikų, apie 30 paauglių, lieka vieni savo namuose su savo mintimis. Aktyvesnieji Budraičių žmonės beldžiasi į įvairių instancijų duris ir viliasi, kad Budraičių gyvenvietei bus sugražintas bent kultūrinių renginių organizatoriaus etatas, nes visos aplinkinės gyvenvietės turi...

Dar liūdnesnis likimas ištiko melžiamų karvių kompleksą ir Budraičių kiaulių fermą. Be jokio gailėsčio, be širdies skausmo milijoninės vertės pastatai buvo sugriauti, sumaitoti, išstampyti. Nors jokio karo nebuvo, bet fermų griuvėsiai atrodo nė kiek ne geriau, kaip Šiauliai po karo. Šiaulius atstatė, o ar bus kada atstatytos sugriaustos fermos, biblioteka, moterų seklyčia, ar padės savivaldybė sugrįžti į kaimą kultūriniais renginiais?..

Budraičių ūkininkai

Suskaldžius ūkį į atskiras bendroves (o netrukus šioms bankrutavus), ūkio specialistai, mechanizatoriai bei fermų darbininkai liko be darbo. Tiesa, vykstant privatizacijai, jie iš ūkio gavo turto, nors, dalinant tą turtą, neišvengta „prichvatizacijos“. Daugiau ir geresnio turto gavo tie, kurie buvo arčiau valdžios. O tiems, kurie savo ilgamečiu darbu sukūrė tą turtą, nedaug kas teko. Visai kaip toje vaikiškoje pasakėlėje: „Tam davė, tam davė, o šitam mažiūčiui neteko“. Sunku buvo, kai kaimo žmonės prievarta buvo varomi į kolūkius. Nelengva buvo ir tada, kai ūkiai buvo likviduoti, o pripratę būti komanduojami žmonės liko prie „suskilusios geldos“. Likusiems be darbo žmonėms liko vienintelis kelias: susigražinti savo žemę ir ūkininkauti. Žemės gražinimas užtruko. Ne kiekvienas galėjo ją dirbti, nes neturėjo žemės ūkio technikos, net arklių. Ne visi galėjo susigražinti žemę, nes jos neturėjo. Tiesa, jiems buvo skirta po 3 ha žemės.

Dar kolektyvinio ūkininkavimo laikais kai kurie žmonės įprato girtauti. Dar labiau jie ėmė gerti, kai liko bedarbiai. Rytą, dar prieš Ritos alubario atidarymą, jau sėdi prie durų ir laukia. Neaišku, iš kur jie gauna pinigų gėrimui, nes gyvena, kaip tie Biblijos paukščiai, kurie nei sėja, nei pjauna, nei į aruodus krauna. Besaikis girtavimas kai kam baigėsi didele tragedija. 2004 metų lapkričio 10 dieną savo namuose, pirktuose iš A. Pacauskienės, rasti negyvi Genovaitė ir Petras Galinaičiai. Tai besaikio girtavimo aukos. „Jau du mėnesiai, kai nemačiau jų blaivių, - sakė kaimynas Zenonas Kazokaitis. – Per tuos gėrimus apleido gyvulius, jų visai neprižiūrėjo. Kai neapsikentęs išbadėjusių kiaulių žviegimo nunešdavau ir įmesdavau joms į gardą buroką, tai keturkojės daržovės gaudydavo kaip Sabonis kamuolius“. Tas tragiškas įvykis sukrėtė visus Budraičių gyventojus. Duok, Dieve, kad daugiau tokių įvykių nebūtų. Laimė, kad nuolat girtaujančių Budraičiuose nėra daug.

Dalis Budraičių gyventojų susigražino ar išsinuomojo žemę ir ėmė ūkininkauti. Ūkininkavimo pavyzdžiu jauniems ir sveikiems vyrams, nuolat sėdintiems Ritos alubaryje, gali būti buvusi ūkio vyr. buhalterė Vlada Dangelienė,- ji po Nepriklausomybės atkūrimo, būdama garbaus amžiaus, sėkmingai augino kopūstus ir bulves. Jai padėjo sūnus Virgis.

Savo profesijos darbo aukštumą pasiekė ne vienas jaunuolis iš Budraičių. Visų jų kelias maždaug vienodas ir tiesus: baigta Tytuvėnų vidurinė mokykla, studijos aukštojoje ar spec. vidurinėje mokykloje ir sėkmingas darbas ar verslas. Virgio kelias kiek kitoks, primenąs pasaką apie Pelenę. Todėl nors labai trumpai noriu ją papasakoti.

1980 metais Virgis baigė Tytuvėnų vidurinę mokyklą. Įstojo į Vilniaus universiteto fizikos fakultetą. Besimokydamas pirmame kurse, vairavo motinos automobilį ir Tytuvėnuose padarė avariją. Už tai buvo pašalintas iš universiteto. Kad nereikėtų eiti į armiją, įstojo ir baigė Vilkijos profesinę technikos mokyklą. Po metų grįžo į universitetą, kurį baigė 1986 metais. Dirbo „Ventos“ moksliniame gamybiniame susivienijime. Ruošė mikroschemas kariniams daliniams. 1994 metais šis susivienijimas iširo. Virgis liko be darbo. Trejetą metų kartu su mama augino kopūstus ir bulves. Juos veždavo parduoti į Vilniaus turgų. Vieną kartą jį turguje susirado buvęs viršininkas ir pasiūlė dalyvauti konkurse darbui vienoje vokiečių firmoje mikroschemų programuotoju. Virgis buvo apsirengęs prastais kasdieniniais ūkininko drabužiais. Turguje nusipirko marškinius, jais „pasipuošė“ ir nuėjo į firmą. Nežiūrint prastos aprangos, konkursą laimėjo Virgis. Jo mama sako, kad tikriausiais padėjo „vokiška“ pavardė. Mat, jo tėvas - lietuvininkas iš Klaipėdos krašto Dangel (matyt, buvęs Dangelis). Nuo 1997 metų rugsėjo mėnesio Virgis pradėjo dirbti vokiečių firmoje. Budraičiuose bulves augino mama ir marti Jolanta, kuri dirbo Tytuvėnų skyriuje informatikos mokytoja. Virgis per savaitę dirbdavo firmoje, o savaitgaliais parvažiuodavo į namus ir veždavo į Vilnių parduoti bulves. Taip jis dirbo iki 2000 metų. Tais metais su danais įkūrė savo programavimo firmą, kuri vėliau perėjo amerikiečių žinion. Nesutrukdė Virgiui nei aukštasis išsilavinimas, nei ypač šiuolaikiškas jo darbas sėkmingai ūkininkauti.

Ūkininkauja buvęs ūkio vairuotojas Stasys Tuzas, Rimas Beržinskas, buvusio traktorininko Alekso Šimkaus sūnūs Algis, Stasys ir Mindaugas bei kiti Budraičių ūkininkai. Jie ne tik dirba savo žemę, bet ir padeda kaimynams ir net sklypininkams, dirbantiems vos po keliasdešimt žemės arų.

Randa išeitį ir kai kurie mažžemiai. „Nadiežda ir Steponas Tadžošaičiai – ūkininkai, kokių rajone daugiau nėra. Jie turi tik du hektarus žemės, bet ją taip sumaniai apsėja, apsodina, kad iš jos išgyvena, neprašydami jokios paramos“ rašė Vytautas Piktorna straipsnyje „Mažžemio pamąstymai“ (Bičiulis, 2004-09-11). Steponas Tadžošaitis yra baigęs Tytuvėnų tarybinį ūki-technikumą. Šis sumanus zootechnikas sėkmingai augina prieskonines daržoves: porus, salierus, petražoles, taip pat vaistažoles (ežiuoles). Išaugintą produkciją parduoda Vilniaus daržovių bazei.

Labai gaila, bet mūsų ūkininkų duona itin nesaldi: žemės ūkio produktus, ypač pieną jie priversti parduoti už menkus centus. O už ūkininkams reikalingą žemės ūkio techniką, kurą, trąšas, augalų apsaugos priemones ir kita, tenka labai brangiai mokėti.

Dėl labai sudėtingų sąlygų, dažnų biurokratinių barjerų ir kliūčių ūkininkams sunku gauti bet kokią paramą. Ypač sunkiai verčiasi smulkieji ūkininkai, vadinami trihektarininkais. Nematydami perspektyvos, kai kurie ūkininkai pasitraukia iš aktyvaus ūkininkavimo. Budraičių, kaip ir visos Lietuvos smulkiųjų ūkininkų dabartis sunki, ateitis neaiški.

Iki nepriklausomybės atkūrimo arba netrukus po jos atkūrimo dauguma buvusių technikumų dėstytojų, vėliau dirbusių ir proftechninėje mokykloje, išėjo į pensiją. Tačiau jie nesėdi sudėję rankas, stropiai dirba savo soduose ir daržuose bei kitokius darbus, kasmet užaugina gausų daržovių, uogų ir vaisių derlių. O E. Lukošūnienės 1993 metais užaugintas 10,5 kg Dotnuvos baltarusiškos veislės kopūstas buvo įrašytas į Lietuvos rekordų knygą.

Budraičių kaimo bendruomenė

Tytuvėnų TŪT veikė moterų taryba, kuriai vadovavo Budraičių vaikų darželio vedėja Albina Meleckytė. 1996 metais Žemės ūkio mokykloje įsikūrė Lietuvos ūkininkų sąjungos Budraičių skyrius. Pirmininke buvo išrinkta direktoriaus pavaduotoja užklasiniams renginiams Nijolė Šaltmerienė. Skyrius suorganizavo kulinarijos kursus (vedė Stasė Kriaučiūnienė) Pašiaušės ir Šedbarų moterims ir kitus renginius, dalyvavo respublikos ir apskrities moterų renginiuose. Tačiau po 2 metų skyriaus darbas nutrūko.

Išėjus didelei daliai mokyklos pedagogų į pensiją, mokykloje pradėjo dirbti jauni mokytojai. Jų tik maža dalis gyvena pačiuose Budraičiuose. Kiti į mokyklą atvažiuoja iš Tytuvėnų ir po darbo vėl išvažiuoja. Mokykla prarado Budraičių centro padėtį. 2002 metų lapkričio 22 dieną įvyko Budraičių ir

aplinkinių kaimų gyventojų susirinkimas, kuriame nutarta įkurti visuomeninę organizaciją „Budraičių bendruomenė“. Bendruomenės įkūrimo iniciatore buvo Vlada Dangelienė. Buvo išrinkta taryba, bendruomenės tarybos pirmininke tapo Vilma Žernienė. Ypač aktyvi tarybos narė yra mokytoja Virginija Žurbenkienė. Nuo 1997m. ji didelę dalį laisvalaikio skiria projektinei veiklai. Per 9 metus parengė ir įgyvendino virš 30 projektų Tytuvėnų jaunimo mokykloje, Budraičių pradinėje mokykloje, Budraičių bendruomenėje bei viso Kelmės rajono mastu. 2004m. ji su Budraičių bendruomenės taryba inicijavo Leader+ grupę Kelmės rajone, vadovavo bandomosios strategijos projekto parengimui, kuris atrankos konkurse 2006m. laimėjo 508 000 Lt finansavimą iš ES struktūrinių fondų rajono kaimo bendruomenių veiklos plėtrai.

Kai kurie Virginijos inicijuoti projektai tapo tradicija. Vienas jų - kartu su „Bičiulio“ redakcija, Kultūros skyriumi, Švietimo skyriumi, Tytuvėnų literatų ir tautodailininkų klubu „Austėja“ bei Žemaitės viešąja biblioteka nuo 2002 metų kasmet organizuojama šventė – konkursas „Prozos aruodai“ (projektą finansuoja LR Kultūros ministerija). Šventė - konkursas skirtas 1981-2001 metais Budraičiuose gyvenusio pedagogo, literato ir muziejininko Igno Viržinto atminimui ir prozos kūrėjų skatinimui. Šventėje literatai skaito savo kūrybą, aptariamos prozos aktualijos, dalyvauja literatai ir iš kaimyninių rajonų.

Ignas Viržintas (1923-2001), dirbdamas technikume, kruopščiai rinko įvairias buitines ir kultūrinės senienas, įkūrė visuomeninį kraštotyros muziejų, rašė apsakymus. Išėjęs į pensiją, išleido tris apsakymų rinkinius: „Ažuolą kirs rytoj“ (1995), „Sodžius be ramybės“ (1997) ir „Susitikimas per Jonines“ (1999). Po mirties išleistas jo nebaigtas romanas „Gaidžio lauko trobelė“ (2001) įvertintas Žemaitės literatūrine premija. Jo žmonos Justinos rūpesčiu 2004 metais buvo išleistas I. Viržinto raštų tritomis.

Jau būdamas pensininkas, varginamas negalavimų ir ligų, prie dėstytojų ketvirtojo namo už asmenines lėšas pastatė namelį - klėtelę – muziejų. Jo statyba rūpinosi iki paskutinio atodūσιο. Klėtelės - muziejaus statybos darbus užbaigė žmona Justina su „Austėjos“ nariais. Ji nuoširdžiai rūpinasi Igno atminimo įamžinimu. Prie namo, kuriame jis gyveno, pritvirtinta memorialinė lenta. Bendruomenės tarybos narė Justina Viržintienė rūpestingai tvarko klėtelę-muziejų ir velionio vyro sukauptus etnografinius lobius, klėtelėje organizuoja įvairius renginius. Jos rūpesčiu ir pastangomis vasarą klėtelėje-muziejuje vyksta etnokultūros pamokėlės vaikams, kurias veda į svečius pakviesti tautodailininkai, liturginio giedojimo vakarai ir kiti renginiai. Šiuo metu J. Viržintienė yra Tytuvėnų tautodailininkų ir literatų klubo „Austėja“, kurį įkūrė 1996 metais I. Viržintas, vadovė. Jos vadovaujamas klubas organizuoja daug kultūrinių renginių Tytuvėnuose.

2004 metų rugsėjo 25 d. buvo atidarytos Budraičių bendruomenės patalpos. Jas atidarė, perkirpdamas juostelę, Kelmės rajono mero pavaduotojas Romas Atkočaitis ir Tytuvėnų apylinkių seniūnas Stasys Baltrušaitis. Patalpas pašventino Tytuvėnų klebonas Vytautas Butkus. Patalpos įrengimui ir aplinkos tvarkymui lėšas skyrė Kelmės rajono savivaldybė. Remonto darbus organizavo seniūnijos seniūnas Stasys Baltrušaitis. Nenaudojamą pirties patalpą remontavo ir pavertė gražia sale Budraičių gyventojai Eugenijus Plučas, Arūnas Čerkauskas ir Vitalijus Žurbenko. Buvo planuota graži dovana Budraičių kaimo bendruomenei. Tačiau jau treji metai pastatas neperduodamas...

Šiuo metu kaimo žmonės tikisi permainų: bendruomenės narė, Tolučių kaimo gyventoja V. Umantienė sutiko perimti vadovavimą Budraičių bendruomenei. Bendruomenės taryba paprašė savivaldybės perduoti pagal panaudos sutartį buvusios ūkio moterų seklyčios patalpas bendruomenės veiklos plėtrai. Čia planuojama atkurti moterų seklyčią, biblioteką. Dalyje patalpų planuojama įkurti Kelmės ir Raseinių rajonų ekologiniuose ūkiuose išaugintos produkcijos perdirbimo mini įmonę, kurioje bus sukurtos kelios darbo vietos kaimo moterims, teikiamos vaisių ir daržovių apdoravimo paslaugos vietos gyventojams. Šią V. Žurbenkienės bendruomenei pasiūlytą idėją ir projektą ketina remti Pasaulio aplinkos fondo Mažųjų projektų programa ir Žemės ūkio ministerija.

Budraičių pradinė mokykla

Tarpukario laikais Budraičiuose mokyklos nebuvo. Kai kurie vaikai iš Pacauskų, Ivaškevičių šeimų ėjo į Tytuvėnų pradžios mokyklą. Kiti Budraičių vaikai lankė gretimame Miknaičių kaime buvusią mokyklą. Prieš karą toje mokykloje dirbo mokytojai Viliūnas, Čepulis, Ruseckienė, Bradauskas.

Po karo, kai kolūkio raštinė iš Kaminskų namų persikėlė į Gužaitinę, į jos vietą buvo perkelta Miknaičių pradžios mokykla. Vėliau mokykla buvo Girštauto namuose, o dar vėliau pas Dambrauską. Mokytoju dirbo Bindokaitis, o po jo – Viktorija Ramanauskienė. Ji atsikėlė tuoj po karo iš Kėdainių rajono. Neilgai Tytuvėnų progimnazijoje dėstė vokiečių kalbą, o nuo 1946 iki 1974 metų dirbo Miknaičių pradžios mokyklos mokytoja.

1974 metais Miknaičių ir Tolučių pradžios mokyklos (ši - iš Remerių dvaro) buvo perkeltos į naujai pastatytas patalpas Budraičiuose. Nuo 1974 metų rugsėjo 1 dienos ji vadinasi Budraičių pradine mokykla. Nuo mokyklos atidarymo iki dabar joje dirba Aldona Vaičiulienė. Mokykla 2004 metų spalio mėnesį šventė savo trisdešimtmetį. Per trisdešimt metų mokyklą baigė 203 moksleiviai iš Budraičių ir gretimų kaimų. Mokykloje kurį laiką dirbo trys mokytojai – vienos šeimos nariai: mokytoja ekspertė Aldona Vaičiulienė, jos sūnus Arūnas ir marti Lina.

Mokytoja A. Vaičiulienė gimė 1937 metais Rokiškio rajone netoli Čedasų esančiame Ginočių kaime. Baigusi Panevėžio pedagoginę mokyklą, nuo 1955 metų dirbo Kelmynų, o nuo 1963 iki 1974 metų – Tolučių pradžios mokyklose. Taigi, Tytuvėnų apylinkių pradžios mokyklose Aldona pradėjo dirbti būdama 18 metų ir jau dirba 50 metų. 1970-74 metais mokėsi ir baigė Šiaulių pedagoginį institutą. 1984 metais mokytojai buvo suteiktas Lietuvos nusipelnusios mokytojos vardas, vėliau suteikta mokytojos ekspertės kvalifikacija.

A. Vaičiulienė yra parašiusi apie 30 knygų ir knygelių. Tai vadovėlis „Skaičių šalis“, „Augalų pasaulis“, „Matematika mažiesiems“, „Ikimokyklinio ABC“ serija, „Skaičiuok, spręsk ir spalvink“ I-IV klasei, „Matematikos testai“ I-IV klasei ir kt. Sūnus Arūnas parašė 7 knygeles - „Kryžiažodžiai ir galvosūkių pradinukams“. Visas šias knygas ir knygeles išleido „Šviesos“ leidykla. Mažos kaimo mokyklėlės mokytojų paruoštomis knygomis ir knygelėmis naudojasi visos Lietuvos, net didmiesčių mokyklos. A. Vaičiulienė pirmoji išrinkta Kelmės rajono metų mokytoja. Ji jau moko savo buvusių mokinių vaikus.

Mokytoja glaudžiai bendradarbiauja su savo mokinių tėvais, juos kviečia į rengiamas šventes. Mokykla rengia tradicines trijų kartų popietes, paskutinio skambučio šventę ir kt. Jaunieji moksleiviai dalyvauja konkursuose ir olimpiadose, pvz., 2002 metų rajono II klasių moksleivių matematikos olimpiados nugalėtoju tapo D. Vaičiulis, o III klasių – R. Plučas. 2003 metais IV klasių matematikos olimpiados nugalėtojas ir respublikinio matematikų konkurso III vietos laimėtojas buvo vėl R. Plučas.

Baigę Budraičių pradžios mokyklą, moksleiviai toliau mokosi Tytuvėnų vidurinėje mokykloje. Mokytoja A. Vaičiulienė pagrįstai gali didžiuotis, kad padėjo startuoti savo auklėtiniams, vėliau baigusiems aukštąjį mokslą ir tapusiems mokytojais, inžinieriais, agronomais ar dar kitokiais specialistais. Tai jos sūnus A. Vaičiulis, Albertas Katkauskis, Aušra Levickytė, Aurelija Šaulytė, Darius Rimkus, Darius Kazėnas, Aurimas Butkus, Jolanta Butkutė, Tadas Labanauskas ir daugelis kitų.

Gretimame mokyklai pastate tais pačiais 1974 metais buvo atidarytas vaikų darželis „Voveraitė“. Keletą metų darželiui vadovavo Albina Meleckytė, vėliau Antanina Zikienė. Darželį lankė dėstytojų, ūkio specialistų bei darbininkų vaikai. Darželis labai palengvino Budraičių moterų gyvenimą. Labai gaila, kad atkūrus nepriklausomybę, darželis buvo uždarytas, nors ikimokyklinio amžiaus vaikų kaime buvo labai daug. Jį už pajų privatizavo vyr. agronomas Eugenijus Plučas (antrą dalį nupirko iš kito pajininko). Jis darželio patalpas pertvarkė, apdengė stogu, pavertė gyvenamuoju namu. Jame šiuo metu ir gyvena.

Tytuvėnų jaunimo mokykla

1994 metų rugsėjo 1 dieną Tytuvėnų žemės ūkio mokyklos patalpose pradėjo veikti Tytuvėnų jaunimo mokykla. Iš pradžių jai vadovavo Žemės ūkio mokyklos direktorius Ipolitas Kazlauskas, pavaduotoja dirbo mokytoja Danutė Buivydienė, o nuo 1998/99 m. m. pradžios – ji yra šios mokyklos direktorė. Nuo 1999/2000 m. m. pradžios direktorės pavaduotoja dirba mokytoja Nijolė Šaltmerienė. Šioje mokykloje kasmet komplektuojamos VI-X klasės. Baigę 10 klasių mokiniai įgyja pagrindinės mokyklos išsilavinimą. Turintiems mokymosi problemų pedagogai sudaro individualias mokymosi programas. Kasmet mokosi apie 75 moksleivius iš Kelmės, Radviliškio, Šiaulių, Raseinių ir kitų rajonų. Mokiniai iš tolesnių rajonų gyvena bendrabutyje. Mokosi čia ir kai kurie budraitiškiei. Per 10 metų Tytuvėnų jaunimo mokyklą baigė 195 moksleiviai. Dalis Jaunimo mokyklą baigusiu moksleivių toliau tęsia mokslą Kelmės PRC Tytuvėnų skyriuje.

Šios mokyklos pedagogai aktyviai dalyvauja projektinėje veikloje. Mokytoja Laima Pranckuvienė kartu su moksleiviais paruošė darbą apie Tytuvėnų žydus. Holokausto ir žydų kultūros Lietuvoje studijų centro paskelbtame konkurse „Mano senelių ir prosenelių kaimynai žydai“ darbas pateko į geriausiųjų grupę. Už jį pelnė penkių dienų kelionę į Lenkiją. Tiek mokytojai, tiek kelionėje dalyvavusiems moksleiviams išvyka paliko neišdildomus įspūdžius. Vėliau mokytoja paruošė darbą apie Tytuvėnų žydų tautybės gydytoją Chvaidaną.

1997-2001 metais mokytoja Virginija Žurbenkienė, tuomet dirbusi mokykloje socialine pedagoge, projektinės veiklos dėka įkūrė mokinių popamokinio užimtumo klubą „Jaunatis“ bei žaidimų kambarį (kompiuteriai, biljardo stalas, kiti žaidimai). Bendradarbiavo su Tytuvėnų regioniniu parku, įkūrė mokykloje Jaunųjų miško bičiulų būrelį, ugdė mokinių tarpe aplinkosaugines idėjas. 2001 metais ji inicijavo Kelmės rajono Jaunųjų miško bičiulių keliaujančią Miško stovyklą, kurioje kasmet vasarą mokosi ir poilsiauja aktyviausi Kelmės rajono jaunieji miško bičiuliai (projektą perėmė ir šiuo metu tęsia Tytuvėnų reg. parkas). 2001m. Virginijos tarpininkavimo dėka respublikos Jaunųjų miško bičiulių Rėmimo taryba Šiaulių apskrities jaunųjų miško bičiulių Lietuvos tūkstantmečiui skirtą parką nutarė pasodinti būtent Kelmės rajone. Po ilgų diskusijų jis buvo pasodintas Kražantės slėnyje Kelmėje. Įvairius projektus finansavo Atviros Lietuvos fondas, Švietimo kaitos fondas, Švietimo ir mokslo ministerija, JAV organizacija „Ecologia“, kitos organizacijos. Už įkurtą ekologinį taką laimėta I-oji vieta respublikoje ir kelionė į Prahą, už aplinkosauginę veiklą laimėta Suomijos Aplinkos ministerijos premija (už ją klubui buvo nupirktas biljardo stalas), mokyklos bendruomenė pelnė prezidento V.Adamkaus padėką ir kt.

Nuo 2004 metų mokykla direktorės D.Buivydienės iniciatyva dalyvauja Mokyklų tobulinimosi programoje, kurios dėka atnaujintas mokyklos inventorių, įsigytos šiuolaikinės techninės mokymo priemonės. Kasmet mokyklos organizuojamą dienių vasaros stovyklą remia Švietimo skyrius, socialinė pedagogė Liuda Adomavičienė kasmet vykdo projektus mokyklos rizikos grupių paaugliams.

2005m., tarpininkaujant Kelmės krašto partnerystės vietos veiklos grupei, mokykla užmezgė tarptautinius ryšius su Šiaurės Airijos jaunimo grupe. 2006m. vasarą įgyvendintas tarptautinių mainų projektas „Jaunimas veikia kartu“, - grupė paauglių iš Šiaurės Airijos atvyko į Budraičius ir stovyklavo kartu su Jaunimo mokyklos moksleiviais bei Budraičių bendruomenės jaunimo atstovais. Projektas bus tęsiamas.

Medicinos punktas

Kuršių medicinos punktas Budraičiuose įkurtas 1966 metais ūkio administraciniame pastate. Dabar tai keturbutis gyvenamasis namas. Punktui buvo paskirtas vienas butas antrame aukšte. Medicinos punktas į naujas patalpas persikėlė 1974 metais ir nuo to laiko vadinasi Budraičių medicinos punktu. Nuo punkto įkūrimo iki dabar jame vedėja dirba felčerė Emilija Rudzevičienė. Ši Tytuvėnuose gimusi ir ten gyvenanti medicinos felčerė per ilgus darbo metus nuolat kaupė profesines žinias,

nuoširdžiai rūpinosi pacientais. Jos kruopštus darbas neliko nepastebėtas. Punktas nuo 1976 metų pripažintas geriausiai dirbančiu rajone. 1971 metais Emilijai suteikta pirmoji kvalifikacinė kategorija. Šiuo metu Emilija yra tarptautinės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ savanorė, padeda užsieniečiams teikti paramą Budraičių ir kitų kaimų vaikus auginančioms socialiai remiamoms šeimoms. Šalia profesinės veiklos Emilija daugelį metų vadovauja Tytuvėnų miestelio moterų sambūriui „Atgaiva“, kuris paruošė daug renginių: parodų, minėjimų, knygų pristatymų ir kt. Šiais renginiais stengiamasi išsaugoti ir puoselėti tautiškas tradicijas.

Tačiau medicinos punktas atidarytas būna tik iki pietų. Tad kaimo žmonės yra dėkingi Lionei Butkuvienei, kuri negaili asmeninio laiko ir savanoriškai padeda, pataria bėdos ištiktiems žmonėms kitu paros laiku ir savaitgaliais.

Sportas

1975 metais buvo įrengtas Tytuvėnų TŪT stadionas, pastatytas plaukymo baseinas. Vėliau buvo įrengtas gimnastikos aikštynas, šaudykla (A.Šilinsko iniciatyva - moksleivių karinio parengimo pamokoms). Tuo metu technikumų sporto bazė buvo geriausia Kelmės rajone, todėl joje vykdavo daug rajono bei respublikos sporto renginių, varžybų. Beveik kiekvieną savaitgalį vykdavo futbolo, krepšinio rungtynės, lengvosios atletikos ir kitokios varžybos. Ne vieną vasarą Budraičiuose įsikurdavo sportininkų iš Šiaulių ir iš kitų rajonų treniruočių stovyklos. Praėjusį rudenį mokyklos bendrabutyje gyveno ir treniravosi Kaliningrado srities regbininkai.

1985 metų birželio 1-2 dienomis mokykloje vyko respublikinės daugiakovės finalinės varžybos, kuriose mūsų mokyklos komanda iškovojo II vietą. 1996 metų birželio 14-16 d. mokykloje vyko Lietuvos Žemės ūkio mokyklų sporto klubų turizmo bei sporto šventė, kurioje dalyvavo arti 1000 dalyvių. Mūsų mokyklos sportininkai užėmė I vietą.

Paminėjau tik du renginius, o tokių sporto renginių kasmet vykdavo dešimtys.

Tytuvėnų tarybinio ūkio-technikumo ir proftechninės mokyklos fizinio lavinimo dėstytoju nuo 1972 iki 1990 metų dirbo iš Liolių kilęs Viktoras Lebedevas. Jis visą laiką aktyviai sportavo ir pasiekė puikių rezultatų: tapo daugkartiniu Lietuvos PDG daugiakovės čempionu, SSRS sporto meistru, net 12 kartų buvo renkamas į rajono populiariausių sportininkų penketuką. Viktoras išugdė ne vieną žymų bėgiką - Vytautą Ežerskį, Vladą Tamošaitį ir kt.

Dar besimokydamas vidurinėje mokykloje Viktoras pradėjo rašyti eilėraščius. Pasirinko Viktoro Gulbino pseudonimą. Pirmuosius išspausdino rajono laikraštis (1972 m.), o vėliau ir respublikiniai leidiniai: „Nemunas“, „Pergalė“, „Literatūra ir menas“, almanachai „Kas esi“, „Žiburyš sielų belangėj“, „Jungtys“. 2003 metais su dar trimis autoriais Viktoras išleido knygelę „Keturi“.

1991 metais Viktoras Lebedevas tapo verslininku ir iš Budraičių persikėlė į Kelmę. Šiuo metu yra komercinės firmos „Ieva“ savininkas, Kelmės futbolo klubo „Senjorai“ prezidentas. 2003 metais išrinktas literatų klubo „Vieversys“ prezidentu. Aktyviai dalyvauja daugelyje Lietuvos rajonų vykstančiuose literatūriniuose renginiuose.

2006 m. Viktoras išleido pirmąją meilės lyrikos knygą „Lietaus moteris“. Ją iliustravo jo sūnus Dainius Lebedevas-Babonas.

Ne tik Budraičiuose, bet ir visame Kelmės rajone gerai žinomas sporto entuziastas buvęs ilgametis Žemės ūkio mokyklos direktoriaus pavaduotojas Alfonsas Gudmonas. Jis nuo mažens susidomėjo šachmatų sportu. Jau mokydamasis Kelmės vidurinės mokyklos 10-oje ir 11-oje klasėje tapo rajono suaugusiųjų šachmatininkų čempionu. Vėliau tą vardą iškovojo dar keturis kartus. Daug kartų yra tapęs rajono pirmenybių prizininku. Dirbdamas Budraičiuose nuo 1975 metų beveik kasmet dalyvaudavo žemės ūkio technikumų, o vėliau profesinių mokyklų darbuotojų respublikinėse varžybose kartu su P. Labanausku, R. Bajorūnu, B. Lukšyte, L. Račiene ir kitais budraitieškiais. Komanda beveik kasmet užimdavo pirmą vietą. Su respublikos žemės ūkio technikumų darbuotoju

rinktine daug kartų dalyvavo Baltijos respublikų varžybose Lietuvoje, Latvijoje bei Estijoje, o atgavus nepriklausomybę - ir Danijoje. Alfonsas sėkmingai treniravo mokyklos merginų rankinio komandą, kuri respublikinėse varžybose 6 kartus laimėjo I, 13 kartų – II ar III vietą. Dabar Alfonsas per savaitę du kartus nueina po 8-10 km, per žiemą baseine nuplaukia apie 120 km.

Taip pat ne vieną pergalę iškovojo ir pelnė apdovanojimus buvę dėstytojai šachmatininkai Povilas Labanauskas ir Emilija Digrevičienė. Ir dabar, jau pensininkas, Povilas sėkmingai dalyvauja rajono šachmatų varžybose.

Emilija Digrevičienė – vienintelė iš dėstytojų moterų žaidusi šachmatais. Be to, būdama jau solidaus amžiaus, sugebėjo vašeliu nerti gėles, kitus augalus, kuriuos sunku atskirti nuo gyvų. Jos butas Budraičiuose – tikras muziejus. Kaip ji pati sako, be miško gyventi negalėjusi, o nebegalėdama kasdien į Vilkpelkę nueiti, apkabinti ir prakalbinti beržą, perkėlė gamtos dalelę į savo butą...

Mokyklos sporto bazę gražiai sutvarkė keliolika metų fizinio lavinimo vadovu dirbęs Aloyzas Levickis. 1986 metais Visasajunginėje liaudies ūkio pasiekimų parodoje jis buvo apdovanotas sidabro medaliu už sporto ir sveikatingumo trasos įrengimą Budraičių miškelyje. A. Levickis daug dirbo ne tik įrengdamas šią trasą, bet ir pertvarkydamas bei atnaujindamas visą mokyklos sporto bazę – sporto salę, įrengė sunkiosios atletikos treniruočių salę, stadioną ir kitus įrengimus. Jis daug dirbo su sportą mėgstančiais mokyklos moksleiviais, ugdė ne tik moksleivių, bet ir savo vaikų sportinius gebėjimus. Budraičiuose gimęs ir iki 8 metų čia augęs jo sūnus Karolis pasiekė gražių sportinių rezultatų. Ne kartą Karolis dalyvavo šalies bėgimo varžybose ir užėmė prizines vietas. K. Lukošius 2004-07-31 d. „Bičiulyje“ apie K. Levickio sėkmę rašė: „Dvi dienas Kaune vyko lengvosios atletikos čempionatas. Pirmą dieną tytuvėniškis Karolis Levickis bėgo 1500 m ir, taktiškai paskirstęs jėgas, aplenkė visus varžovus, išplėšė pergalę (3 min. 55,78 sek.). Šiame nuotolyje Lietuvos čempionu tapo pirmą kartą. Antrą dieną K. Levickis startavo pamėgtame 3000 m kliūtiniame bėgime. Pernykštis šios rungties šalies čempionas ir šį kartą iškovojo aukso medalį (9min. 07,56 sek.). Jis pernykštį rezultatą pagerino net 13,36 sek.“

Šiuo metu rajone yra ir daugiau gerų sporto bazių (uždaras plaukymo baseinas yra tik Budraičiuose), todėl didesnio masto sporto renginių vyksta mažiau. Žinoma, ir dabar ja naudojasi ne tik mokyklos moksleiviai, Budraičių jaunimas bei vasarą pas senelius atostogaujantys vaikaičiai, bet ir sportininkų grupės. 2005 m. sausio mėnesį Budraičiuose dvi dienas vyko Lietuvos kaimo sporto klubų sąjungos „Nemunas“ mokymo įstaigų darbuotojų žaidynės. Varžėsi krepšininkai, tinklininkai, plaukimo ir kitų sporto šakų atstovai. Ne pirmą kartą Budraičių tinklininkės iškovojo pirmąją vietą. Dar 1977 metais Budraičiuose vykusioje XIII Lietuvos žemės ūkio technikumų dėstytojų ir darbuotojų spartakiadoje Tytuvėnų TŪT moterų tinklinio komanda iškovojo II vietą.

Po 20 metų, 1998 metų sausio 16-17 dienomis Rietavo aukštesniojoje žemės ūkio mokykloje vyko Lietuvos kaimo sporto klubų sąjungos „Nemunas“ žemės ūkio mokyklų darbuotojų sporto žaidynių finalai. Mūsų mokyklos moterų komanda (kapitonė Zofija Lebedeva, žaidėjos – Liuda Adomavičienė, Alma Grišutė, Nijolė Kasperavičiūtė, Janina Mickevičienė, Jolanta Martinkutė, Rima Laurinavičienė ir Nijolė Šaltmerienė) šiose varžybose iškovojo I-ąją vietą.

1995 metais Tytuvėnų žemės ūkio mokyklos sporto klubas „Viltis“ organizavo moterų ir vyrų tinklinio komandų turnyrą. Šis turnyras tapo tradiciniu. 2006 metais jis vyko jau 12-ąją kartą. Turnyre „Budraičiai-2006“ pirmąją vietą iškovojo ir taure laimėjo „Vilties“ tinklininkės (A. Grišutė, G. Kerpienė, N. Rašimienė, J. Bagdonavičiūtė, R. Bukantytė, Ž. Latvytė ir L. Paliulytė). Mūsų tinklininkės šią taure laimėjo penktąją kartą, o visuose turnyruose yra žaidusi A. Grišutė.

Lino šventė

2004 metų liepos 10 dieną Budraičiuose įvyko pirmoji tarptautinė šventė „Linus-2004“. Šios šventės iniciatorius buvo Pasaulio lietuvių kultūrinių ryšių centras, kuriam vadovauja žurnalistė ir poetė

Janina Laniauskienė, o generalinė rėmėja buvo Lietuvos Žemės ūkio ministerija. Tarpininkaujant seimo nariui Z. Mačerniui, ši šventė atkeliavo į Budraičius, o vėliau buvo nutarta ją čia rengti kasmet.

Šventė buvo pradėta šventės simboliu tapusios didžiulės šiaudinės „Linų bobos“ skulptūros atidengimu. Šventėje buvo garbinamas linas, apie jį dainuotos dainos, skaitytos paskaitos, demonstruoti lino drabužiai. Veikė parodos ir loterijos, mugėje buvo pardavinėjami iš linų pagaminti ir kitokie suvenyrai. Šventėje dalyvavo daug garbingų svečių: Austrijos, Norvegijos ir Vengrijos ambasadoriai Švancingeris, Haugė ir Juhašas, seimo kaimo reikalų komiteto pirmininkas G. Kniūkšta, seimo nariai I. Šiaulienė, M. Bastys, V. Einoris, žemės ūkio ministras J. Kraujelis, laikinai Lietuvos prezidento pareigas ėjusio A. Paulausko žmona Jolanta ir kt. Dar niekada Budraičiai nebuvo sulaukę tiek daug aukšto rango svečių, nors jų atvykdavo ir ankstesniais metais.

Savo laiku Budraičius yra aplankę Lietuvos KP CK I sekretorius Petras Griškevičius. Jis vietoj susitikimo su Budraičių žmonėmis, lydintas rajono ir ūkio valdžios vyrų, nuvyko susitikti su Budraičių fermos kiaulėmis (apžiūrėti pavyzdinčiai tvarkomą kiaulidę) ir skubiai išvyko. Pirmosios kadencijos metu Budraičiuose lankėsi ir nuoširdžiai su vietos gyventojais bendravo prezidentas Valdas Adamkus.

Šventė pavyko, buvo tikrai labai įspūdinga. Vėliau apie ją išsamiai rašė ir teigiamai vertino „Šiaulių kraštas“ (Dalia Karpavičienė „Lino boba liko gyventi“, 2004-07-12), „Bičiulis“ (Alvydas Geštautas. „Budraičiuose – Lino šventės šurmuly“, 2004-07-14, „Gražūs lino stebuklai“, 2004-07-17). A. Geštautas straipsnyje „Gražūs lino stebuklai“ rašė: „Daugelis pripažino: renginys pavyko! Svarbiausia, jog buvo erdvi. Juk parodos, meno mėgėjų pasirodymai, mugės, atrakcionai vyko mokyklos patalpose ir keturiose lauko aikštelėse. Kita vertus, renginių tuo pačiu metu gal buvo per daug“. Šventės scenarijaus autoriai Gintautas Martinkėnas (Jaujos Kipšas) ir jo žmona Danielė (Paskutinė raganaitė) labai gerai įvertino Kelmės PRC Tytuvėnų skyriaus kolektyvo, vadovaujamo Sigyto Šlickaus, darbą. G. Martinkėnas sakė, kad šie žmonės daug padarė, kol mūsų sumanymą nuleido ant žemės.

Antrus metus iš eilės 2005 metų liepos 2 dieną Budraičiuose vėl vyko tarptautinė Lino šventė, kurioje tarp kitų svečių dalyvavo ir seimo nariai Z. Mikutis, J. Jagminas, A. Paleckis, buvę žemės ūkio ministrai M. Grigaliūnas ir V. Einoris, Kinijos bei Gruzijos ambasadoriai. Šventėje dalyvavo Baltijos bei Ukrainos delegacijos su savo iš linų pagamintais dirbiniais.

Trečią kartą Lino šventė Budraičiuose vyko 2006 metų liepos 8 dieną. Ir šioje, tapusioje jau tradicine, šventėje netrūko dalyvių ir pramogų. Tik labai gaila, kad Lietuvoje (ir Kelmės rajone) auginama vis mažiau linų. Gal greitai augančius linus galėsime pamatyti tik Botanikos sode? Jeigu neauginsime Lietuvos aukso – linų, tikriausiai nebus reikalinga ir Lino šventė.

2005 metais lapkričio 11 dieną Budraičiuose vyko įspūdinga tradicinė rajono žemdirbių šventė, kuri kasmet vis rengiama kitoje seniūnijoje. Joje dalyvavo rajono seniūnijų ūkininkų atstovai. Pirmą kartą Budraičių istorijoje šioje šventėje lankėsi žemės ūkio ministrė K. Prunskienė. Šventėje buvo aptartos rajono ūkininkų problemos, buvo pagerbti ir apdovanoti geriausių rezultatų pasiekę žmonės. Netrūko šventėje išmoningai paruoštų vaisių, muzikos, dainų ir šokių.

Artojų varžybos

Ne kartą Budraičiuose vyko artojų varžybos.

1985 metais vyko Lietuvos profesinių technikos mokyklų mokymo meistrų arimo varžybos. Į jas suvažiavo meistrai – artojai iš visų Lietuvos kaimo profesinių technikos mokyklų. Šiose varžybose gražiausiai arė ir pirmąją vietą užėmė budraitiškis Albinas Mickevičius.

Arimo varžybos Budraičiuose vyko ir vėlesniais metais. Kelmės rajono artojų varžybose, kurios vyko 2004 metų liepos mėnesį pirmą vietą (jau kelintą kartą) užėmė mūsų mokyklos auklėtinis ūkininkas iš Šedbarų Donatas Bandžiukas. Prizinę vietą jis užėmė ir 2005 metais Budraičiuose vykusiose artojų varžybose. „Ūkininko patarėjas“ ir „Rovaltra“ per parodą „Agropanorama 2005“ Kaune suorganizavo artojų varžybas. Jose dalyvavo VšĮ Kelmės profesinio rengimo centro Tytuvėnų

skyriaus trečiakursis Andrius Astrauskas. Jis tapo Lietuvos žemės ūkio mokyklų moksleivių figūrinio dirvos lėkščiavimo varžybų nugalėtoju ir buvo apdovanotas taure, diplomu, medaliu ir gavo prizą – televizorių. 2005m. respublikiniame profesinių mokyklų moksleivių žinių konkurse nugalėtoju tapo budraitiško Alekso Šimkaus anūkas, Kelmės PRC Tytuvėnų skyriaus moksleivis Andrius Šimkus, gyvenantis gretimame Trainaičių kaime.

2006 metais Budraičiuose per Lino šventę vykusiose artojų varžybose ardamas apverčiamais plūgais A. Mickevičius užėmė I-ąją vietą ir atstovavo Kelmės rajono artojus tų pačių metų spalio 5-6 dienomis Kauno rajone Noreikiškėse Žemės ūkio universiteto laukuose vykusiose respublikinėse artojų varžybose. Jose Albinas užėmė III vietą. Lietuvos artojų asociacijos prezidentas A. Malinauskas apie A. Mickevičiaus arimą sakė, kad jis „gimęs su artojo marškinėliais“ ir turi „išlavintą akį“.

Jubiliejiniai 2004-ieji

2004 metai Budraičiams buvo jubiliejiniai. Sukako 45 metai, kai buvo įkurtas Tytuvėnų žemės ūkio technikumai, kuris prieš 30 metų persikėlė į Budraičius. Jubiliejų šventė ir Budraičių pradinė mokykla bei prieš 10 metų įkurta Tytuvėnų jaunimo mokykla.

Rugpjūčio 21 d. technikumui įkūrimo 45 metų jubiliejų pažymėjo buvę technikumui dėstytojai. Tą dieną iš 91 šiame technikume dirbusių dėstytojų atvyko 29. Palyginti tai nedidelė buvusių pedagogų dalis, nes atvykti sutrukdė jau garbus amžius, sveikatos problemos ar kitokios priežastys.

Susirinkusieji pirmiausia tylos minute pagerbė į Anapilį išėjusius dėstytojus: Eleną Kirstukiene, Bonifacą Jagminą, Joną Griškų, Stasį Petravičių, Igną Viržintą (Budraičiai), Leoną Ziką (Tytuvėnai), Enriką Juzeliūną (Tytuvėnai), Stasę Andriulienę (Budraičiai). Buvęs technikumui dėstytojas Vincas Kriaučiūnas apžvelgė Budraičių ir mokyklos istoriją, o vėliau žilagalviai ir dar nespėję pražilti kolegos be didelių prašymų ir raginimų dalijosi prisiminimais, pasakojo apie savo nueitą gyvenimo kelią.

Prie vaišių stalo pasijutome nusimetę metų raštą. Sugrižę į savo nepakartojamus jaunystės bei brandžių darbų metus.

Baigiamasis žodis

Labai daug metų prabėgo nuo tarp pelkių buvusios akmens amžiaus žmonių stovyklos iki šiuolaikinės Budraičių gyvenvietės. Į nesugražinamą praeitį nuėjo ir dūminės pirkios, balanės gadyne. Nebėra baudžiavos, nebėra okupacijų su masinėmis žudynėmis, trėmimais į Sibirą. Visa tai - jau praeitis. Tą praeitį turime pažinti, iš praeities klaidų mokytis, jų nekartoti.

Šimtadarbė elektra iš esmės pakeitė Budraičių kaimo žmonių gyvenimą. Radijas, televizija, telefonas, buitinė technika, automatinės skalbyklės, šaldytuvai, šaldikliai ir kt. padarė budraitiškių gyvenimą įdomesnį ir lengvesnį. 10 Budraičių kaimo šeimų jau turi kompiuterius, naudojami interneto ryšiu. Daug šeimų turi lengvuosius automobilius.

Ne pačius geriausius laikus dabar gyvena Budraičiai. Skaudžiai juos palietė naujų laikų vėjai. Neišvengėme sugriovimų, visiško kaimo kultūros židinių (bibliotekos, kultūros namų) uždarymo, nedarbo, susvetimėjimo, girtavimo, vagysčių, moralinio pakrikimo ir kitų šiuolaikinių negerovių.

Tačiau Budraičiai – unikalus kaimas. Jis turi senus protėvių kapus. Čia gyvena ne vienas kilmingas žemaičių bajoras. Budraičiuose, kaip nė viename kitame Kelmės rajono kaime, yra net trys mokyklos, trys autobusų stotelės, etnografinis muziejus, klėtelė – muziejus, vienintelis rajone uždaras plaukymo baseinas, yra vienas iš geriausių rajone stadionas ir viena iš geriausių sporto bazė, dirba žinomi visoje šalyje pedagogai.

Tikiu, kad Budraičiai, kaip ir visa Lietuva, įveiks visas negandas ir blogumus, o tolimesnę savo istoriją rašys ateinančios kartos, nes kaip rašė poetas Algimantas Baltakis, „gyvenimo juk negalima skirstyti pagal kartas. Senosios kartos gyvena tarp jaunųjų, jaunosios – tarp senųjų. Visi nesutarimai prasideda, kai senieji pradeda galvoti, kad jais viskas baigiasi, o jaunieji – kad nuo jų viskas prasideda“.

1 lentelė

Budraičių sodžiaus (Tytuvėnų valsčiaus, Raseinių apskrities) žemės savininkų 1919 m. sąrašas

Nr.	Savininkų pavardės ir vardai	Žemės plotas, ha
1.	Ivakevičius Adolfas	34,44
2.	Ivaškevičius Pranas	34,56
		+6,01
3.	Ivaškevičius Juozas	35,68
4.	Pacauskas Tomas	29,00
5.	Ivaškevičiaus Kostanto įpėdiniai: Ona ir Michalina Ivaškevičiūtės	16,00
6.	Zaleckienė Antanina	30,33

2 lentelė

Budraičių vienkiemių (Tytuvėnų valsčiaus, Raseinių apskrities) įsikūrusių buvusioje Zaleckio Juozo nuosavybės žemėje, 1925 metų sąrašas

Nr.	Savininkų pavardės ir vardai	Žemės plotas, ha
1.	Zdanevičius Pranas	13,02
2.	Godliauskas Jonas	17,35
3.	Urbonas Stasys	2,29
4.	Vaičiulis Vladas	15,55
5.	Bukantis Juozas	15,38
6.	Pacauskas Valentinas	3,44

3 lentelė

Vienkiemiuose gyvenančių budraitiškių sąrašas (2005-01-01)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Gimimo metai	Pastabos
1.	Burba Vaclovas Burbaitė Marijona	1931 1938	
2.	Tadijošaitis Steponas Tadijošaitienė Nadiežda Tadijošaitytė Aušra Tadijošaitytė Jurgita	1962 1967 1997 2000	
3.	Vaičiulis Steponas Vaičiulienė Irmina Vaičiulis Giedrius	1948 1950 1979	Pirko sodybą iš Ivaškevičių-Taparauskų
4.	Kazokaitis Zenonas	1946	
5.	Bukantienė-Samušienė Pranciška Snitkus Vaclovas Snitkienė Genė	1917 1932 1941	
6.	Vaičiūnas Edmundas Vaičiūnienė Teklė Dzimidaitė Daiva	1956 1920 1976	Pirko sodybą iš Zdanevičių

	Vaičiūnaitė Gabija	2002	
7.	Janušauskas Gražvydas Rimkienė Danutė Rimkutė Ramutė Rimkus Paulius Janušauskaitė Gedvilė	1966 1969 1991 1992 1999	Gyvena buv. Šarauškų, vėliau Julijos Butkienės sodyboje
8.	Venckūnas Algis Venckūnienė Sniegina Venckūnas Giedrius Venckūnas Andrius Venckūnaitė Ieva Venskūnienė Adelė	1963 1964 1986 1989 1996 1925	Gyvena buv. Sorokienės sodyboje (ji tuomet priklausė Kuršių kaimui) Mirė 2005-07-06
9.	Kaminskienė Marija	1949	Gyvena buv. Ruseckų sodyboje (ji tuomet priklausė Kuršių kaimui)

4 lentelė

Budraičių gyvenvietės individualiuose namuose gyvenančių žmonių sąrašas (2005-01-01)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Gimimo metai	Pastabos
1.	Bukantienė Kazimiera	1939	
2.	Deikienė Antanina Deikutė Zita	1940 1963	
3.	Puidokas Povilas Puidokienė Elena Puidokas Pranas	1919 1933 1964	Mirė 2005-08-07
4.	Puidokas Vladas Puidokienė Bronė	1920 1928	
5.	Puidokas Pranas Puidokienė Adelė	1940 1941	
6.	Vaičiulis Stasys Vaičiulienė Elena	1931 1932	
7.	Puidokienė Juzefa Puidokaitė Lina	1933 1974	
8.	Šimkus Aleksas Šimkienė Ona Šimkus Mindaugas Šimkienė Renata Šimkutė Eurika	1935 1940 1980 1981 2003	
9.	Valčiukas Aleksas Valčiukienė Petronėlė	1934 1934	
10.	Grubliauskis Alfonsas Grubliauskienė Janina	1926 1926	Mirė 2005-12-11
11.	Vozgirdienė Julijona	1918	
12.	Dangelienė Vlada	1934	
13.	Tuzas Stasys Tuzienė Marija	1941 1939	

14.	Vasiliauskas Petras Vasiliauskienė Rasa Vasiliauskas Vilius Vasiliauskas Ugnius	1959 1965 1993 1995	Gyvena gaisrinėje
15.	Snitkus Gintautas	1974	Gyvena komplekso administraciniame pastate
16.	Plučas Eugenijus Plučienė Gražina	1953 1953	Gyvena buvusiam vaikų darželyje

5 lentelė

Buvusio mokomojo ūkio daugiabučių namų gyventojų sąrašas (2005-01-01)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Gimimo metai	Pastabos
1.	<u>I namas</u>		
	Bukantis Alfonsas	1960	
	Bukantienė Dalia	1964	
	Bukantytė Neringa	1990	
2.	Grišiutė Alma	1965	
	Grišius Adrijus	1994	
3.	Martinkutė Jolanta	1966	
	Martinkutė Roberta	1989	
4.	Dapšas Kazimieras	1958	
	Dapšienė Bronė	1954	
	Dapšas Modestas	1988	
1.	<u>II namas</u>		
	Andrulienė Jadvyga	1939	
2.	Ivanauskas Povilas	1933	
	Ivanauskienė Ona	1936	Mirė 2005-11-22
3.	Petkus Petras	1952	
	Petkienė Irena	1958	
4.	Adomavičius Rimas	1963	
	Adomavičienė Liuda	1963	
	Adomavičius Valdas	1986	
5.	-		
6.	-		
7.	Dambinskas Jonas	1959	
	Dambinskienė Emilija	1959	
	Dambinskytė Viktorija	1994	
8.	Adomavičius Vaclovas	1924	
	Adomavičienė Vladislava	1939	
	Adomavičius Alvydas	1964	
	Adomavičius Remigijus	1974	
	Adomavičius Donatas	1976	
1.	<u>III namas</u>		
	Gužauskas Gražvydas	1977	

	Gužauskienė Lina Gužauskas Deimantas Gužauskas Martynas	1978 2001 2003	
2.	Molotokas Rimas Molotokienė Regina Molotokas Darius Molotokas Ernestas	1968 1970 1993 2000	
3.	Astrauskas Arvydas	1953	
4.	Katkauskienė Cecilija	1941	
5.	Kazakauskienė Ona	1933	
6.	Šereiva Gintautas Šareivienė Ona Šereiva Arūnas Šereiva Justas	1961 1958 1990 1998	
7.	Čečkauskaitė Ona	1919	Mirė 2005-03-24
8.	Medelinskas Alvydas Medelinskienė Violeta Medelinskaitė Inga Medelinskaitė Rasa Medelinskas Ričardas	1959 1965 1982 1986 1988	
1.	<u>IV namas</u> Lipskis Nerijus Lipskienė Kristina Lipskis Mantas Lipskis Justas Lipskis Vaidotas Lipskytė Erika	1977 1981 1999 2000 2002 2004	
2.	Vaičiulienė Bronė	1925	
3.	-		
4.	Zinkevičius Vladas Zinkevičienė Ona Zinkevičius Virginijus	1932 1938 1975	
5.	Pranckus Antanas Pranckuvienė Laima Pranckus Marius	1960 1960 1986	
6.	Kazakauskas Pranas Kazakauskienė Elzbieta	1940 1940	Mirė 2005-04-17
7.	Vaičiuvienė Genovaitė	1935	
8.	Karašauskienė Irena	1932	
1.	<u>12 butų gyvenamasis namas</u> Martinkus Juozas Martinkienė Aldona	1933 1944	Mirė 2005-03-04
2.	Kersnauskienė Jadvyga	1928	
3.	Puidokienė Pranciška	1927	
4.	Šukauskas Rimas Žvigaitienė Ina Žvigaitis Žydrūnas Žvigaitytė Imantė	1974 1971 1988 1994	

	Šukauskas Nedas	1996	
5.	Žernys Vilmantas Žernienė Vilma Žernys Mantas Žernys Karolis	1968 1971 1994 2000	
6.	Puidokas Vytautas Puidokienė Janina	1958 1953	
7.	Rekštys Mindaugas Rekštienė Audronė Rekštys Lukas Rekštytė Agnė	1975 1977 1996 2002	
8.	Lipskienė Dalia	1958	
9.	Beržinskas Rimas Beržinskienė Rima Beržinskaitė Lina	1959 1961 1983	
10.	Minčinauskas Petras Minčinauskienė Janina	1940 1941	
11.	Lukošiūnas Rolandas Kazlaukienė Silva Kazlauskaitė Ingrida Kazlauskaitė Judita Lukošiūnaitė Gintarė	1967 1970 1992 1993 2000	
12.	-		

6 lentelė

Dėstytojų namų gyventojų sąrašas (2005-01-01)

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Gimimo metai	Nuo kurių metų gyvena	Pastabos
1.	<u>I namas</u> Sakalauskas Vytautas Sakalauskienė Genė Sakalauskas Deividas Sakalauskas Dangiras Sakalauskaitė Dovilė Sakalauskaitė Eglė Sakalauskaitė Sandra Sakalauskaitė Sonata Sakalauskaitė Modesta Sakalauskas Vytautas Sakalauskas Algimantas Sakalauskaitė Živilė Sakalauskaitė Dainora Sakalauskaitė Gintarė	1963 1963 1982 1983 1984 1985 1988 1989 1991 1993 1994 1996 1997 1998	1988	
2.	Andrulis Vidas Andrulienė Sandra Andrulis Grigas	1964 1966 2000	1992	

	Andrulytė Paulina	2003		
3.	Danisevičienė Valerija Danisevičius Tomas Danisevičius Tadas Danisevičius Viktoras Danisevičiūtė Milda	1957 1980 1983 1987 1990	1984	
4.	Baužienė Marcelė	1943	1998	
5.	Baltrušaitienė Zofija	1931	2004	
6.	Kalinauskas Stasys Kalinauskienė Rima Kalinauskaitė Šarūnė	1950 1950 1991	1973	Mirė 2005-09-13
7.	Gudmonas Alfonsas Gudmonienė Zita	1941 1939	1975	Mirė 2005-09-29
8.	Lebedeva Zofija	1950	1973	
1.	<u>II namas</u> Šaltmeris Kostas Šaltmerienė Nijolė Šaltmerytė Monika Šaltmerytė Jurga	1962 1962 1986 1989	1989	
2.	Burdulytė Danguolė Grigaliūnaitė Ada	1936 1938	1974 1974	
3.	Kriauciūnas Vincas Kriauciūnienė Stasė	1928 1931	1973	
4.	-			
5.	-			
6.	Čerkauskas Arūnas Čerkauskienė Eglė Čerkauskaitė Inga	1962 1968 1989	1991	
7.	Lukošiūnas Petras Lukošiūnienė Elzė	1937 1939	1974	
8.	Juknevičienė Liudmila	1919	1973	Mirė 2006-02-13
1.	<u>III namas</u> Andriulis Benediktas	1935	1974	
2.	Digrevičienė Emilija	1930	1974	
3.	Mickevičius Albinas Mickevičius Audrius	1953 1987	1982	
4.	-			
5.	Rimkienė Janina	1935	1974	
6.	Navickas Vytautas Navickienė Dalia Navickaitė Dovilė Navickas Dovydas	1954 1959 1982 1990	1988	Mokosi Vilniuje
7.	Šilinskas Albinas Šilinskienė Stasė	1927 1935	1974	
8.	Laurinavičius Virginijus Laurinavičienė Rima Laurinavičius Nerijus	1957 1959 1980	1982	Mokosi Klaipėdoje

	Laurinavičiūtė Reda Laurinavičiūtė Rūta	1985 1990		Mokosi Klaipėdoje
9.	Laurinavičienė Kazimiera	1930	1998	Mirė 2006-04-10
10.	<u>IV namas</u> Butkus Juozas Butkuvienė Leonida Butkutė Jolanta	1951 1951 1983	1981	Mokosi Kaune
11.	Rašimas Gintautas Kasperavičiūtė-Rašimienė Nijolė Rašimas Julius	1964 1964 1993	1993	
12.	Viržintienė Justina	1955	1980	
13.	Žurbenko Vitalijus Žurbenko Vytenis Žurbenkienė Virginija Žurbenkaitė Viktorija	1956 1982 1954 1988	1982	
14.	Kožemiako Elena	1955	1986	
15.	Žernys Adomas Žernienė Joana	1930 1936	1978	
16.	Labanauskas Povilas Labanauskienė Morta	1933 1944	1974	
17.	Baltrušaitytė-Brincken Karolina	1986	1995	

7 lentelė

Budračių gyventojų pasiskirstymas pagal lytį (2005-01-01)

Kur gyvena	Vyrai	Moterys	Iš viso
Vienkiemiuose	12	17	29
Individualiuose namuose	15	19	34
Buvusio mokyklos ūkio daugiabučiuose	47	47	94
Dėstytojų daugiabučiuose	30	49	79
Iš viso:	104 44,1 %	132 55,4 %	236

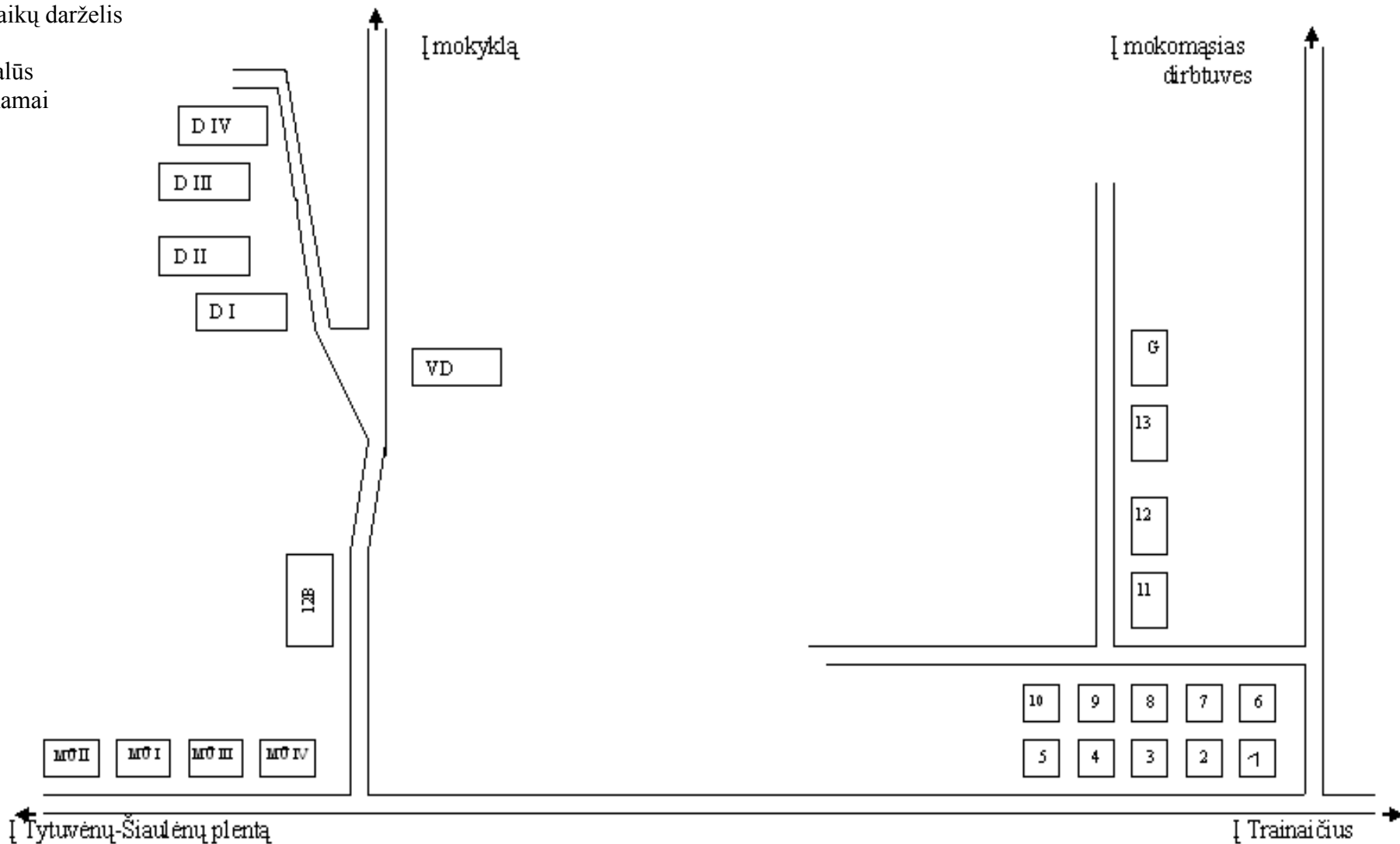
8 lentelė

Budračių gyventojų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (2005-01-01)

Amžiaus grupės	Vienkiemiuose	Individ. namuose	Mokyklos ūkio daugiabučiuose	Dėstytojų daugiab.	Iš viso	%
Ikimokykliniai vaikai (gimę 1999 ir vėlesniais metais)	3	1	12	2	18	7,62
Mokyklinio amžiaus vaikai (1986-1998)	6	2	18	20	45	19,49
Darbingo amžiaus gyventojai (1940-1985)	13	10	44	38	105	44,49
Pensininkai (1941 m. ir vyresni)	7	21	20	19	67	28,40
Iš viso:	29	34	94	79	224	100,00

Budraičių daugiabučių ir individualių gyvenamųjų namų išsidėstymo schema

- D – dėstytojų daugiabučiai
- MŪ – mokojojo ūkio daugiabučiai
- 12b – 12 butų gyvenamasis namas
- VD – buvęs vaikų darželis
- G – gaisrinė
- 1-13 individualūs gyvenamieji namai

Šaltiniai

Žinias apie Budraičius rinkau iš šių šaltinių: archyvinių dokumentų, žmonių atsiminimų, literatūros duomenų.

Archyviniai dokumentai

Svarbiu žinių šaltiniu buvo Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomos Tytuvėnų Romos katalikų parapijinės bažnyčios 1616-1891-1921 gimimo, santuokos ir mirties metrikų knygos (fondas 1522 aprašas 1). Iš viso saugomos 36 bylos (knygos). Taip pat naudojami J. Ivaškevičiūtės-Taparauskienės, E. St. Vaičiulių ir kitų asmenų asmeniniais archyvais. Daug vertingos medžiagos apie Budraičių žymesnius žmones surinko ir pateikė Justina Viržintienė.

Atsiminimai

Aplankiau daugumą Budraičių senbuvų palikuonių ir vėliau čia apsigyvenusių žmonių ir užrašiau jų atsiminimus, kuriuos panaudojau ruošdamas šį darbą.

Literatūra

Literatūros apie Budraičius yra nedaug. Šiek tiek duomenų yra vienoje kitoje knygoje, daugiau periodinėje spaudoje, ypač Kelmės rajono laikraščiuose.

Konkrečių žinių apie Budraičių kaimą yra prieš karą leistoje lietuviškoje enciklopedijoje (II t., 1936), Tarybų Lietuvos enciklopedijoje (I t., 1985) ir Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje (III t., 2003).

Pirmoje paminėtoje enciklopedijoje rašoma apie keturis Budraičių kaimus, tuo metu buvusius Lietuvoje, kitose dviejose – tik apie vienintelį mūsų Budraičių kaimą. Tuo tarpu mažojoje tarybinėje lietuviškoje enciklopedijoje, išleistoje 1966 metais, rašoma tik apie Budraičių kaimą, buvusį Skaistgirio apylinkėje Joniškio rajone, o mūsų Budraičiai net neminimi.

Kituose leidiniuose Budraičiai paminimi vos vienu kitu sakiniu arba tiesiogiai net neminimi, bet juose nagrinėjami klausimai siejasi su Budraičiais. Tokių leidinių medžiagą vienaip ar kitaip naudoju rašydamas apie Budraičius, todėl ir pateiktame literatūros sąrašė juos nurodau.

Visus literatūros šaltinius skirstau į knygas ir periodinius leidinius. Tuose leidiniuose nurodau puslapį, jei juose konkrečiai rašoma apie Budraičius. Periodinių leidinių nurodau išleidimo datą.

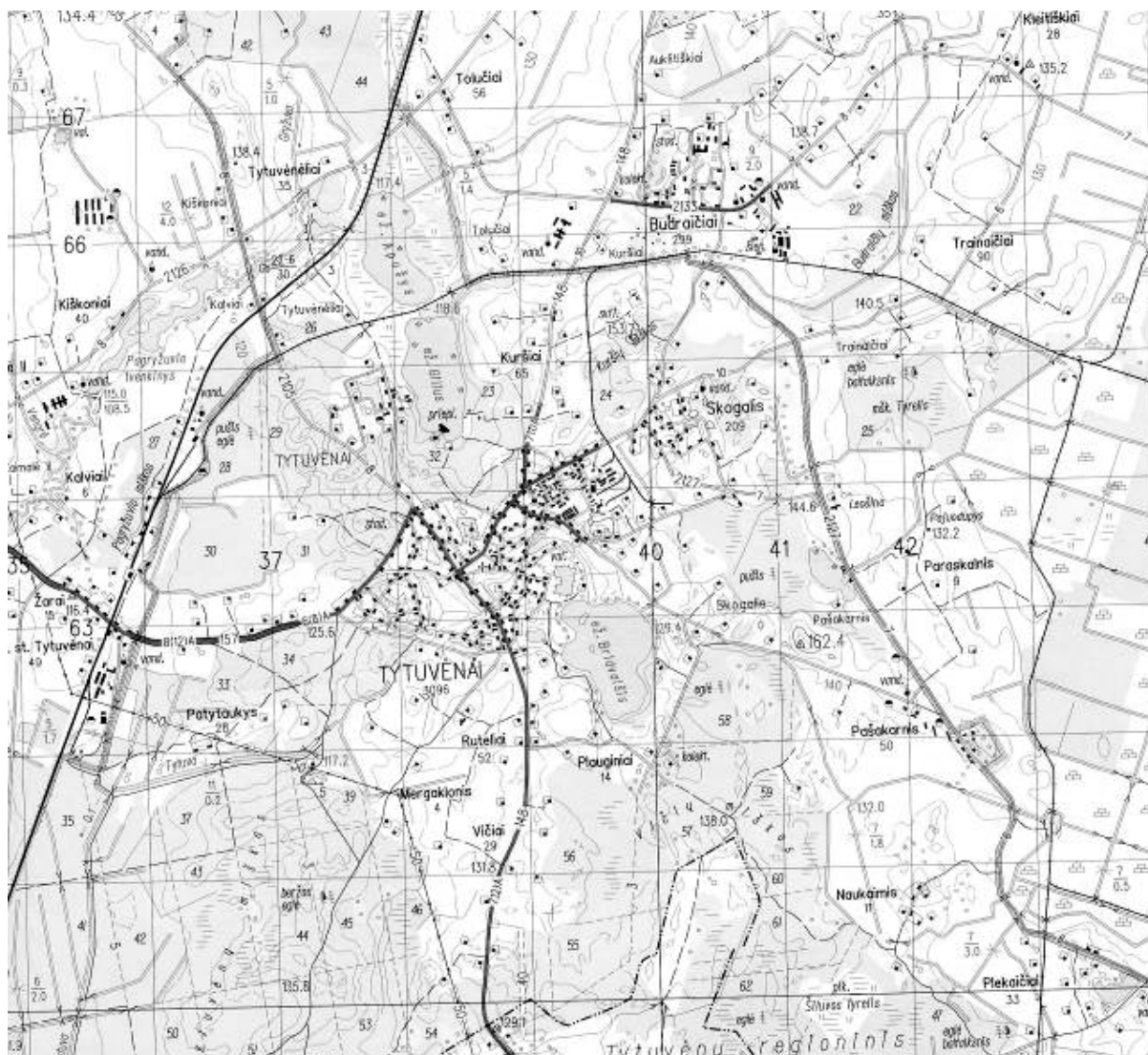
Knygos

1. Daukantas S. Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių, Rinktiniai raštai, Vilnius 1955.
2. Jurginis J. Lietuvos valstiečių istorija, Vilnius, 1978.
3. Kelmės kraštas, Vilnius, 1997. Michelbertas M. str. Seniausia Kelmės krašto praeitis.
4. Kraštas ir žmonės. Lietuvos geografiniai ir etnografiniai aprašymai (XIV-XIX a.), Vilnius, 1988.
5. Kriaučiūnas V. Tytuvėnų žemės ūkio mokykla, Šiauliai, 1999.
6. Kudaba Č. Kalvotoji Žemaitija, Vilnius, 1972.
7. Lietuviškoji enciklopedija, II t., Kaunas, 1936, str. Budraičiai, 937 skiltis.
8. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, I t., Vilnius, 1976, str. Bajorai, 570-571 p.
9. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, II t., Vilnius, 1977, str. Baudžiava, 49-50 p.
10. Lietuviškų pavardžių žodynas, I t., Vilnius, 1985.
11. Lietuviškų pavardžių žodynas, II t., Vilnius, 1989.
12. Lietuvos TSR administracinio-teritorinio skirstymo žinynas, II d., Vilnius, 1976.
13. Poška D. Kaimiečio artojo mąstymai apie lietuvių ir žemaičių tautos istoriją ir jos kalbą, Raštai, Vilnius, 1959.
14. Smilgys. Iš tėviškės rankų. Ventos, Kražantės ir Dubysos krašto kultūros istorijos fragmentai, 1990.
15. Tarybų Lietuvos enciklopedija, I t., Vilnius, 1985, str. Budraičiai, 293 p.
16. Valančiaus M. Palangos Juzė, Valančiaus raštai, Kaunas, 1931.
17. Visuotinė lietuvių enciklopedija, III t., Vilnius, 2003, str. Budraičiai 1559 p.

Straipsniai

1. Adomaitis Z. Tvarkos visada reikėjo ir reikia. Bičiulis, 2004-03-20.
2. Aksomaitis S. Šeiminkus ir katiną užklupo mirtis. Respublika, 2004-11-12.
3. Eimutis R. K. Levickis – du kartus čempionas. Bičiulis, 1990-02-10.
4. Geštautas A. Budraičiuose – Lino šventės šurmulyš. Bičiulis, 2004-07-14.
5. Geštautas A. Gražūs lino stebuklai. Bičiulis, 2004-07-17.
6. Geštautas A. Budraičiai sulaukė Europos Sąjungos investicijos. Bičiulis, 2004-03-20.
7. Geštautas A. Lietuvos aukso šventė. Bičiulis, 2006-07-12.
8. Geštautas A. „Prozos aruoduose“ – dviguba šventė. Bičiulis, 2004-09-15.
9. Geštautas A. Nuo vegetarinio maisto iki tinklinio. Bičiulis, 1999-05-29.
10. Geštautas A. Metinių proga – sutartis su „Nemunu“. Bičiulis, 2005-07-20.
11. Geštautas A. Ketvirtieji „Prozos aruodai“. Bičiulis, 2005-09-14.
12. Kalvaitis Vl. Kmyņų žirgeliai, saulėgražų ežiukai... Bičiulis, 2005-10-22.
13. Klimašauskas B. Kaip viena meilės istorija. Bičiulis, 2006-04-12.
14. Karpavičienė D. Lino boba liko gyventi. Šiaulių kraštas, 2004-07-12.
15. Kudaba Č. Tytuvėnų draustinis. Mūsų gamta, 1969, Nr. 12.
16. Kalvaitis Vl. Skirtingi ir panašūs. Bičiulis, 2002-11-13.
17. Klimašauskas Br. Tai žydėkit, linai! Bičiulis, 2005-07-06.
18. Lukošius K. Budraičiuose – „Nemuno“ žaidynės. Bičiulis, 2005-02-02.
19. Lukošius K. Vėl – Budraičių taurė. Bičiulis, 2006-04-12.
20. Lukošius K. K. Levickio sėkmė. Bičiulis, 2004-07-31.
21. Markelevičius J. Kai kraustėsi tautos... Komunistinis žodis, 1985-10-05.
22. Michelbertas M. III a. po Kristaus radiniai Kuršių pilkapyje. Bičiulis, 2005-01-12.
23. Musneckienė R. Prieskonių karalystėje. Kelmės kraštas, 2003-09-17.
24. Musneckienė R. Išgelbėtas akmuo mena senus laikus. Kelmės kraštas, 2003-07-23.
25. Petravičienė O. Artojų ūpą pagadino permainingi orai. Bičiulis, 2004-07-10.
26. Petravičienė O. Kopūstai rekordininkai auga Budraičiuose. Bičiulis, 2000-11-04.
27. Petravičienė O. Gulė tiesios vagos. Bičiulis, 2005-07-26.
28. Petravičienė O. Lygių vagų artojas profesijos paslapčių moko jaunimą. Bičiulis, 2006-10-18.
29. Petravičienė O. Tradicinės artojų varžybos. Bičiulis, 2006-07-15.
30. Pikturna Vyt. Mažažemio pamąstymai. Bičiulis, 2004-09-11.
31. Pikturna Vyt. Maža, bet dideliais darbais garsi (Budraičių pradinei – 30 metų). Bičiulis, 2004-10-23.
32. Pikturna Vyt. Budraičiuose – bendruomenės patalpos. Bičiulis, 2004-09-29.
33. Pikturna Vyt. Iš kaimo mokyklos – į „Šviesos“ leidyklą. Kelmės kraštas, 2003-09-17.
34. Pikturna Vyt. Per žiemą nuplaukė 120 km. Bičiulis 2005-05-11.
35. Pikturna Vyt. Apdovanojimų, sveikinimų – nors vežimų vežk! Bičiulis, 2005-11-16.
36. Pranckuvienė L. Už geriausią darbą į Lenkiją. Bičiulis, 2004-09-15.
37. Rimkus V. Kur gyveno kuršiai. Komunistinis žodis, 1986-12-13.
38. Rimkus V. Pirmų žmonių pėdsakai. Komunistinis žodis, 1988-08-06.
39. Saulynas Š. Čempionas iš Budraičių. Bičiulis, 2005-10-22.
40. Skeberdienė J. Tytuvėnų žemės ūkio mokykla: 40 metų – 4001 absolventas. Ūkininko patarėjas, 1999-09-16.
41. Žalpienė D. Kelmės krašto dvarai. Bičiulis, 2001-10-13.
42. „Žemės vaikas“ iš Budraičių. Bičiulis, 2006-05-17.
43. Žurbenkienė V. Ar gyvensime santarvėje su Gamta? Bičiulis, 2004-10-02.
44. Žurbenkienė V. Visuomeniška talka kaimo ateičiai. Bičiulis, 2004-12-22.
45. Žurbenkienė V. Link kooperacijos ir tarnystės Gamtai. Žaliasis pasaulis, 2005-07-28.

Žemėlapis

Turinys

1. Pratarė	1
2. Enciklopediniai duomenys apie Budraičius	2
3. Kaimo pavadinimo kilmė	3
4. Archeologiniai radiniai Budraičių apylinkėse	3
5. Kaimas prieš ir po krikšto	5
6. Baudžiavos laikai	6
7. Budraičių gyventojai	8
8. Budraičių senbuviai	9
9. Bajorai Ivaškevičiai	11
10. Kiti Budraičių senbuviai	14
11. 1925 metų naujakuriai	15
12. Sovietinių laikų naujakuriai	16
13. Karo metai	17
14. Kolūkis Budraičiuose	18
15. Mokomasis ūkis	18
16. Tytuvėnų tarybinis ūkis-technikumas Budraičiuose	20
17. Profesinė technikos mokykla	22
18. Žemės ūkio mokykla	23
19. „Kuršių kraštas“ Budraičiuose	24
20. Žemės ūkio mokykla kryžkelėje	24
21. Griūtis Budraičiuose	25
22. Budraičių ūkininkai	26
23. Budraičių kaimo bendruomenė	27
24. Budraičių pradinė mokykla	29
25. Medicinos punktas	30
26. Tytuvėnų jaunimo mokykla	30
27. Sportas	31
28. Lino šventė	32
29. Artojų varžybos	33
30. Jubiliejiniai 2004-ieji	34
31. Baigiamasis žodis	34
32. Budraičių sodžiaus (Tytuvėnų valsčiaus, Raseinių apskrities) žemės savininkų 1919 m. sąrašas	35
33. Budraičių vienkiemų 1925 metų sąrašas	35
34. Vienkiemiuose gyvenančių budraitiškių sąrašas (2005-01-01)	35
35. Budraičių gyvenvietės individualiuose namuose gyvenančių žmonių sąrašas	36
36. Buvusio mokomojo ūkio daugiabučių namų gyventojų sąrašas	37
37. Dėstytojų namų gyventojų sąrašas	39
38. Budraičių gyventojų pasiskirstymas pagal lytį	41
39. Budraičių gyventojų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes	41
40. Budraičių daugiabučių ir individualių gyvenamųjų namų išsidėstymo schema	42
41. Šaltiniai. Archyviniai dokumentai. Atsiminimai. Literatūra. Knygos	43
42. Straipsniai	44
43. Žemėlapis	45
44. Turinys	46
45. Nuotraukos	47